

146563

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

146563

1924'TEN GÜNÜMÜZE (2002) LİSE ve DENGİ
OKULLARDA DİN ÖĞRETİMİ

Tezi Hazırlayan
Osman CİNGÖZ

Tezi Yöneten
Prof. Dr. M. Şevki AYDIN

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Din Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Temmuz-2004
Kayseri

Bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../ 2004

JÜRİ:

Üye: Prof. Dr. M. Şevki AYDIN

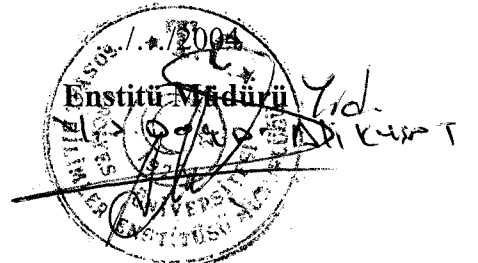
Üye: Doç. Dr. Mehmet ARSLAN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞANAL

İncelemistim.
21.07.2004
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞANAL

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulunun 03.08.2004 tarih ve ...15..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

ÖNSÖZ

Eğitim - öğretim faaliyetlerinde en önemli iki kurum aile ve okuldur. Toplumların gelişmesiyle önemi artan okul, eğitim faaliyetlerinin planlı ve programlı yürütülmesini sağlayan kurumdur. 1924'de çıkarılan Öğretim Birliği Kanunu ile bütün öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Bu yeni sistem içerisinde okullardaki din dersinin yeri de belirlenmiştir.

1924'ten günümüze lise ve dengi okulların programlarında din derslerinin yer almasıyla ilgili farklı uygulamalar yaşanmıştır. Cumhuriyet'in ilanından önce lise ve dengi okulların müfredat programında yer alan din dersleri yeni hazırlanan 1924 programında yer almamıştır. Bu durum 1953 yılında ilköğretmen okullarının I. ve II. sınıflarına zorunlu din bilgisi dersi konulmasına kadar devam etmiştir. 1967 - 1968 öğretim yılında ise lise ve dengi okulların I. ve II. sınıflarına isteğe bağlı din bilgisi dersi konulmuştur. 1976 - 1977 öğretim yılında lise ve dengi okulların III. sınıflarında da isteğe bağlı olarak din bilgisi dersi yer almıştır. İlk ve ortaöğretim kurumlarındaki isteğe bağlı din dersleri yerine, 1982 yılında zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri konulmuştur. Halen bu ders ilköğretim, lise ve dengi okullarda zorunlu olarak okutulan dersler arasında yer almaktadır.

Lise ve dengi okullardaki din derslerinin yasal dayanak, program, öğretmen ve kitaplar açısından durumu yeterince araştırma konusu yapılmamıştır. Lise ve dengi okullardaki din derslerinin tarihi süreç içerisindeki durumunun incelenip ortaya konulması, bugünü doğru anlamayı ve geleceğe umutla bakabilmeyi sağlayacaktır. Bu ise lise ve dengi okullardaki din öğretiminin verimliliğini ve başarısını olumlu yönde etkileyecektir.

1924'ten günümüze lise ve dengi okullardaki din öğretimi konusunu ele alan bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın problemi, amacı ve önemi, hipotezleri, sınırlılıkları ve yöntemi belirtilmekte, ilgili çalışmalar hakkında bilgi verilerek, ilgili kavramların tanımları yapılmaktadır. İkinci bölüm 1953- 1982, üçüncü bölüm 1982- 2002 yılları arasında "lise ve dengi okullardaki din öğretimi" konusunun yasal dayanak, program, öğretmen ve kitaplar yönünden incelenmesini içermektedir. Dördüncü bölümde ise, araştırmanın sonuçları ortaya konmakta ve bunlara dayanılarak öneriler sunulmaktadır.

Konu seçiminde ve çalışmanın her aşamasında yönlendirici rehberliği ve teşvikiyle azmimizi artıran, değerli hocam Sayın Prof. Dr. Muhammet Şevki AYDIN Beye teşekkür borçluyum. Çalışmanın daha iyi olması için katkılarını esirgemeyen, Sayın Dr. Süleyman AKYÜREK ve Arş. Gör. Mehmet KORKMAZ Beylere ayrıca teşekkür ediyorum. Kaynak tespiti ve temininde yardımcı olan ve araştırmayı inceleyerek eleştirileriyle katkı sağlayan Sayın Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞANAL Beye teşekkür ediyorum. Araştırmayla ilgili resmi kaynaklara ulaşmamda yardımını esirgemeyen Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı Sayın Duran GÜÇLÜ Beye teşekkürlerimi sunuyorum.

Kayseri –Temmuz 2004

Osman CİNGÖZ

1924' TEN GÜNÜMÜZE (2002) LİSE ve DENGİ OKULLARDA DİN ÖĞRETİMİ (ÖZET)

Bu araştırma 1924'ten günümüze lise ve dengi okullardaki din öğretiminin tarihsel gelişimini konu alan bir araştırmadır. Lise ve dengi okullardaki din öğretiminin yasal dayanak, program, öğretmen ve bu derslerde okutulan kitaplar açısından durumunun ne olduğunu ortaya koymaya çalışan araştırmadaki amaç; bu konulardaki çalışmalara yardımcı olacak bilgi birikimini sağlamaktır. 1924'ten günümüze lise ve dengi okullardaki din öğretiminin geçirdiği safhaları ve her safhada durumunun ne olduğunu betimlenmeye çalışan bu çalışmanın yöntemi tarihi betimlemedir

Araştırmada ulaşılan sonuçlar ise şöyledir:

- Lise ve dengi okullardaki din dersleri 1982 yılına gelinceye kadar, program içi veya program dışı hep isteğe bağlı olarak okutulmuş, 1982'den sonra ise zorunlu ders haline getirilmiştir.
- 1967, 1976, 1982 ve 1992'de hazırlanan lise ve dengi okulları din dersi programlarının amaçlar, açıklamalar ve konular yönünden birbirinden farklı bazı yönleri görülmüş, bir sonraki programın bir önceki programdan her bakımdan ileri düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır
- 1953 yılında ilköğretmen okullarına, 1967 yılında lise ve dengi okullara Din Bilgisi dersi konulunca bu dersi okutabilecek öğretmen yeterince bulunamamış, Yüksek İslam Enstitüsü ve İlahiyat Fakültesi mezunlarının sayısı arttıkça bu konuda büyük ölçüde çözüme ulaşılmıştır.
- Din dersi öğretmeni yetiştiren İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüleri ve İslami İlimler Fakültesinin programlarında, genel kültür, alan bilgisi ve pedagojik formasyon dersleri açısından zaman içinde değişiklikler yapılmış, gittikçe iyiye doğru adım atılmıştır. 1982'den sonra oluşturulan İlahiyat Fakültesi programlarının, öğrencilere pedagojik formasyon kazandırma bakımından önekilere göre daha iyi nitelikte olduğu görülmüştür.
- 1969-2002 yıllarında lise ve dengi okullarda okutulan din dersi kitaplarında biçim ve konuları işleyiş tarzı bakımlarından zaman içinde olumlu gelişmeler görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Yasal Dayanak, Program, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Lise ve Dengi Okul, Din Öğretimi

FROM 1924 UNTIL TODAY (2002)
THE RELIGION LESSONS IN HIGH AND EQUIVALENT SCHOOLS
(ABSTRACT)

This research is searching the historical development of Religion Lessons in High and Equivalent Schools. This research puts forward the situation of the legality, programme, teacher, and the lesson books, its aim is; providing knowledge about the researches which will be done about the related subject. In this study historical description has been used as the method of describing the phases that Religion Teaching has been passed from 1924 until now, and the situations in every phases.

The research results are these:

- Until 1982, the religion lessons studied in or out of the programme, by the students own will, in high and equivalent schools. After 1982 it became a necessary lesson.
- It is seen that the high and equivalent schools religion lesson programmes, which are prepared in 1967, 1976, 1982, and 1992, are different in aims, explanations, and subjects, but it is also come out that each programme is far beyond than the past one.
- When religion lessons are started to given in 1953, in primary schools and in 1967 in high schools, there were not enough teachers to teach this lesson. After graduations increased from the High Islam Institute, and Theology Faculty, great part of this problem has been solven.
- During the time there are changes in the programmes, general cultures, related area knowledges and pedagogic lessons in the Religion Theachers educated schools, Theology Faculty, High Islam Institute, and Islamic Science Depatment, and with all these changes steps are taken forward to the better side.
- It is seen that there are positive changes in shape and work up of the religion lesson books which are studied in high and equivalent schools.

Key words: Legality, Programme, Religion Culture, and Moral Knowlege, High and Equivalent School, Religion Education.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1- Problem	1
2- Araştırmanın Amacı ve Önemi	7
3- Hipotezler	8
4- Araştırmanın Sınırları	8
5- Yöntem	9
6- İlgili Çalışmalar	9
7- Tanımlar	11

II. BÖLÜM

1953-1982 YILLARI ARASINDA LİSE VE DENGİ OKULLARDA DİN ÖĞRETİMİ

1- Lise ve Dengi Okullarda Din Bilgisi Dersinin Yasal Dayanakları	13
2- Lise ve Dengi Okullarda Din Bilgisi Dersi Programı	22
2.a- İlköğretmen Okullarının Programında Zorunlu Din Bilgisi Dersi Programı	22
2.b- İlköğretmen Okulları Dışındaki Lise ve Dengi Okullarda İhtiyari (İsteğe Bağlı) Din Bilgisi Dersi Programı	25
3- 1967-1976 Din Bilgisi Dersi Programlarının Mukayesesi	37
3.a- Amaçlar Yönünden	38
3.b- Açıklamalar Yönünden	38
3.c- Konular Yönünden	39
4- Lise ve Dengi Okullarda Din Bilgisi Dersi Öğretmeni	40
5- Lise ve Dengi Okullarda Din Bilgisi Dersi Kitapları	48

III. BÖLÜM

1982-2002 YILLARI ARASINDA LİSE VE DENGİ OKULLARDA DİN ÖĞRETİMİ

1- Lise ve Dengi Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yasal Dayanakları.....	57
2- Lise ve Dengi Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Programı.....	59
3- 1976 Din Bilgisi Dersi İle 1982 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Programlarının Mukayesesi	71
3.a- Amaçlar Yönünden	71
3.b- Açıklamalar Yönünden.....	73
3.c- Konular Yönünden.....	73
4- 1982-1992 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Programlarının Mukayesesi	83
4.a- Amaçlar Yönünden	83
4.b- Açıklamalar Yönünden.....	84
4.c- Konular Yönünden.....	84
5- Lise ve Dengi Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmeni	85
6- Lise ve Dengi Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Kitapları	96

IV. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇLAR.....	104
ÖNERİLER.....	110
KAYNAKÇA.....	114

KISALTMALAR

- a.g.e.** : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen makale
A.Ü. : Ankara Üniversitesi
A.Ü.E.B.F. : Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
A.Ü.İ.F. : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
A.Ü.İ.F.D. : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
A.Ü.S.B.E. : Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bk. : Bakanız
C. : Cilt
Ç.Ü.İ.F. : Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
D.E.A.D. : Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi
D.İ.B. : Diyanet İşleri Başkanlığı
E.Ü.İ.F. : Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
E.Ü.İ.F.D. : Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
E.Ü.S.B.E. : Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
E.Ü.S.B.E.D. : Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
H.Ü.A.İ.İ.T.E. : Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü
M.E.B. : Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ü.İ.F. : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
M.Ü.İ.F.D. : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
s. : Sayfa
T.B.M.M. : Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1- Problem

Eğitim en geniş anlamıyla, bireyde davranış değişikliği meydana getirme sürecidir. Davranış değiştirme, kasıtlı olabileceği gibi kasıtsız da olabilir. Bu anlamda eğitim informal ve formal olmak üzere ikiye ayrılmaktadır: Formal eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla istedik değişme meydana getirme süreci olarak tanımlanabilir¹. İnfomal eğitimin yaşam içinde kasıtsız olarak kendiliğinden oluşan bir süreç olmasına karşılık, formal eğitim süreci kasıtlı ve planlıdır. Öğretme, öğrenmenin kılavuzlanması ve sağlanması işidir. Öğretme bilinçli ve amaçlı bir etkinliktir. Okullarda yapılan planlı, kontrollü ve örgütlenmiş öğretim faaliyetleri ise öğretim olarak adlandırılmaktadır.

Toplumsal hayatın karmaşıklaşması, bireyleri daha fazla bilgi beceri kazanmaya mecbur etti. İnsanların sahip olması gereken bilgi ve değerlerin artık yeterli düzeyde verilemediği, özel, planlı ve programlı olarak öğrenim görmeyen gerekli olduğu bir merhalede formal eğitimin gerçekleştirildiği bir kurum olan okul doğuverdi². Okullar istenilen davranış özelliklerine sahip bireylerin yetiştirilmesi için, uzmanlar nezaretinde planlı, kontrollü eğitim-öğretim faaliyetlerinin yapıldığı yerdir. Bilim ve teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte, toplumlar yeni yetişen nesilleri belli bilgi ve kültür

¹ Selahattin Ertürk; **Eğitimde Program Geliştirme**, Meteksan Aş., 10. Baskı, Ank. 1998, s.12 .

² M. Şevki Aydın; **Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Yetiştirme ve İstihdamı**, İ.B.A.V.Yay., Kayseri 2000, s.10.

düzeyinde yetiştirmek, onlara en ideal davranışları kazandırmak için eğitim ve öğretim kurumları olan okullar teşkil etmişlerdir.

“Toplumların gelişmesiyle okul, gittikçe artan bir önem kazanmaktadır. Hayatın sade olduğu dönemlerde, yakınların ve çevrenin ortaklaşa yaptığı topluma hazırlama işi, bugün büyük ölçüde okullara düşmektedir. Toplum ilerledikçe okuldan beklenenler artmakta, onun genç nesle metotlu olarak bilgi, beceri ve anlayış kazandırmasından başka, toplumdaki temel değerleri aşılması da beklenmektedir³”. “Önemli bir eğitim öğretim yeri olan okul, çocukları ve gençleri kültürlemek suretiyle onların bireysel gelişmelerine, dolayısıyla toplumun korunup ilerlemesine yardım eden kurum⁴ olarak önemli bir işlevi de yerine getirmektedir.

“Okul sosyal bir kuruluştur, toplumun şartları, ihtiyaçları ve imkanları ile belirlenir, onunla etkileşimde bulunur. Okul, toplumun eğitim politikasını gerçekleştirmekle görevlidir. Okul, toplumun içindeki grupların beklentilerinin, iddialarının ve ihtilaflarının karşılaşma alanıdır. Okuldan, toplumun beklenti ve ihtiyaçlarına cevap vermesi beklenmektedir⁵.”

Çok amaçlı toplumun bir uzantısı olan okul fonksiyonları gereği genel eğitim politikası içerisinde din öğretimine de yer vermektedir⁶.

Cumhuriyet öncesi dönemde liselerin adı sultani idi. 15 Temmuz 1923 tarihinde toplanmış bulunan I. Heyet-i İlmiye, sultanilerin adının liseye çevrilmesi ve aynı zamanda da bu okulların bir ve iki devreli olarak iki kademeye ayrılmasını kararlaştırmıştır⁷. Ancak 1924 yılından itibaren lisenin birinci derecesi olması gereken “ortaokul” lisenin bir parçası olmaktan çıkarılarak kendi başına bir kademe olmuştur⁸. Günümüzde ise bu öğretim kurumları ilköğretim II. kademe olarak adlandırılmaktadır.

Günümüzde ortaöğretim çeşitli programlar uygulayan liselerden meydana gelmektedir. Öğrenciyi, doğrudan üniversiteye hazırlayan liseler ile mesleğe ve üniversiteye birlikte hazırlayan meslek liseleri yolu ile hayatın farklı amaçlarına hizmet için farklılaşma belirginleşmektedir.(Bk.Şekil 1.1)

³ Beyza Bilgin; *Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Emel Matb., Ank. 1980, s.17.

⁴ Hasip Aytuna; *Orta Dereceli Okullarda Öğretmenlik ve Problemleri*, M.E.Basımevi, Ank. 1963, s.60.

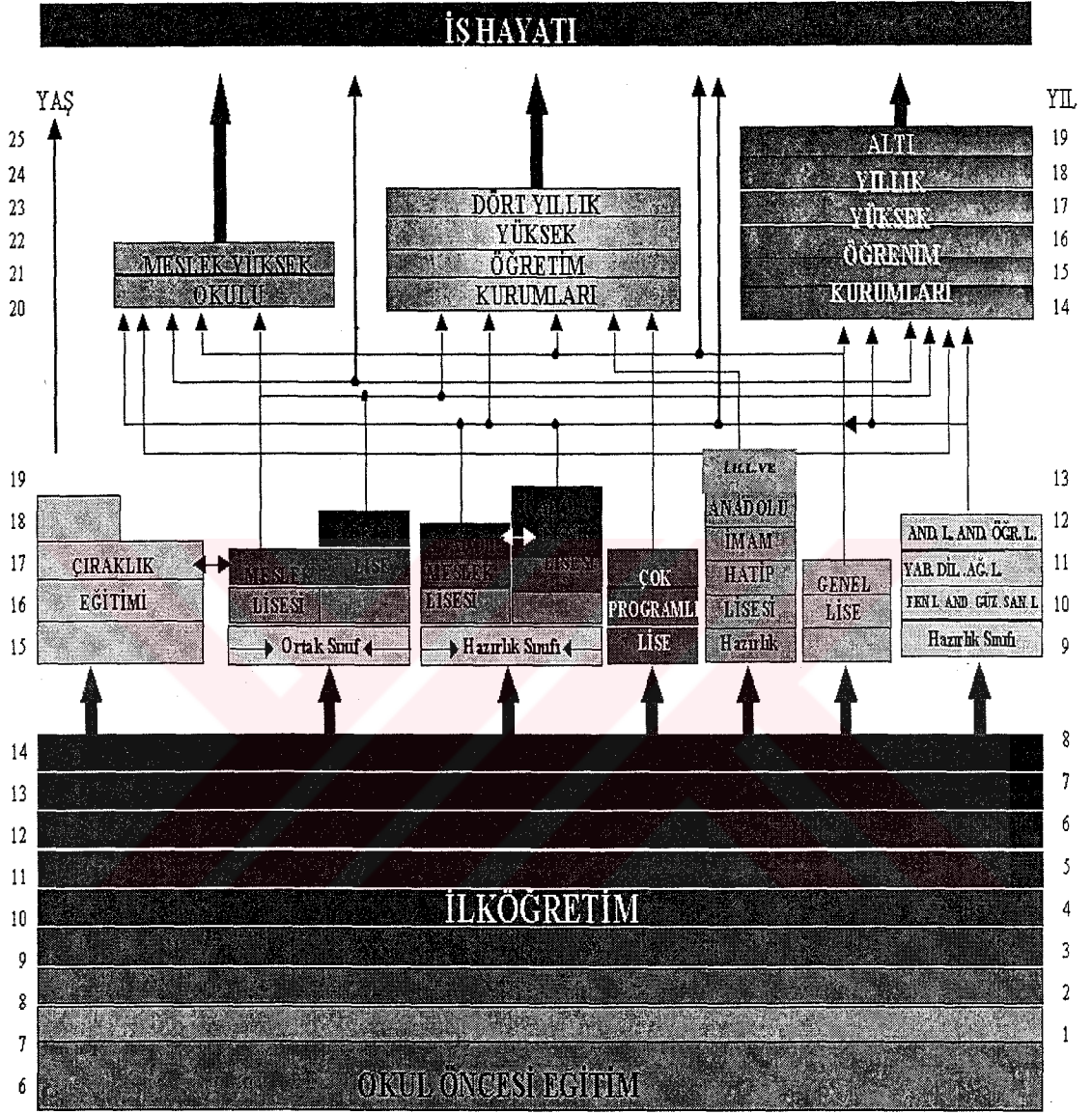
⁵ Beyza Bilgin; *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Gün Yay. , Ank. 2001, s.66.

⁶ Beyza Bilgin; *a.g.e.*, s.67.

⁷ Erdoğan Başar; *Cumhuriyet Dönemi Milli Eğitim Bakanları ve İcraatlarının Değerlendirilmesi (1920-1980)*, *Doktora Tezi*, A.Ü.S.B.E.,1988, s.118.

⁸ Mustafa Ergün; *Bahattin Ergezer; Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Ocak Yay., Ank. 1999, s.34.

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN MEVCUT YAPISI

ŞEKİL 1.1. Türk Eğitim Sistemi Şeması

Temel eğitim üzerine kurulan ortaöğretim, bir toplumun ihtiyacı olan olgun ve yetenekli vatandaşları yetiştirmede, son derece önemli bir role sahiptir. Zira ortaöğretimin toplumun ekonomik, sosyal ve siyasi hayatında değişme yapabilecek, yetenekli ve çalışkan elemanlara kaynaklık etmesi beklenir⁹. Ortaöğretim “meslek hayatına hazırlık, yüksek öğretime geçiş ve özellikle terbiye bakımından en önemli devredir. İnsanın tabiat ile münasebeti sonucu meydana getirdiği teknikten sanat eserlerine, bilgi ve

⁹ Ali Rıza Yiğit; Atatürk Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1923-1938), Doktora Tezi, H.Ü.A.İ.İ.T.E., 1996, s.108.

kavram sistemlerine, başkası ile ve başka alem ile münasebetinden doğan manevi değerlere kadar, tarih boyunca gelişmiş olan değerler dünyası, gencin tahsil çağı boyunca, özellikle ortaöğretim döneminde yeniden yaşanır, eleştirilir, benimsenir. Gencin kişisel özelliklerine göre yeniden oluşturulur¹⁰.” Neticede başkalıklar sabit olmakla beraber gençler, olgunlaşarak birlikte “biz” şuuruna ulaşır, ortak davranış geliştirirler¹¹.

Din çok hassas, insan üzerinde en etkili ve her insanın mutlaka ilgilenmek durumunda kaldığı önemli bir olgudur. Böylesine hassas ve insan hayatına yön veren din olgusunun öğretimine genel eğitim içerisinde yer verilmesi önemli görülmektedir. Ortaöğretim döneminin gencin hayatındaki yeri ve önemi dikkate alındığında genel eğitim içerisinde yer alan lise ve dengi okullarda din öğretimine yer verilmesinin gerekliliği anlaşılmaktadır.

Bugün ülkemizde dördüncü sınıftan başlamak üzere ilk ve ortaöğretim kurumlarında din öğretimine yer verilmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi bütün okullar için geçerli zorunlu bir derstir. Bütün lise ve dengi okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde aynı program uygulanmaktadır. Konuyla ilgili olması ve bu çalışmanın anlaşılması yönüyle lise öğrencilerinin bazı gelişim özellikleri ve bunun din öğretimiyle ilişkisi üzerinde durmak yerinde olacaktır.

İlköğretim II. kademenin son sınıfından başlayan ergenlik dönemi lise yıllarını da içine almaktadır. “Bu dönemde zihinsel işlemler yoğunluk kazanır. Bu dönemde gençler tartışmalara katılmayı severler, mantık oyunları ile uğraşmaktan hoşlanırlar, duygu ve düşüncelerin sembollerle aktarıldığı etkinliklere karşı ilgilidirler. Bu dönemde genç, beden gücü bakımında zirveye ulaşmaktadır. Ergenlik döneminde gençler güçlerini göstermek için hiçbir fırsatı kaçırmazlar. Sahip oldukları acı gücü henüz yeterince tanımadıkları için kontrolünü yapamazlar, kaba ve kırıcı hareketlerde bulunurlar. Sürekli azarlanır, eleştirilirler. Büyükler, onların öğütlere kulak asmadıklarından şikayet ederler. Çünkü bu çağdaki gence itaat zor gelir. Uygun olan, eğitim yolu ile bu gelişim döneminin özelliğine gencin dikkatini çekmektir. Bu dönem gencine kendini tanıması, ilgi ve yeteneklerini keşfetmesi, kendine uygun mesleğe yönelmesinde yapılan rehberlik

¹⁰ Hilmi Ziya Ülken; **Eğitim Felsefesi**, Talim ve Terbiye Dairesi Başk. Yay. , İst. 1967, s.254.

¹¹ Bedi Ziya Egemen; **Terbiye İliminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi**, A.Ü.İ.F.Yay., Ank. 1965, s.75.

ve bunun yanı sıra ergenin kuşku ve korkularına duyarlı ve anlayışlı bir yetişkin tutumu, gencin sağlıklı bir kimlik kazanmasına katkıda bulunmaktadır¹²”

“Gencin bu dönemdeki amacı her türlü düşüncenin temeline yönelmek, en genel, en yüksek kavramların, fikirlerin anlaşılmasına çalışmak, bütünleşmiş bir dünya ve hayat görüşüne varmak olunca, böyle bir faaliyet dinin dışında tamamlanamamaktadır. Bu sebeple gencin dine ilgisi ciddidir. Bu ilginin neticesinde vereceği kararlar, artık bir daha asla sarsılmayacak şekilde sağlam olacaktır. Eğer genç çocukluk döneminde uygun bir din eğitimi almışsa, şimdi ondan büyük ölçüde yardım görecektir. İbadetleri bu dönemde daha içtendir, coşkuludur. Bedeninde ve ruhunda mücadele ettiği huzursuzlukla ancak Allah’ın yardımı ile başa çıkabileceğini hisseder. Bu çağda duygularını ve dürtülerini dinin de yardımı ile kontrol altına alabilen genç, artık onun gerçekliğinden şüphe etmeyecektir. Bu dönemde, doğru iyi, güzel gibi mükemmellik idealleri genci din ile ilişkiye yöneltir. Gerçek nedir? İyi nedir? Güzel nedir? Soruları gencin ruhunu doldurur. Eğer bu alanlarda şimdiye kadar aldığı kültür, kendi düşünceleri ile bütünleşerek sorularına cevap verebilmesine yardım edebilirse, genç kendini yücelmiş hissedecektir. Dinin gençlere duygu, bilgi ve fikir olarak, gerçeklere ideal olarak duydukları heyecanlara uygun seviyede verilebilmesi lazımdır. Ancak böyle olursa din eğitim öğretimi değerleri gencin ruhuna sarsılmayacak bir sağlamlıkta yerleştirebilir ve onu zararlı eğilimlere karşı koruyabilir”.¹³

Liselerdeki din eğitimi, öğrenci gelişim özellikleri dikkate alınarak yapılırsa istenilen hedefe yaklaşma imkanı elde edilebilir.

Din eğitim-öğretiminin, Türkiye’de bu güne kadar geçirdiği dönemlerin kısaca gözden geçirilmesi de, bugünü anlamak ve problemin daha iyi anlaşılması açısından yararlı olacaktır.

“Türkiye’de, bağımsız bir disiplin olarak din eğitimi-öğretimi ilk defa geleneksel eğitim kurumlarının yanında modern eğitim kurumlarının yer almasıyla birlikte ve bu kurumlarda dinin, diğer derslerin yanısıra, özel bir ders içinde öğretilmeye başlanmasıyla ortaya çıkmıştır. 1839 Tanzimat fermanı ile başlayan yenilikler döneminde yeni mektepler açılmış, bu mekteplerde okullara bir dizi yeni dersler eklenmiş, din eğitim öğretimine de bu dersler arasında yer verilmiştir. Bu gelişmeye paralel olarak bugünkü anlamda din dersi öğretmeni meselesi de ortaya çıkmıştır. Tanzimat döneminde açılan yeni okullara medreseli olmayan, branş öğretmeni

¹² B. Bilgin; a.g.e., s.108-109.

¹³ B. Bilgin; a.g.e., s.111-112.

yetiştirmek amacıyla Daru-İmuallimin açılırken din eğitim ve öğretime için öğretmen yetiştirme işinin ele alınmadığı¹⁴ görölmektedir.

Böylece Cumhuriyet dönemine kadar gelinmiştir. 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesin’de temel eğitimde din dersleri serbest bırakılmış, ortaöğretim ve yüksek öğretimde din dersi program dışı kalmıştır. 1904 yılına gelindiğinde o günki ortaöğretim kurumlarından olan idadilerin programlarında akaid, fıkıh ve ahlak derslerinin yer aldığı görölmektedir.¹⁵

Cumhuriyet’in ilanından sonra sosyal ve kültürel alanda birçok yenilikler yapıldı. Bu yenilikler eğitim alanında da kendini gösterdi. Türk devletini yeni bir yapıya, Türk toplumunu yeni bir kimliğe kavuşturmamak için ciddi inkılâplar yapılmak isteniyordu. Bu inkılapların can damarı kuşkusuz eğitim alanıydı.¹⁶ 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat kanunu çıkarıldı. Bu kanunun yürürlüğe girmesi ile, bütün eğitim kurumları tek elde toplandı.

Ülkemizde 1924’ten günümüze eğitim öğretim kurumlarında farklı din eğitimi uygulamaları ortaya çıktı. Bu durum lise ve dengi okullarda da görüldü. Liseler, Cumhuriyet döneminin ilk lise müfredat programına II. Heyet-i İlmiye’nin çalışmaları sonucu 1924 yılında kavuşabilmiştir. Bu programa göre lise I. Devrenin(Ortaokul) I.ve II. sınıflarında haftada birer saat “Din Dersleri” adıyla bir ders yer almıştır.¹⁷ Sultanilerin Cumhuriyet’in ilanından önceki en son programı olan 1922 programında din dersi her sınıfta haftada iki saat olarak yer almaktaydı.¹⁸ Bu programda yer alan din dersleri, 1924 programında lise II. devrede yer almamıştır.¹⁹ 1 Eylül 1924 tarihinden itibaren lise I. Devre ortaokula dönüştürölerek lise başlı başına genel eğitim içerisinde bir kademe olmuştur.²⁰

1924’ten günümüze (2002) lise ve dengi okullardaki din dersinin yasal dayanakları tartışma konusu olmuştur. Bunun paralelinde din dersi öğretmeni yetiştirme ve bu derste

¹⁴ M. şevki Aydın; **Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları**, E.Ü. Yay., Kayseri 1996, s.15.

¹⁵ Hasan Ali Yücel; **Türkiye’de Ortaöğretim**, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ank.1994, s.146-164.

¹⁶ Suat Cebeci; **Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi**, Akçağ Yay., Ank. 1996, s.116.

¹⁷ H. Ali Yücel; **a.g.e.**, s.166; H. Cicioğlu; **Türkiye Cumhuriyet’inde İlk ve Ortaöğretim**, A.Ü.E.B.F. Yay., Ank. 1985, s.171.

¹⁸ H. Ali Yücel; **a.g.e.**, s. 160,161.

¹⁹ H. Ali Yücel; **a.g.e.**, s.165; H. Cicioğlu, **a.g.e.**, s.197.

²⁰ Mustafa Ergün; Bahattin Ergezer; **a.g.e.**, s.34.

okutulan kitapların niteliği konusu da problem olmuştur. Bunların yanı sıra programda da küçük çapta düzenlemeler yapılmıştır.

Buna göre çalışmanın problem cümlesi şudur:“1924’ten günümüze lise ve dengi okullarda din öğretiminin durumu nedir?”

Bu temel probleme bağlı olarak şu alt problemlere de cevap aranmıştır:

- a- 1924’ ten günümüze lise ve dengi okullarda din öğretiminin yasal dayanakları nelerdir?
- b- 1924’ ten günümüze lise ve dengi okullardaki din öğretiminde hangi programlar uygulanmıştır?
- c- 1924’ ten günümüze lise ve dengi okullardaki din öğretimini kimler yapmıştır?
- d- 1924’ ten günümüze lise ve dengi okullarda okutulan din dersi kitapları nelerdir?

2- ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Geleceğe umutla bakabilmek ve geçmişte yapılan yanlışlara düşmemek için bir konunun tarihi süreç içindeki durumunun incelenip ortaya konulması son derece önemlidir. “Geçmiş olduğu gibi ortaya konulup doğru değerlendirilirse, bu günü doğru anlama ve geleceği isabetli tahmin etme imkanı elde edilebilir”²¹.

Bu cümleden yola çıkarak 1924’ten günümüze lise ve dengi okullardaki din öğretiminin durumu ortaya konmaya çalışılacaktır. Bunu yaparken de amaç din öğretiminin yasal dayanak, program, öğretmen ve bu derslerde okutulan kitaplar açısından durumunun ne olduğu belirlenerek; bu konulardaki çalışmalara yardımcı olacak bilgi birikimini sağlamak olacaktır.

Bu çalışma şu yönlerden önemlidir:

- a- Konusunda ilk müstakil ve sistemli bir çalışmadır.

²¹ M. Şevki Aydın; Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı, s.23.

- b- 1924'ten günümüze lise ve dengi okullarda din öğretiminin yasal dayanaklarının, programının ne olduğu ortaya konulup değerlendirilmesi yapılarak gelecekteki din öğretimiyle ilgili çalışmalara katkı sağlanabilir.
- c- Lise ve dengi okullara din eğitimi öğretmeni yetiştirme çalışmalarına katkı sağlayabilir.
- d- Lise ve dengi okullardaki okutulan din dersi kitaplarını hazırlayanlara katkı sağlayabilir.
- e- Lise ve dengi okullarda görev yapan din eğitimi öğretmenlerinin branşları ile ilgili bilgi ve kültürlerini arttırmalarına katkı sağlayabilir.
- f- Din eğitimi alanında araştırma yapanlara faydalı olabilir.

3- HİPOTEZLER

- a- 1924'ten günümüze lise ve dengi okullardaki din öğretiminin yasal dayanakları tartışma konusu olmuştur.
- b- 1924'ten günümüze lise ve dengi okullardaki din öğretimi programlarında zaman zaman yeni düzenlemeler yapılmıştır.
- c- 1924'ten günümüze lise ve dengi okullarda din öğretiminde her dönemde öğretmen sorunu yaşanmıştır.
- d- 1924'ten günümüze lise ve dengi okullarda din dersi kitabı sorunu yaşanmış, 1970'li yıllardan sonra bu sorunun çözümü için önemli adımlar atılmıştır.

4- ARAŞTIRMANIN SINIRLARI

Bu çalışma;

- a- 1924'ten günümüze Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı lise ve dengi okullardaki din öğretimiyle sınırlıdır.

b- İmam Hatip Liseleri, kendilerine özgü farklı nitelikleri nedeniyle araştırmanın sınırları dışındadır.

c- Zaman itibariyle bu çalışma,1924'ten 2002'ye uzanan süre ile sınırlıdır.

d- 1924 yılında lise I. devre adı verilen öğretim kademesi ortaokul seviyesinde olduğundan ve daha sonraları da ilköğretim II. kademe olarak adlandırıldığı için araştırmanın sınırları dışındadır.

5- YÖNTEM

“1924'ten Günümüze (2002) Lise ve Dengi Okullarda Din Öğretimi” adlı bu çalışma teorik bir çalışmadır ve tarama modelindedir. Tarama modelinde geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu gibi betimlemek söz konusudur²². 1924'ten günümüze lise ve dengi okullarda din öğretiminin geçirdiği safhalar ve her safhada durumun ne olduğu betimlenmeye çalışılmıştır. Haliyle bu çalışmanın yöntemi tarihi betimlemedir.

Araştırmaya ilişkin veriler araştırmanın kapsadığı zaman dilimine ait resmi ve gayri resmi belgeler, ilgili literatür taranarak elde edilmiştir. Birinci el kaynaklara inilmeye özen gösterilmiştir.

Resmi belgeler arasında, T.C. Anayasaları, Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergileri, Talim ve Terbiye Kurul kararları, ilgili raporlar, Milli Eğitim Şuralarının dökümanları, Heyet-i İlmiye kararları bulunmaktadır.

Bu verilerin değerlendirilmesinde, eğitim ve din eğitimi bilimleri alanlarında yapılmış bilimsel çalışmalardan faydalanılmıştır.

6- İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Bu çalışma için araştırmaya başlanılmadan önce müstakil bir çalışma yapıp yapılmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunun için ilgili literatür taranmıştır. Yapılan çalışmalar içinde lise ve dengi okullarda din öğretimini bu araştırmada ele alındığı şekliyle müstakil olarak ele alıp inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bunun yanısıra lise ve dengi okullardaki din öğretimini bazı boyutlarıyla inceleyen bir takım çalışmalar yapılmıştır. Bunların bir kısmı kitap bir kısmı makale ve tebliğ olarak yayınlanmıştır.

²² Niyazi Karasar; **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Alkım Yay., 7. Baskı, Ank. 1995, s.77.

Türkiye’de din öğretiminin tarihi serüvenini ortaya koymaya çalışan araştırmalardan birisi Halis Ayhan’ın “Türkiye’de Din Eğitimi (1920-1998)”²³adlı araştırmasıdır. Bu çalışma, eğitim kurumlarındaki din eğitimi ve öğretimiyle ilgili değişimleri ve gelişmeleri tarihi seyri içinde ele almış, ancak genel eğitim kurumlarındaki din öğretimi programlarında yer alan konularla ve bu derslerde okutulan kitaplarla hiç ilgilenmemiştir

Din eğitimi öğretmeni yetiştirme sorununu konu edinen önemli çalışmalardan birisi de M. Şevki Aydın’ın “ Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı (1923-1998)”²⁴adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada din eğitimi öğretmeni yetiştirme ve istihdamı konusu derli toplu bir şekilde ele alınmıştır. Çalışma yedi bölümden oluşmaktadır: I. Bölümde, araştırmanın problemi, amacı, önemi ve yöntemi belirtilmekte, ilgili çalışmalar hakkında bilgi verilerek ilgili kavramların tanımları yapılmaktadır. II. Bölüm 1924-1948 , III. Bölüm 1949-1982 , IV. Bölüm ise 1982-1998 yılları arasında din eğitimi öğretmeni yetiştirme ve istihdamı sorununun incelenmesini içermektedir. V. Bölümde, 1998-1999 öğretim yılında uygulamaya konan din eğitimi öğretmeni yetiştirilmesinde yeni düzenleme ele alınmaktadır. VI. Bölümde din eğitimi öğretmenlerinin hizmet içi eğitimi konusu ele alınmaktadır. VII. Bölümde ise araştırmanın sonuçları ortaya konularak öneriler getirilmektedir.

Bu çalışma günümüzdeki din eğitimi öğretmeni yetiştirme faaliyetlerini de konu edindiğinden, geçmişi ve bugünü anlamada ve geçmişle bugün arasında kıyaslama yaparak sonuçlara ulaşmada okuyucuya önemli katkılar sağlamaktadır. Bu çalışma lise ve dengi okullara din eğitimi öğretmeni yetiştirilmesi konusunda araştırmaya önemli katkılar sağlamıştır.

İlyas Çelebi’nin “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin İlk ve Ortaöğretim Programlarına Girişi ve Bugünkü Müfredatı”²⁵adlı makalesi Cumhuriyet öncesi ve sonrasında ortaöğretim programlarında din dersinin yerini incelemektedir. Bu çalışmada ortaöğretim programlarındaki din dersi programında yer alan konular ortaya konulmuş, din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin müfredat, ilke ve amaçlar yönünden günümüzdeki durumu değerlendirilerek sonuç ve önerilere yer verilmiştir. Bu çalışmada geçmiş

²³ Halis Ayhan;Türkiye’de Din Eğitimi , M.Ü.İ.F. Yay., İst. 1999.

²⁴ M. Şevki Aydın; Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı, İ.B.A.V. Yay., Kayseri 2000.

²⁵ İlyas Çelebi; “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin İlk ve Ortaöğretim Programlarına Girişi ve Bugünkü Müfredatı”D.E.A.D., M.Ü.İ.F.Yay., Sayı 6, İst.1999.

ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi müfredat programlarındaki konularla bugünkü konular arasında herhangi bir kıyaslamaya gidilmemektedir. Bu ise dünden bugüne ortaöğretimdeki din öğretimi programlarında nasıl bir gelişimin gerçekleştiğinin anlaşılmasını güçleştirmektedir.

Genel eğitim kurumlarındaki din derslerinin yasal dayanaklarını ortaya koyan araştırmalardan birisi de Salih Tuğ'un "Hukuki Bazı Gerçekler"²⁶ adlı tebliğidir. Bu tebliğde genel eğitim kurumlarında din dersinin yer almasının yasal bir zorunluluk olduğu sonucuna varılmaktadır.

Bestami Özyürür tarafından "Lise I-II-III. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kitaplarının Öğretmen ve Öğrenci Açısından Değerlendirilmesi"²⁷ adıyla yapılan tez çalışmasında belirtilen sınıfların ders kitapları dizin ve muhteva yönünden incelenmiş, öğretmen ve öğrencilerin görüşlerine baş vurularak pek de olumlu olmayan bir tablo çizilmiştir.

Bunların dışında "1924'ten günümüze lise ve dengi okullarda din öğretimi" ilgilendiren başka çalışmalar da yapılmıştır.²⁸

TANIMLAR

- **Lise ve dengi okullar (ortaöğretim):** İlköğretimden sonra başlayan öğretim basamağı olup, üç veya dört yıl süreli okullardır. Bu çalışmada lise ve dengi okullar tanımıyla genel liseler, teknik liseler ve İmam Hatip liseleri dışındaki meslek liseleri kastedilmektedir.

- **Ders programı:** Bir ders süresi içinde planlanan hedeflerin bireye nasıl kazandırılacağını gösteren tüm etkinliklerin yer aldığı bir plandır²⁹.

²⁶ Salih Tuğ; "Hukuki Bazı Gerçekler", (Türkiye I. Din Eğitimi Semineri, 23-25 Nisan 1981,), İlahiyat Vakfı Yay.:1, Gelişim Matbaası, Ank. 1981,s.175-182.

²⁷ Bestami Özyürür;Lise (I-II-III) Ders Kitaplarının Öğretmen ve Öğrenci Açısından Değerlendirilmesi, Lisans Tezi, E.Ü.İ.F., 1991.

²⁸ İsmet Parmaksızoğlu; Türkiye'de Din Eğitimi, M.E.B. Yay.,Ank. 1966.; Suat Cebeci; Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi, Akçağ Yay.,Ank. 1996.; (Türkiye I. Din Eğitimi Semineri, 23-25 Nisan 1981), İlahiyat Vakfı Yay.:1, Gelişim Matbaası, Ank.1981.; (Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitimi Öğretiminin Problemleri), İ.B.A.V.Yay., Kayseri 2000.; B. Bilgin;Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, Emel Matb., Ank.1980.; Ö. Okutan; Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi ve Öğretimi Öğretmeni Yetiştirme Sorunu,Yüksek Lisans Tezi, A.Ü.E.F.,1980.

²⁹ Özcan Demirel;Eğitimde Program Geliştirme, Pegem A Yay., Ank. 2000, s.7.

- **Din eğitimi (dersi) öğretmeni:** İlköğretim, lise ve dengi okullarda , din eğitim öğretimine ilişkin dersleri okutan kişidir. Bu kavram tarihi süreç içinde değişik biçimlerde ifade edildi. Ulûm-u Diniyye muallimi, din dersi öğretmeni, din bilgisi öğretmeni ve bugün din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni. Din eğitimi öğretmeni ifadesi, bütün bunları içermektedir.

- **Din dersi kitapları :** Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kabul edilen din dersi programına göre hazırlanmış, tebliğler dergisinde yayınlanarak Talim ve Terbiye kurulu kararları doğrultusunda basılmış, ders kitaplarıdır.

II.BÖLÜM

1953-1982 YILLARI ARASINDA LİSE ve DENGİ OKULLARDA DİN ÖĞRETİMİ

1-Lise ve Dengi Okullarda Din Bilgisi Dersinin Yasal Dayanakları

Bir meselenin hukuksal boyutu, onun meşruiyetinin dayanağı sayılmaktadır. Çünkü, hukuki bir dayanağı olan mesele o konu üzerindeki olumlu veya olumsuz görüş belirtecek kişilerin yaklaşımlarında etkili bir rol oynar. Türkiye’de din öğretiminin meşruluğunun en önemli göstergesi hukuki metinlerdir. Bu yüzden araştırmanın her bölümünde lise ve dengi okullardaki din öğretiminin yasal dayanakları ortaya konulmuştur. Böylece konunun tarihi sürecinin ortaya konulmasında önemli bir adım atılmıştır.

Gün geçmiyor ki, Türkiye’de ve dünyada insanları ve toplum düzenini ilgilendiren yeni yasal düzenlemeler yapılmasın. Cumhuriyet’in ilanından günümüze kadar, ihtiyaçtan doğan pek çok yasa yürürlüğe girmiştir. Bu yasalardan bir kısmı da din öğretimini doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren yasalardır. Burada lise ve dengi okullarda din öğretiminin yasal dayanakları, alanın uzmanlarının değerlendirmelerinden yararlanılarak ana hatlarıyla ortaya konulmuştur.

Lise ve dengi okulların programlarında yer alan din dersleri Cumhuriyet dönemiyle birlikte 1924-1925 eğitim-öğretim yılından itibaren programdan çıkarılmış, 1953 yılında liseye denk seviyede olan ilköğretmen okullarına din bilgisi dersi konuluncaya kadar bu ders programlarda yer almamıştır. 1967 yılında lise ve dengi okullara din bilgisi dersi konulmuştur. İlköğretmen okulları ile lise ve dengi okullara konulan din bilgisi derslerinin yasal dayanağını oluşturan kararları ele almadan önce bu kararların alınmasında etkisi olabileceği düşünülen ve o dönemde ülkede yürürlükte olan ilgili

yasalara bakmak konunun yasal boyutunun ortaya konulması açısından son derece faydalı olacaktır.

T.C Devletinin ilk anayasası 1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'dur. Bu kanun 1931, 1934 ve 1937 yıllarında yapılan bazı değişikliklerle son şeklini almış ve 1960 yılına kadar yürürlükte kalmıştır³⁰. İnkılapçı ruha sahip olan 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun, Türk Devleti'nin dayandığı esasları ve niteliklerini belirleyen maddeleri, eğitim politikasıyla yakından ilgilidir. Bu kanun, Atatürk dönemi eğitim politikasının anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir. Bu kanunda din ve vicdan hürriyetini teminat altına alan maddeler olduğu gibi, din öğretimini doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren maddeler de bulunmaktadır. Bu kanunun bu çalışmayla ilgili maddeleri şöyledir:

“Hiçbir kimse mensup olduğu felsefi içtihat, din ve mezhepten dolayı muaheze edilemez. Asayiş ve muaşeret âdâbına ve kanunlar hükümlerine aykırı bulunmamak üzere her türlü dini ayinler yapılması serbesttir”³¹.

Bu madde ile din ve vicdan hürriyeti güvence altına alındığı gibi, toplumun ve ferdin en önemli ihtiyaçlarından biri ve din ve vicdan hürriyetinin vazgeçilmez unsurlarından olan dinin öğretimi de kısmen ifade edilmektedir. Bu kısmen ifade şekli kanunun şu maddesinde açık bir şekilde yer almıştır.

“Hükümetin nezaret ve murakabesi altında ve kanun dairesinde her türlü tedrisat serbesttir”³²

Bu madde eğitimi, bütün bölümleriyle bir bütün olarak ele aldığına göre “her türlü tedrisat” ifadesinin dışında düşünülmesi mümkün olmayan din eğitimi öğretimi bu madde ile tanınan serbestlik sınırı içinde kalmaktadır³³. Böylece denilebilir ki; Teşkilat-ı Esasiye Kanunu , hükümetin nezaret ve murakabesi altındaki okullardan biri olan lise ve dengi okullardaki din öğretiminin yasal dayanağını oluşturmaktadır. Zira, bu Anayasa 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesine kadar etkinliğini sürdürmüştür. İlköğretmen

³⁰ Salih Tuğ; a.g.e, s.179.

³¹ Ahmet Gürtaş; **Atatürk ve Din Eğitimi**, D.İ.B. Yay., Ank. 2000, s 81.

³² Ahmet Gürtaş; a.g.e., s 81.

³³ Ahmet Gürtaş; “Türkiye ‘de Din Eğitiminin Hukuki Dayanakları”(Milli Eğitim ve Din Eğitimi İlmî Semineri 9-10 Mayıs 1981), Ank.1981 , s.226.

okullarına din bilgisi derslerinin konulduğu 1953 tarihinde de yürürlükte olan 1924 Anayasası bu okullardaki din bilgisi derslerinin yasal dayanaklarından biri olmuştur.

Lise ve dengi okullardaki din öğretiminin yasal dayanaklarından biri de Tevhid-i Tedrisat Kanunu'dur. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte büyük bir toplumsal değişim yaşanmıştır. Bu değişim eğitim alanında da kendini hissettirmiştir. Cumhuriyet dönemi eğitimi söz konusu olunca, akla ilk gelen Tevhid-i Tedrisat kanunudur. 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan 430 sayılı bu kanun, eğitimin temel kanunu olarak kabul edilmiş, daha sonra çıkarılan eğitimle ilgili kanunlara esas teşkil etmiştir. 1982'de yürürlüğe giren Anayasanın 174. maddesiyle de "anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılabilir ve yorumlanamaz" ifadesiyle koruma altına alınan sekiz kanundan biridir.³⁴

3 Mart 1340/1924 tarihli ve 430 sayılı tamamı yedi maddeden oluşan kanunun metni şöyledir:

"Madde1- Türkiye dahilindeki bütün müessesât-ı ilmiye ve tedrisiye Maarif Vekaletine merbuttur.

Madde2- Şer'îye ve Evkaf Vekâleti ve yahut hususi vakıflar tarafından idare olunan biçümle medrese ve mektepler Maarif Vekaletine devir ve raptedilmiştir.

Madde 3- Şer'îye ve Evkaf vekaleti bütçesinde mekâtip ve medarise tahsis olunan mebalîğ mâarif bütçesine nakledilecektir.

Madde 4- Maârif Vekâleti, yüksek diniyât mütehasşısıları yetiştirmek üzere Darülfünun'da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imâmet, hitabet gibi hidemât-ı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşad edecektir.

Madde 5- Bu kanunun neşri tarihinden itibaren, terbiye ve tedrisat-ı umumiye ile müştâğil olup şimdiye kadar müdafa-i milliye'ye merbut olan askeri rüşdi ve idadilerle sıhhiye vekaletine merbut olan darüleytamlar, bütçeleri ve heyet-i talimiyeleri ile beraber Maârif Vekâletine raptolunmuştur. Mezkur rüşdi ve idadilerde bulunan heyet-i talimiyelerin cihet-i irtibatları, atiyen ait olduğu vekaletler arasında tahsil ve tanzim edilecek ve o zamana kadar, orduya mensup olan muallimler orduya nispetlerini muhafaza edeceklerdir.

³⁴ Nevzad Ayas; **Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Kuruluşları ve Tarihçeleri**, Ank. 1948, s. 128.

Madde 6- İş bu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

Madde 7- İş bu kanunun icray-ı ahkamına icra vekilleri heyeti memurdur".³⁵

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulünden yaklaşık bir sene öncesinden itibaren, Atatürk müteaddit defalar bu kanunun çıkarılış gerekçesini bizzat dile getirmiştir. Nitekim 3 Şubat 1923' de İzmir'de halk ile yaptığı bir söyleşide şu sözleri söylemiştir:

"Milletimizin, memleketimizin darül irfanları bir olmalıdır. Bütün memleket evladı, kadın ve erkek, aynı surette oradan çıkmalıdır."³⁶

1 Mart 1924'te Millet Meclisinin açılışında Atatürk, konuşmasının önemli bir kısmını eğitim konularına ayırmış ve bir yıl önceki meclisi açış konuşmasından daha açık bir ifadeyle Tevhid-i Tedrisat'ın önemini ifade etmiştir:

"Milletin ârâ-yı umumiyesinde tespit olunan, terbiye ve tedrisatın tevhidi umdesinin bilâ ifâte-i an tatbiki lüzumunu müşahade ediyoruz. Bu yolda taahhürün zararları ve bu yolda tehâlükün ciddi ve derin semereleri seri kararımıza vesile-i tecelli olmalıdır."³⁷ diyerek Tevhid-i Tedrisatın çabuklaştırılmasını istemiştir.

Şüphesiz ki, Tevhid-i Tedrisat Kanunu Cumhuriyet dönemi eğitim ve öğretiminin dönüm noktasıdır. 2 Mart 1924 günü Milletvekili Vasıf Çınar ve 57 arkadaşının imzasıyla meclis gündemine getirilen kanun teklifinin gerekçesinde şöyle denilmektedir:

"Bir devletin irfan ve maarif-i umumiye siyasetinde milletın fikir ve his itibariyle vahdetini temin etmek için tevhid-i tedrisatın en doğru, en ilmi en asri ve her yerde fevâid ve muhasenatı görülmüş bir umdedir."³⁸

2 Mart 1924 tarihinde meclis başkanlığına sunulan kanun teklifi, bir gün sonraki genel kurul toplantısında ele alınarak hiçbir maddesi üzerinde söz alan milletvekili olmadığından müzakere yapılmadan genel kurulca aynen kabul edilmiştir.

³⁵ Maarif Vekaleti Mecmuası; Sayı1, Ank. Mart 1925, s.70.

³⁶ Osman Nuri Ergin; Türk Maarif Tarihi, Eser Matbaası, İst. 1977, Cilt 5, s.1736.

³⁷ Halis Ayhan; "Cumhuriyet Dönemi Din Eğitime Genel Bir Bakış", M.Ü.İ.F.D., Sayı 18 , İst.2000, s.17.

³⁸ Halis Ayhan; a.g.e., s.18.

Gerek Atatürk'ün tevhid-i tedrisatın lüzum ve öneminden bahseden konuşmalarından, gerek kanunun teklif gerekçelerinden anlaşıldığına göre, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun hedefi; yeni nesillere, ilkokul, ortaokul ve lise seviyesinde müşterek kültür vermek; bunları duygu ve düşünce birliği içinde yetiştirmek; bunu sağlamak için de bütün okulları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlamaktır³⁹.

Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihlerde, ilk ve orta dereceli okullarla, ilköğretime öğretmen yetiştiren kurumların müfredat programlarında din bilgisi dersi yer almaktaydı. Bu fiili durumla ilgili hiçbir maddenin Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun muhtevasında yer almaması, bu uygulamanın kanun koyucular tarafından kabul edildiğini göstermektedir. Şayet bu kurumlarda din öğretimine yer verilmesi istenmeseydi, kanunda bununla ilgili maddelere yer verilirdi⁴⁰.

Atatürk'ün konu ile ilgili görüşleri de bu yorumu desteklemektedir: “Bizde ruhbanlık yoktur. Hepimiz müsaviyiz ve dinimizin ahkamını mütesaviyen öğrenmeye mecburuz.”

“Her fert dinini, imanını öğrenmek için bir yere muhtaçtır, orası da mekteptir...”

“Her hususta âli meslek ve ihtisas sahipleri yetiştirmek lazım ise, dinimizin hakikat-i felsefiyesini tetkik, tettebbu ve telkin, kudreti ilmiye ve fenniyesine tesahup edecek güzide ulemayı kiramı dahi yetiştirecek müessesata malik olmalıyız.”⁴¹

Görülüyor ki, Atatürk medrese ve mekteplerin birleştirilerek tek sistemin ülkede yerleştirilmesini, dinin öğretiminin mekteplerde yapılmasını ve din mütehassısları yetiştirmek için yeni öğretim kurumlarının açılmasını öngörmektedir.

Netice olarak denilebilir ki; Tevhid-i Tedrisat Kanunu genel eğitim kurumlarından biri olan lise ve dengi okullardaki din öğretiminin yasal dayanağını oluşturmaktadır. Zira Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1961 Anayasası'nın 153. maddesi ile Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülemeyecek kanunlar arasına konduğu için⁴² yeni Anayasanın çıkmasından sonra da bu kanun yürürlükte kalmaya devam etmiştir. Bu sebeple Tevhid-i Tedrisat Kanunu ilköğretmen okullarıyla lise ve dengi okullardaki din bilgisi derslerinin yasal dayanağı olma özelliğini korumuştur.

³⁹ Ahmet Gürtaş; *Atatürk ve Din Eğitimi*, s.76.

⁴⁰ M. Şevki Aydın; *a.g.e.*, s 32.

⁴¹ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*; Cilt I-III, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yay., Ankara 1952, s.93.

⁴² M.Şevki Aydın; *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, s.29.

Dünyada insanların hak ve özgürlüklerini güvence altına almayı amaçlayan hukuki düzenlemelerden din öğretimi ile ilgili olanların aynı zamanda lise ve dengi okullara din bilgisi derslerinin konulmasının yasal dayanağı olduğu söylenebilir.

10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi⁴³, Bakanlar Kurulu'nun 6 Nisan 1949 tarih ve 3/9119 sayılı kararı ile Türkiye'de de kabul ve ilan edilerek, 27 Mayıs 1949 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Bütün halklar ve milletler için ortak ideal ölçüleri belirleyen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 18. maddesinde şöyle denilmektedir: “Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak, dinini ve inancını değiştirmeyi de içerir. Aynı şekilde bu hak, dinini ve inancını tek başına veya topluca, özel olarak veya açık bir şekilde öğretme, uygulama, ibadet ve törenler şeklinde göstermesini de kapsar.”⁴⁴ Bu madde ile beyannameyi imzalayan devletlerden din öğretimi özgürlüğünü ve hakkını tanımaları ve bu konuda, üzerlerine düşen görevleri yapmaları istenmektedir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 26. maddesinin üçüncü fıkrasında; “Ana baba, çocuklarına verilecek eğitim nevini tercihen seçme hakkını haizdirler.”⁴⁵ denilmektedir. Bu maddeye göre ana, babanın çocuklarına verilecek eğitimin çeşidini belirleme hakkına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Türk Medeni Kanununun 266. maddesi bu ilkenin kendi hukukumuz içinde yer aldığını şu şekilde belirtmektedir: “Çocuğun dini terbiyesini tayin, ana babaya aittir. Ana babanın, bu husustaki hürriyetini tahdit edecek her türlü mukavele muteber değildir.”⁴⁶

T.C. Devleti 10 Mart 1954 tarih ve 6366 sayılı kanunla “Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Koruma” sözleşmesini ve ek protokolü onaylamış, onaylama belgesini ise 18 Mart 1954 tarihinde Avrupa Konseyi'ne iletmıştır. Ülkemizin onayladığı bu protokolün ikinci maddesi şöyledir: “Kimse tahsil etmek hakkından mahrum edilemez. Devlet, eğitim ve öğretim sahasında deruhte edeceği vazifelerin ifasında ebeveynin bu

⁴³ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Sağlama ve Koruma; Türk Grubu Yayını, Ank.1962, s.1-2.

⁴⁴ S.H.Bolay; M.Türköne; **Din Eğitimi Raporu**, Ankara Merkez İmam-Hatip Lisesi Öğrencileri ve Mezunları Vakfı Yay., Ank.1995, s.100.

⁴⁵ Türk Grubu Yayını; a.g.e., s.12.

⁴⁶ S.H.Bolay; M.Türköne; a.g.e., s.100.

eğitim ve öğretime kendi dini ve felsefi akidelerine göre temin etmek hakkına riayet edecektir.”⁴⁷

Milletlerarası ekonomik, sosyal ve kültürel haklar sözleşmesinin 13. maddesi eğitimi, herkes için sosyal bir hak olarak tanımakta ve aynı maddenin 3. fıkrasına göre de, insanların okul seçme özgürlüğü ve buna bağlı olarak da kendi inancı doğrultusunda din ve ahlak öğretime görmelerini sağlayanın devletin ödevi olduğu belirtilmektedir.⁴⁸

Lise ve dengi okullardaki din öğretimini yasal güvence altına alan yasal dayanaklardan birisi de 1961 Anayasası’dır. 1961 tarihli T.C. Anayasası’nın gerek öğretimle gerekse din öğretimeyle alakalı birçok maddesi vardır.

1961 T.C. Anayasası’nın din öğretime konusundaki en önemli maddesi 19. maddedir. Bu maddenin ilk dört fıkrası şu hükümleri getirmektedir:

“Herkes, vicdan ve dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. Kamu düzenine veya genel ahlaka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmayan ibadetler, dini ayin ve törenler serbesttir. Kimse ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz. Din eğitimi ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır.”⁴⁹

Görüldüğü gibi Anayasa bu maddesi ile, din öğretimini kesin bir ifade ile teminat altına almış bulunmaktadır. Bu madde ile lise ve dengi okullardaki din dersinin ,isteğe bağlı olarak verilmesi yasallaşmıştır.

1961 T.C. Anayasası’nın, din öğretimini yasal dayanağı olarak yorumlanabilecek diğer maddeleri şunlardır:

1961 T.C. Anayasası’nın 50. maddesinin ilk fıkrasına göre “Halkın öğrenim ve öğretim ihtiyaçlarını sağlama, devletin başta gelen ödevlerindedir...”

10. maddenin ikinci fıkrası, “Devlet insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlar.”

⁴⁷ Türk Grubu Yayını; a.g.e., s.38.

⁴⁸ S.H.Bolay; M.Türköne; a.g.e., s.100.

⁴⁹ A. Gürtaş; a.g.e., s.83-84.

14. maddenin birinci fıkrası ise “ Herkes yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme haklarına ve kişi hürriyetine sahiptir.”

Yukarıdaki maddeler devletin görevlerinin neler olduğunu ortaya koymaktadır. Buna bağlı olarak din öğretiminin de devletin görevleri arasında olduğu yorumuna gidilebilir.

Bu bağlamda 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden sonra, demokratik haklarını kullanmayı düşünen insanlar din öğretimi taleplerini hükümetlere duyurmak istemişler, bunun için de ilgili mercilere lise ve dengi okullara din dersinin konulması için binlerce dilekçe vermişlerdir.⁵⁰ 1967 yılında, lise ve dengi okullara din bilgisi dersi konulması için, 271 milletvekili meclis'e bir önerge sunmuş, önerge üzerinde tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışmalardan sonra 1967 yılında din bilgisi dersinin lise ve dengi okullarda da okutulması T.B.M.M.' nin onayından geçmiştir.⁵¹

Lise ve dengi okulların I. ve II. sınıflarına haftada birer saat olmak üzere din bilgisi dersinin konulmasıyla ilgili olarak, 21.09.1967 gün ve 343 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararı⁵² da bu okullardaki din derslerinin yasal dayanaklarından biridir.

Din bilgisi derslerinin lise ve dengi okullara konulmasıyla ilgili olarak Valiliklere gönderilen 7.10.1967 tarih ve 4316/7 karar sayılı genelge de bu dersin bir diğer yasal dayanağıdır.

Genelge şöyledir:

- 1- "1967-1968 öğretim yılı başından itibaren liselerin ve bunlara denk okullarla lise seviyesindeki meslek okullarının I. ve II. sınıflarında ortaokulların I. ve II. sınıflarında olduğu gibi T.C. Anayasası'nın "isteğe bağlılık" kaydına ve aynı Anayasanın "laiklik" prensibine uyulmak şartıyla normal ders saatleri dışında haftada birer saat üzerinden Din Bilgisi dersi okutulması ve bu derslerde ekli programın uygulanması bakanlığımızca uygun görülmüştür.
- 2- İsteğe bağlı olan Din Bilgisi dersi, ortaokullarda olduğu gibi devam etmek isteyen öğrenciler için mecburi ve sınıf geçmede bir ders olarak müessirdir.
- 3- Bu dersin öğretiminde ifadenin sade, tanımların anlaşılır olması ve programın başındaki açıklamalara uyulması hususu dikkate alınacaktır.

⁵⁰ Suat Cebeci; a.g.e., s.133.

⁵¹ Beyza Bilgin; Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, s.68.

⁵² M.E.B.;16 Ekim 1967 Tarih ve 1474 Sayılı Tebliğler Dergisi.

- 4- Din Bilgisi dersi mümkün olan hallerde İlahiyat Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunları, bunlar bulunmadığı takdirde ortaokullarda olduğu gibi şimdilik konuya ilgi duyacak yakın branş öğretmenleri tarafından okutulacaktır.
- 5- Bu ders için kitap yazdırılmaya kadar öğretmenler, öğrenci seviyesini ve müfredat programını dikkate alarak aşağıda gösterilen kısa bibliyografyadan da istifade edebileceklerdir.”⁵³

1967 yılında lise ve dengi okullara “Din Bilgisi” dersinin konulmasından sonra, bu okullardaki din öğretiminin yasal dayanaklarına ek olabilecek bir gelişme de 14.06.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’dur⁵⁴. Bu kanun 1961 Anayasası doğrultusunda çıkarılan kanunlardan birisidir. Kanunun din eğitim öğretimiyle ilgili maddesi 12. maddesidir. 5 Ağustos 1976 tarih ve 325 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu Kararında da yer alan bu madde şöyledir: “Din eğitim ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteği ve küçüklerinde kanuni temsilcilerinin isteğine bağlı olarak verilir.”⁵⁵

Milli Eğitim Temel Kanunu’nda yer alan ortaöğretimin amaç ve görevleri ile ilgili maddeler de lise ve dengi okullarda Din Bilgisi dersinin yasal dayanağı olarak yorumlanabilir.

“Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak.”⁵⁶

Kültürün ayrılmaz öğelerinden birisi de dindir. Bunun için, öğrencinin toplumunu tanıması, karşısındaki insanların inanışlarını bilmesi dinin öğretilmesi ile mümkün olabilecektir.

23 Eylül 1976 tarih ve 345 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararı ile lise ve dengi okulların III. sınıfına da din bilgisi dersinin konulmuş olması⁵⁷ bu dersin yasal dayanağını oluşturan bir başka gelişmedir.

⁵³ M.E.B.; 23 Ekim 1967 Tarih ve 1475 Sayılı Tebliğler Dergisi.

⁵⁴ Milli Eğitimle İlgili Kanunlar I; Milli Eğitim Basımevi, İst.1981.

⁵⁵ M.E.B.; 27 Eylül 1976 tarih ve 1900 sayılı Tebliğler Dergisi.

⁵⁶ Milli Eğitimle İlgili Kanunlar I; s.81.

⁵⁷ M.E.B.; 27 Eylül 1976 Tarih ve 1900 sayılı Tebliğler Dergisi.

Lise ve dengi okullarda din bilgisi dersinin yasal dayanağı, 1982 yılında bu okullarda din derslerinin zorunlu hale getirilmesine kadar bu şekilde devam etmiştir. 1982 ve sonraki gelişmeler çalışmanın III. bölümünde ele alınmıştır.

2- Lise ve Dengi Okullarda Din Bilgisi Dersi Programı

2. a) İlköğretmen Okullarının Programında Zorunlu Din Bilgisi Dersi Programı

Eğitim programı, “öğrenene, okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği⁵⁸” olarak tanımlanabilir. Eğitim sistemimizde uzun süre dersler ve konular listesi anlamında kullanılan “Müfredat Programı” anlayışı 1950’li yıllardan sonra yerini “Eğitim Programı” anlayışına bırakmıştır.⁵⁹

Ülkemizde okul programları merkezde oluşturularak, her okula gönderilmektedir. Ders esasına göre hazırlanan bu programda, o okulda okutulacak olan bütün dersler, bu derslerin haftalık saatleri, amaçları ve konuları bulunmaktadır. Tüm dersler için olduğu gibi din dersi için de durum böyledir.

1 Kasım 1949 tarihinde ilkokullara program dışı⁶⁰ olarak konulan din dersleri 4 Kasım 1950’de program içine alınmıştır.⁶¹ İlkokullara bu dersin konulmasından sonra, bu derslerin sınıf öğretmenleri tarafından okutulması gündeme gelmiş, bu ise ilköğretmen okullarına din dersleri konulması zorunluluğunu doğurmuştur. Şubat 1953’te toplanan Milli Eğitim Şurası’nda ilköğretmen okullarının programına “mecburi din dersi” konulması teklif edilmiştir. Kabul edilen bu teklif aynı yıl sonlarında uygulamaya konulmuştur.⁶² Böylece 1953 yılında ilköğretmen okullarının, II. devre (lise) I. ve II. sınıflarına haftada birer saat zorunlu “Din Bilgisi” dersleri konulmuştur.⁶³

İlköğretmen okulları II.devre I.sınıf “Din Bilgisi” dersi programı şöyledir:

1-“Dini hayatın amaçları nelerdir? Kişiye ve topluluğa dinin lüzumu.

2-İslâm dininin kaynakları

⁵⁸ Özcan Demirel; a.g.e., s.5.

⁵⁹ Özcan Demirel; a.g.e., s.16.

⁶⁰ M.E.B. , 7 Şubat 1949 tarih ve 524 sayılı Tebliğler Dergisi.

⁶¹ İsmet Parmaksızoğlu; a.g.e., s.29.

⁶² M.E.B.; Beşinci Milli Eğitim Şurası (5-14 Şubat 1953), M.E.Basımevi , İst. 1991, s.583.

⁶³ Din ile ilgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu; Ank.1961, s.16-17.

a-Kur'an (Kur'an nedir? Tespit edilişi, dağıtılması, ayet, sure, tefsir, büyük Türk tefsircileri).

b-Hadis nedir? Altı kitap,

c-Diğer kaynaklar (Kıyas, İcma İctihat)

3-İslâm nedir? İbadet Ne Demektir?

4-İslâm Dininde İmanın Şartları(Amentü)

a- Allah'a (Allah'ın sıfatları)

b-Meleklerine,

c-Kitaplarına (100 suhuf, diğer dört kitap ve bunların mahiyetleri)

d-Peygamberlerine (Peygamberlik nedir? Kur'an'da anılan Peygamberlerin adları, Hz. Muhammed),

e-Ahirete,

f- Kadere iman,

5-İslâm dininin ilkeleri

a-Şehadet kelimesi (aslı, manası)

b-Namaz (önce abdest, boy abdesti, teyemmüm kısaca anlatılacak, namazın şartları, rükünleri, beş vakit namazlar.)

c-Zekat (İlave olarak fitır sadakası), Hac, Oruç.”

İlköğretmen okulları II.devre II.sınıf “Din Bilgisi” dersi programı ise şöyledir:

1-“Tarih boyunca türlü dinler ve İslâm Dininin bunlar arasındaki yeri (Topluca)

2-İslâm'da mükellef olanların bilmeleri ve uymaları gereken esaslar.

a-Farz ve çeşitleri,

b-Vacip,

c-Sünnet ve çeşitleri,

d-Mübah ve müstehab,

e-Haram, mekruh ve müfsid,

- 3-Namazla ilgili tamamlayıcı bilgiler (Namazı bozan şeyler, mekruhlar, diğer namazlar)
- 4-Peygamberimizin Hayatı (Ders yılı içinde muhtelif haftalara dağıtılacak),
- 5-İslâm dininde vücut ve ruh temizliği,
- 6-Bir Müslüman'ın Allah'a, Peygamber'e, Kur'an'a, kendisine, yakınlarına ve cemiyete karşı vazifeleri,
- 7-İslâm ahlakının mühim ilkeleri,(Tesanüd, tolerans ve laiklik, terbiyeli hareket, dürüstlük ve adalet, yardım vb.)
- 8-İslâm dininde bilgiye verilen önem ve yenilikler karşısında İslâm dini.
- 9-Türklerin tarih boyunca İslâm dinine hizmetleri (Toplu bakış)
- 10- İlkokullarda okutulan din dersi kitaplarının incelenmesi.⁶⁴

1974 yılına kadar ilköğretmen okullarının II. devre I. ve II. sınıflarında birer saatlik zorunlu din bilgisi dersi yer almıştır.⁶⁵

1973 yılında 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 43. maddesi öğretmenlik için "Hangi öğretim kademesinde olursa olsun, öğretmen adaylarının yüksek öğrenim görmesi esastır." hükmünü getirmiştir. 1974'ten itibaren sınıf öğretmeni, yetiştirmek üzere ilköğretmen okullarının bazıları iki yıllık "Eğitim Enstitülerine" dönüştürülmüştür.⁶⁶

Programa bakıldığında İslâm'ın temel kaynaklarının tanıtılmasını amaçlayan konuların, imanın ve İslâm'ın şartları konularının ilköğretmen okullarının II. devre I. sınıflarında (lise I) yer aldığı görülür. Bu konular din öğretimini gerçekleştirecek öğretmenin bilmesi gereken temel konulardır.

İlköğretmen okullarının II. devre II. sınıflarında (lise II) ise dinler hakkında temel bilgileri içeren konularla, mükelleflerin bilmeleri gereken esaslar, "Hz. Peygamberin

⁶⁴ Veli Ertan; Hasan Küçük; Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi, Din Müesseseleri ve Din Alimleri, İst.1976, s.46,59,60.

⁶⁵ Aydoğan Ataünal; Türkiye'de İlkokul Öğretmeni Yetiştirme Sorunu (1923-1994) ve ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya'daki Çağdaş Uygulama ve Eğilimler, M.E.B. Yay., Ank. 1994, s.32.

⁶⁶ M.Şevki Aydın; a.g.e., s.58.

Hayatı”, “İslâm Ahlakının İlkeleri”, “İslâm Dininin Bilime Verdiği Önem” ve “İlkokul Din Dersi Kitaplarının Tanıtılması” gibi konuların programda yer aldığı görülmektedir.

Bu programda yer alan konuların ilkokullardaki din dersinin içeriğiyle büyük oranda örtüştüğü görülmektedir. Program kısa zamanda pek çok konuyu işlemeyi amaçlamıştır. Öğretmenlerin din derslerine girecekleri okullar gözönüne alındığında programın alan bilgisi yönünden iyiye yakın olduğu söylenebilir. Bu ise programın olumlu bir özelliği olarak görülebilir. İlkokullarda okutulan din dersleri kitaplarının incelenmesi öğretmenin mesleğe hazırlanması konusunda çok olumlu bir gelişmedir. Ancak ilköğretmen okullarındaki din bilgisi dersi için belirlenen kredi/saatin içeriğinin yeterli bir şekilde verilebilmesini sağlamak uzak olduğu söylenmektedir:

“İlköğretmen okulunun ikinci devresinde bir öğretmen adayı toplam mecburi olarak 64 saat din bilgisi dersi okumaktadır. İlköğretmen okullarının orta kısmında ve de ilkokulda din dersi ihtiyari olduğundan bu kademelerde dersi almayan bir öğretmen adayı sadece 64 saat din bilgisi dersi almış olacaktır. Böyle bir kimse, ülkemizde ilkokul öğretmeni olmakta ve okullarda din bilgisi dersi okutmaktadır ki, bu son derece yetersizdir. Bu öğretmenin bırakın İslâm’ı öğretmesini, İslâm hakkında temel bilgileri sağlıklı biçimde edinmiş olması bile mümkün değildir.”⁶⁷

2.b- İlköğretmen Okulları Dışındaki Lise ve Dengi Okullarda İhtiyari (İsteğe Bağlı) Din Bilgisi Dersi Programı

21.09.1967 tarih ve 343 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla lise ve dengi okulları I. ve II. sınıflarına Anayasanın “Laiklik prensibine ve isteğe bağlılık”⁶⁸ kaydına uyulmak şartıyla normal ders saatleri dışında din bilgisi dersi konulmuştur.

21.09.1967 tarih ve 343 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla isteğe bağlı olan din bilgisi dersinin ortaokullarda olduğu gibi devam etmek isteyen öğrenciler için mecburi ve sınıf geçmede müessir bir ders olduğu⁶⁹ belirtilmiştir.

⁶⁷ M. Şevki Aydın; a.g.e., s.56.

⁶⁸ M.E.B.;16 Ekim 1967 Tarih ve 1474 sayılı Tebliğler Dergisi.

⁶⁹ M.E.B.; 23 Ekim 1967 Tarih ve 1475 sayılı Tebliğler Dergisi.

23 Ekim 1967 tarih ve 1475 sayılı Tebliğler Dergisi'nde "Din Bilgisi" dersi ile ilgili genelgenin açıklamalar bölümünde dersin amacı şöyle belirtilmektedir:

T.C. Anayasası'nın "Milli birlik içinde daima yücelmeyi amaç bilen bir eğitim ve öğretim plânlamasını esas tuttuğu cihetle lise çağındaki öğrencilere, aynı zamanda Anayasa'nın isteğe bağlılık ve laiklik prensibine uygun şekilde din yönünden ihtiyaç duydukları ve kazandırılmasını isteyecekleri bilgileri vermenin faydalı olacağından hareketle: "bu sınıflarda okuyan gençlere birtakım bilgiler vermekten çok, ilk ve orta okullarda edindikleri bilgilere dayanarak maddeler üstünde bir manevi alemin de var olduğunu, var olması lazım geldiğini, varlığının sonradan var olan maddeden ibaret bulunmadığını kavratmak ruhlarında madde üstü değerlere karşı ilgi ve sevgi uyandırmaktır"⁷⁰

Yukarıdaki amaca ulaşılmasında ve dersin işlenilmesinde dikkat edilecek hususlar ise açıklamalar bölümünde şöyle ifade edilmiştir:

AÇIKLAMA

1. "Bu amaca varmak için maddi ve manevi varlıklar arasında sıkı bir bağlantı olduğuna, bu iki varlığın birbiriyle çelişmediğine, dikkatleri çekilecektir.
2. Çocuklara İslâm Dini'nin tamamen akılcı, medeniyetçi, ilerletici, yükseltici ve her yönden hakikatçi bir din olduğu, ayetlerle hadislerden ve İslâm büyüklerinin özlü sözlerinden, tarihi hadiselerden alınacak canlı misallerle gösterilecektir.
3. Dinin, en bilgisizinden en aydınına kadar her seviyeden insanın ruhunda yer tutacak, benliğinde heyecan uyandıracak bir nitelik taşıdığı, İslâm Dini'nin ruhları, vicdanları aydınlatan bir ilahi ışık olduğu ikna edici delillerle belirtilecektir.
4. Milletimizin asırlar boyunca İslâm Dini'nin yayılmasına, evrensel bir müessese olarak yerleşmesine ve kökleşmesine, her türlü saldırılar karşısında korunmasına olan tarihi hizmetleri bilhassa anlatılacaktır.
5. İslâm Dini'nin Türk ruhuna ve Türk milli vicdanına uygunluğu, milletimizin bu dini gönül sevgisiyle kabul ettiği, gayretlerinin, başarılarının ve sevgiye dayandığı gerçeği üzerinde gerektiği kadar durulacaktır.

⁷⁰ M.E.B.; 23 Ekim 1967 Tarih ve 1475 Sayılı Tebliğler Dergisi.

6. İslâm Dini'nin eğriyi doğrudan, sakatı sağlamdan, eksigi bütünden, yalanı gerçekten, haramı helalden ayırt etme umdeleri kuru takrirlerle değil, ayetlerden, hadislerden ve İslâm büyüklerinin sözlerinden alınacak çekici metinlerle dile getirilecektir.
7. Bu derslerde İslâm Dini'nin zorlayıcı değil kolaylaştırıcı, ürkütücü değil sevdirci, basmakalıpçı değil düşündürücü, kırıncı değil uyarıcı olduğu kanaati uyandırılacaktır.”⁷¹

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 21.9.1967 tarih ve 343 sayılı kararı ile 1967-1968 öğretim yılı başından itibaren lise ve dengi okulların I. ve II. sınıflarına konulan “Din Bilgisi” dersinin programı 23 Ekim 1967 Tarih ve 1475 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanmıştır. Milli Eğitim Bakanı İlhami Ertem'in imzasıyla valiliklere gönderilen program şöyledir:⁷²

DİN BİLGİSİ I. SINIF

(Haftada 1 Saat)

“Dinler Tarihi'ne toplu bir bakış-Semavi dinler arasında İslâm Dini; İslâm Dini yönünden dinin tarifi.

İslâm Dini'ne, iman, ibadet ve ahlâk yönünden toplu bir bakış – Âmentü'deki altı esasa kısaca temas – Başlıca semavi dinlerin inanç esaslarıyla İslâmi inanç esaslarının kıyaslanması ve bu kıyaslama çerçevesi içinde Tevhid (Bir Tek Allah'a inanma) akidesi – İslâm'ın şartlarına toplu bir bakış – İslâm Dini'nde ahlâk:

- a) İslâm Dini'nde birlik ve beraberlik ruhu; Tevhid akidesinin bu ruha açtığı geniş ufuk.
- b) Ahlâk açısından inanmışlık, inanmazlık.
- c) İslâm Dini'nde hayır ve fazilet anlayışı (Topluca)
- d) İslâm Dini'nde yardımlaşma şuuru; zekat ve sadaka.
- e) Dinle ahlak arasındaki ilişkilere toplu bir bakış.

⁷¹ M.E.B.; 23 Ekim 1967 Tarih ve 1475 Sayılı Tebliğler Dergisi.

⁷² M.E.B.; 23 Ekim 1967 Tarih ve 1475 Sayılı Tebliğler Dergisi.

Türklerin tarih boyunca;

1. İslâm Dini'nin yayılmasına, korunmasına,
2. İlim ve sanat hareketlerinin gelişmesine,
3. Fennin ilerlemesine,
4. Güzel sanatların kıvamlaşmasına olan hizmetleri.”

(Bu konular medeniyet tarihi açısından ele alınacaktır.)

DİN BİLGİSİ II. SINIF

(Haftada 1 Saat)

“En büyük insan, en büyük ve en son peygamber olarak Hz. Muhammed; uyarıcı, aydınlatıcı, yol gösterici, örnek olucü şahsiyeti – Hz. Muhammed ve Kur’ân-ı Kerim; Kur’ân-ı Kerim’in muhtevası – Kur’ân-ı Kerim’in her dile olduğu gibi Türkçe’ye de çevrileceği ve nitekim çevrilegelediği – Batılı fikir adamlarının Kur’ân-ı Kerim hakkındaki düşünceleri – Evrensel bir din olarak İslâm Dini’nin vasıfları ve özellikleri – Hz.Muhammed’in Kur’ân-ı Kerim âyetleriyle bildirdiği hadislerle öğretip gösterdiği, çevresindekilere telkin ve tavsiye ettiği, şahsen yaşadığı ahlak – Allah korkusu ve ahlak – İslâm Dini’nde vazife şuuru:

- a) İtikadi vazifeler,
- b) İbadet (kulluk) vazifeleri,
- c) Bedeni vazifeler,
- d) Ruhî vazifeler,
- e) Âilevi vazifeler,
- f) Sosyal vazifeler-

Dinin ferd üzerindeki tesirleri - Dinin cemiyet üzerindeki tesirleri - Vicdan ve ahlak, din ve ahlak - İslâm Dini açısından akıl ve din - İslâm Dini açısından ilim ve din; İslâm Dini’nin isbatlı ilmin karşısında olmadığı, bilakis onu teşvik ettiği - İslâm Dini’nde hürriyet anlayışı; İslâm Dini’nde düşünce hürriyeti - İslâm Dini’nde Cemiyet Düzeni; din ve dünya ayrılığı - İslâm Dini’nde devlet anlayışı; Demokrasi (Hz.Peygamber’in bir devlet başkanı değil, Hakk’ın hak Resulü olduğu), İslâm Dini’nde âile nizamı; kadın hakları - İslâm Dini’nde gerçek tevekkül anlayışı; çalışıp

kazanmanın İslâm Dini'ndeki yeri - Bâtıl inançlar karşısında İslâm Dini - İslâm Dini'nde kahramanlık ve fedakarlık duygusu; vatan sevgisi, vatan müdafası, şehitlik ve gazilik - İnanç ve karakter - Medeniyet ve fazilet dini olarak İslâm Dini'ne toplu bir bakış.”

Bu programla birlikte lise ve dengi okulların programında uzun yıllar yer almayan din dersleri yeniden yerini almış oldu.

21-09-1967 tarih ve 343 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararı doğrultusunda yayınlanan, 1-10-1968 tarih ve 260 sayılı genelgede din bilgisi dersinin uygulamadaki yeri ve okumak isteyenle istemeyen öğrencilerin belirlenmesi konusuna açıklık getirilerek, çocuğuna din derslerini aldirmek isteyen velilerin dilekçe vermeleri gerektiği belirtilirken, 1968-1969 öğretim yılından itibaren bu konu okul müdürlerinin kanaatine bırakılmıştır.

“18 Haziran 1969 tarihli genelgeye göre ise çocuklarına din bilgisi okutmak isteyen veliler, öğretim yılı başında okul idaresine yazılı bildiriye bulunacaklardır. Bir ay içinde fikirlerini değiştirirlerse, yine yazılı bildiri ile vazgeçme istekleri kabul edilecektir.”⁷³

Bu genelgeye rağmen isteğe bağlılık konusunda karmaşanın devam ettiği görülmektedir.

“Dersin okutulmasında yararlar umulduğu, bunun için öğretmen yetiştirilip tayin edildiği halde, hiçbir geçerli sebep gösterilmeksizin, sırf “istiyorum” veya “istemiyorum” kelimesinin telaffuzuna bağlanan derse devam meselesi, isteğe bağlılığı keyfiliğe dönüştürmüş, dersi okuyanla okumayan, okumayı isteyenle istemeyen arasında meydana gelen zıtlasmalar, eğitimde ortadan kaldırılmasına çalışılan “menfi zihniyet”lerin yeniden doğmasına yol açmış, Tevhid-i Tedrisat’ın amacını zedeler hale gelmiştir.”⁷⁴

İsteğe bağlılık konusundaki tartışmalar üzerine 15.7.1974 ve 1797 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanan 381 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararının 44. maddesinde Din Bilgisi Dersi ile ilgili veli isteklerinden bahisle “... bu istek kayıt esnasında veli tarafından yazılı olarak okul idaresine bildirilir. Veli, bu bildirimini kayıt bildirisinde

⁷³ B. Bilgin; Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, s.70.

⁷⁴ B. Bilgin; Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, s.75-76.

açılan özel sütuna yazmak suretiyle yerine getirir.”⁷⁵ denilerek tartışmalara son nokta konulmuştur.

İsteğe bağlılığın, her okul idaresi, her veli ve her öğretmen, hatta her öğrenci tarafından ayrı biçimde yorumlandığı, bu yorum biçimlerine göre de din dersinin kaderinin biçimlendiği, görülmektedir.⁷⁶

Din derslerini okumayı etkileyen çevre faktörüne gelince, aynı anda kayıt yaptıran velilerden birisi din dersi okunacak veya okunmayacak derse diğerinin de ona tabi olduğu belirtilmektedir.⁷⁷ Belirtilen bu durumun, din derslerinin ihtiyari olduğu bütün süreçte geçerli olduğu düşünülebilir.

Lise ve dengi okullardaki “Din Bilgisi” dersleri 1982 yılına kadar isteğe bağlı olarak okutulmuş, 1982 Anayasa’sı ile zorunlu hale getirilmiştir.

1976 yılında lise ve dengi okulların III. sınıflarına da Din Bilgisi dersi konulunca lise ve dengi okulların Din Bilgisi dersi programı yeniden hazırlanmıştır. Talim ve Terbiye Kurulu’nun 23-09-1976 tarih ve 345 sayılı kararında “Din Bilgisi” dersinin Anayasa’nın 19. maddesi hükümlerine dayalı olarak Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 12. Maddesinde ifade edilen “Din Eğitimi ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteği ve küçüklerinde kanuni temsilcilerinin isteğine bağlı olarak verilir” ilkesinden hareket edilerek verileceği bildirilmiştir. Bu dersin amaçları şu şekilde belirlenmiştir:

AMAÇLAR

1. “İslâm Dini”nin iman, ibadet ve ahlak esaslarını (ilmihali) öğretmek ve onların bu esasları hissedip yaşamalarına imkan ve zemin hazırlamak.
2. Vatan savunmasında ve milli konularda Türk-İslâm ruhunun tarih boyunca geliştirip, kıvamlastırdığı hamaset duygusunu ve özlenen milli kişiliği vermek.
3. Kendi iç dünyalarını düzenlemelerine, toplumda ilim ve medeniyet alemi ile ilişkilerini ayarlamalarında dini yönden yardımcı olmak.

⁷⁵ M.E.B., 15 Temmuz 1974 Tarih ve 1797 Sayılı Tebliğler Dergisi.

⁷⁶ B. Bilgin; Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, s.116-117.

⁷⁷ B. Bilgin; a.g.e., s.120.

4. Dini konularda ailelerinden, çevrelerinden ve okul dışındaki çeşitli kaynaklardan alınması muhtemel ilkel inanç ve fikirden uzak, dini konularda ilme uygun, saygılı bir görüş ve tutum kazandırmak.
5. Örnek bir insan olarak Hz.Muhammed'in güzel ahlakını, yaşayışını, çeşitli alanlardaki öğüt, görüş ve düşüncelerini öğretmek,
6. Milli benliğimize dayalı din ve millet şuuru vermektir."⁷⁸

Amaçlar bu şekilde belirlendikten sonra Din Bilgisi dersinin işlenişi sırasında dikkat edilecek hususlar ise şöyle açıklanmıştır:

AÇIKLAMALAR:

1. "Konular sınıf seviyelerine göre, öğrencilerin genel kültür ve psikolojik gelişmeleri göz önünde bulundurulmak suretiyle, onların kültür seviyelerini aşmadan sevdirelerek, düşündürücü ve ikna edici bir şekilde işlenmelidir.
2. Yeri geldikçe her konuya iyi bir şekilde seçilmiş, uygun ayet hadis mealleri, okuma parçaları ve hikayelerle açıklık ve kavrayış kolaylığı getirilmelidir.
3. Her türlü ibadet ve dış temizlik kadar, kalbi arılıp ruhu yükselten güzel ahlakın da insan için vazgeçilmez bir unsur olduğu gerçeği öğrencilere benimsetilmelidir.
4. İbadet ile ilgili konular uygulamalı olarak öğretilmeli, ibadetin insan tabiatına uygun ve lüzumlu olduğu ikna edici yollarla öğrencilere benimsetilmelidir.
5. Hz. Muhammed'in hayatı ile ilgili konular işlenirken daima onun örnek üstün şahsiyeti esas olarak ele alınmalı, bunu belgeleyen olaylardan müşahhas örnekler verilmelidir.
6. Öğrencilerin okul dışından getirdiği yanlış bilgi ve telkinler onları kırmadan kazanarak, sağlam bilgilerle düzeltilmelidir.
7. İbadetlerin Allah'a karşı saygı, sevgi, şükran duygularının ifadesi yanında, kişinin sağlığına, toplum fertlerinin birbirine sevgi ve saygı bağları ile bağlanmalarına, yardımlaşmalarına, dayanışmalarına, fert ve toplum ilişkilerinin iyi ve düzenli bir şekilde yürütülmesine yarayan ve insanı fazilete sevk eden davranış ve hareketler de kazandırdığı özellikle belirtilmelidir.

⁷⁸ M.E.B.; 27 Eylül 1976 tarih ve 1900 Sayılı Tebliğler Dergisi; M.E.B.; Talim ve Terbiye Kurulu'nun 3 Ağustos 1976 tarih ve 325 Sayılı Kararı.

8. Konular işlenirken yeri geldikçe öğrencilerin genel kültürleri ile işlenen konular arasında bağlantı kurulacaktır.
9. Ev ödevleri daha çok öğrencilerin bu ders ile ilgili ana kaynakları (Kur'ân-ı Kerim Meali, Hadis tercümeleleri, ilmihâl) tanımalarına ve yaşanan dini hayatı (ibadet, ölüm, dini bayram, bebeğe isim koyma v.b.) görüp idrak etmelerine imkan verecek şekilde olmalıdır.”⁷⁹

Lise ve dengi okullardaki “Din Bilgisi” dersi programı, 23 Ekim 1967 tarihli, Tebliğler Dergisi’ndeki Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığı’nın kararı ile ilgili açıklamalar bölümünün 3. maddesine göre,⁸⁰ üç yıl denendikten sonra kesin şekli verilmek üzere düzenlendiği halde, deneme süresi 1976-1977 öğretim yılına kadar devam etmiştir. Bu yıl din bilgisi dersinin müfredatında bazı değişikliklere gidilmiştir.⁸¹

5 Ağustos 1976 tarih ve 325 sayılı talim ve terbiye kurulu kararıyla yeniden hazırlanarak, 27 Eylül 1976 tarih ve 1900 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yayınlanan lise ve dengi okulların I. II. ve III. sınıf “Din Bilgisi” dersi programı şöyledir:⁸²

LİSE I. SINIF Haftada 1 Saat

“I- Din ne demektir?

- A) Dinin tanımı.
- B) Din doğuştan gelir.
- C) Dinler hakkında kısa bilgi.

II- İslâm Dini

- A) İslâm Dinine toplu bakış
- B) İman esasları
 - a) Allah’a iman
 - b) Meleklerle iman

⁷⁹ M.E.B.; 27 Eylül 1976 Tarih ve 1900 Sayılı Tebliğler Dergisi.

⁸⁰ M.E.B.; 23 Ekim 1967 Tarih ve 1475 Sayılı Tebliğler Dergisi.

⁸¹ M.E.B.; 27 Eylül 1976 Tarih ve 1900 Sayılı Tebliğler Dergisi.

⁸² M.E.B.; 27 Eylül 1976 Tarih ve 1900 Sayılı Tebliğler Dergisi.

c) Peygamberlere iman

d) Kitaplara iman

e) Kadere iman

f) Âhirete iman

C) İman amel ilişkisi

III- Tevhid inancının lüzum ve faydaları (Tevhid inancının getirdiği birlik-beraberlik ruhu)

A) Ferdi yönden

B) Sosyal yönden

IV- İslâm'ın şartlarına kısa bir bakış (şehadet kelimesi, namaz, oruç, zekat, hac)

V- Din ve ahlak

A) Ahlakın tanımı,

B) İslâm ahlakının temeli,

C) Ahlakın amacı,

D) İyi ahlak ve faziletin toplum için önemi,

VI- İslâm'da sosyal yardımlaşma

A) Sadaka,

B) Karşılık beklemezsizin borç verme (karz-ı hasen),

C) Hediyeleşme,

VII- Türklerin, tarih boyunca İslâmiyet'e hizmetleri:

A) İslâm dininin yayılmasına, korunmasına,

B) İlim ve sanat hareketlerinin gelişmesine,

C) Tekniğin ilerlemesine,

D) Güzel sanatların kıyamaşmasına olan hizmetleri,

a) Bedeni vazifeler

b) Ruhi vazifeler

c) Aile vazifeleri

1. Ailenin kudsiyeti
2. Kadın hakları
3. Anne babanın çocuklarına karşı vazifeleri
4. Çocukların anne babalarına karşı vazifeleri

VIII- Batıl inançlar karşısında İslâm dini

IX- Vatan sevgisi

a) Vatan ne demektir?

b) Vatan müdafaası:

1. Savaşa hazırlanmak
2. Askerlik eğitim
3. Nöbet tutmanın önemi
4. Vatan için çarpışma

c) Şehidlik:

1. Şehid kime denir?
2. Şehidlerin cennetteki yeri

d) Gazilik”

LİSE II. SINIF Haftada 1 Saat

“I- En büyük insan ve en son peygamber olarak Hz.Muhammed:

- A) Hayatı
- B) Ahlakı ve yaşayış tarzı

II- Hz.Muhammed ve Kur’an-ı Kerim:

- A) Kur’ân’ın vahyedilişi
- B) Yazılışı, ezberlenişi

C) Muhtevası ve şüpheşiz Allah kelâmı oluşu

III- Kur'ân-ı Kerim'in, her dile olduğu gibi Türkçeye de çevrilebileceği ve çevrilemeyeceği:

A) Kur'ân'ın manasını anlamının önemi

B) Tercüme ne demektir?

C) Kur'ân'ın Türkçe tercümeleri

D) Batılı fikir adamlarının, Kur'an-ı Kerim hakkındaki düşünceleri

IV- İslâm dininin kaynakları:

A) Kitap

B) Sünnet

C) İcmâ'

D) Kıyas

V- Evrensel bir din olarak İslâm dininin vasıfları ve özellikleri

VI- İslâm'ın şartları;

A) Şehadet kelimesi

B) Namaz

C) Oruç

D) Zekat

E) Hac

VII- İslâm ahlakı:

A) Allah korkusunun ahlak üzerindeki olumlu tesirleri

B) Hz.Muhammed'in yaşayıp telkin ettiği ahlak ilkeleri:

a) Edeb

b) İhlas

c) İstikamet

d) Emanet

e) Ahde Vefa

f) Adalet

g) İhsan

ğ) İktisad (tutumluluk)

h) Kanaat

ı) Kerem

i) Şükür

j) İtaat

k) Hilim (yumuşak huyluluk)

l) tevazu

m) Sabır

n) Sebat

p) İstişare

r) Azim

s) Başkalarının kusurlarını teşhir etmeme

ş) dedikodu yapmama

t) af ve müsamaha (hoşgörü)

u) haya (utanma)

ü) namuslu olma

v) İçki, zina ve kumardan kaçınma

y) Allah İçin yardım etme

z) vekar

ab) hamiyet

ac) kahramanlık

C) İslâmda tevekkülün manası ve çalışmanın önemi

D) İslâmda vazife şuuru:

a) İtikadi vazifeler

b) İbadet (kulluk) vazifeleri.”

LİSE III. SINIF Haftada 1 Saat

“I- Dinler tarihine toplu bir bakış:

- A) Dinin doğuşu
- B) Kaç türlü din vardır
 - a) Hak dinleri
 - b) Batıl dinler
- C) Hak dinler hangileridir?
 - a) Hak din ilk insanla başlamıştır
 - b) Yahudilik
 - c) Hristiyanlık
 - d) Müslümanlık
 - e) İlahi dinlerde tekamül ve ortak prensipler

II- Din ve fert ilişkileri:

- A) Allah inancının insan davranışı üzerindeki etkileri
- B) Dinin ferde kazandırdığı hasletler
- C) İslâm'ın insan anlayışı
- D) Kamil insan ne demektir?
- E) İslâm'da tevbe ve af müessesesi
- F) İnsan yalnız Allah'a karşı sorumludur
- G) İslâm'da ruhbanlık yoktur
- H) Zühd ve takva ne demektir?

III- Din ve toplum ilişkileri:

- A) Dinin sosyal amaçları
- B) İslâm'da hak ve hürriyet anlayışı
- C) İslâm köleliğe karşıdır

- D) İslâm Dininde toplum düzeni
 - E) Din ve dünya ayrılığı (laiklik)
 - F) İslâm Dininde devlet anlayışı
 - G) Demokrasi (İlk halifelerin seçimle gelmesi, şura anlayışı)
 - H) Sorumluluk duygusu
- VI- İslâm Dininde ilmin yeri
- A) İslâm'da aklın önemi
 - B) İslâm Dini açısından ilim ve din
 - C) İslâm Dini isbathı ilmi teşvik eder
 - D) İslâm düşüncesinin başlıca özellikleri
 - E) İslâm dünyasında gelişen bilim dalları
 - F) İslâm Dininin yetiştirdiği büyük ilim adamları
 - G) İslâm'da eğitim ve eğitim kurumları
 - H) Büyük Türk düşünürleri
 - İ) Türk Din Kurumları.”

3- 1967-1976 Din Bilgisi Dersi Programlarının Mukayesesi

Eğitim programının öğelerini amaçlar, eğitim durumları ve değerlendirme oluşturmaktadır.⁸³ Bu öğeler eğitim programlarının planlanmasında, uygulanmasında ve değerlendirilmesinde belirleyici rol üstlenirler. Bu bağlamda, eğitim programlarında bu öğelerin program geliştirme literatüründe yer alan ilkelere göre hazırlanması ve programlara konulması gerekir. Çünkü bu programların niteliği belli ölçüde uygulama süreçlerinin niteliğini de belirlemektedir.

⁸³ Bk. Veynel Sönmez; **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, Anı Yay., 8. Baskı, Ank. 1999, s. 2-14.; Fatma Varış; **Eğitimde Program Geliştirme**, Alkım Yay., Ank. 1996, s.12-19.; Özcan Demirel; **a.g.e.**, s.1-10.

Araştırmanın bundan sonraki bölümlerinde din dersi programları birbirleriyle mukayese edilmiş ve eğitimde program geliştirme ilkeleri doğrultusunda bazı değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

3.a. Amaçlar Yönünden

- a. 1967 programında programın amacı kısa bir şekilde ifade edilmişken 1976'da ise altı madde halinde daha geniş bir şekilde programda yer almıştır.
- b. 1967 programı bir takım bilgiler vermekten çok din bilgisi dersinde gençlere maddeler üstü bir alemin var olduğu ve madde üstü değerlere karşı ilgi ve sevgi uyandırmayı amaçlamıştır. Oysa 1976 programında gençlere İslâm dininin iman, ibadet ve ahlak esaslarını öğretmek, onları milli konularda hassas kılmak, hurafelerden, ilkel inanç ve fikirlerden uzak tutmak, Hz. Muhammed'in örnek ahlakını öğretmek gibi amaçların bulunduğu görülmektedir.
- c. 1976 programında dersin amaçlarının hazırlanmasında 1967 programına göre daha titiz davranıldığı görülmektedir.

3.b. Açıklamalar Yönünden

- a. 1976 programında dersin işlenişinde öğrencilerin gelişim özellikleri ve kültür seviyelerinin dikkate alınacağı belirtilerek, 1967 programına göre önemli bir gelişme sağlanmıştır.
- b. 1967 programının açıklamalar bölümünde yer almayan "güzel ahlakın da insan için vazgeçilmez bir unsur olduğu gerçeğinin öğrenciye benimsetilmesi" 1976 programında açıklamalar bölümünde yer almıştır.
- c. 1976 programında açıklamalar bölümünde ibadetle ilgili konuların uygulamalı olarak öğretileceği ve ibadetlerin kişiye ve topluma sağladığı faydalar belirtilirken, 1967 programında ibadet konuları yer almasına rağmen bununla ilgili hiçbir açıklamaya yer verilmemiştir.

d. 1976 programında ev ödevleriyle ilgili açıklamada, ev ödevlerinin öğrencinin bu dersle ilgili ana kaynakları tanımalarını ve yaşanan dini hayatı görüp idrak etmelerini sağlayıcı şekilde olacağı belirtilirken, 1967 programında bu konuyla ilgili hiçbir açıklamaya yer verilmemiştir.

3.c. Konular Yönünden

a. Konuların 1976 programında 1967'ye göre daha sistematik ve teferruatlı olduğu görülmektedir.

b. 1967 programında lise ve dengi okulların I. sınıflarında "Vatan Sevgisi" konusu yer almazken, 1976 programında bu konu aynı sınıfta yer almıştır.

c. 1967 programında lise ve dengi okulların I. sınıflarında yer almayan "İslâm Dininin Kaynakları" konusu 1976 programında aynı okulların II. sınıflarında yer almıştır.

d. 1967 programında lise ve dengi okulların I. sınıflarında yer alan "İslâm'ın Şartlarına Toplu Bir Bakış" konusu 1976 programında aynı okulların II. sınıflarında "İslâm'ın Şartları" adı altında ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir.

e. 1967 programında lise ve dengi okulların II. sınıflarında yer alan "İslâm Dini Açısından İlim ve Din", "İslâm Dininin İspatlı İlimin Karşısında Olmadığı Bilakis Onu Teşvik Ettiği", "İslâm Dininde Hürriyet Anlayışı", "İslâm Dininde Cemiyet Düzeni, Din ve Dünya Ayrılığı", "İslâm Dininde Devlet Anlayışı", "Demokrasi" gibi konular başlıklarında yapılan bazı değişikliklerle 1976 programında lise ve dengi okulların III. sınıflarında yer almıştır.

f. Ahlak konuları, 1976 lise ve dengi okulların III. sınıf programı dışında gerek 1967 gerekse 1976 programında diğer sınıfların hepsinde yer almıştır.

g. 1967 ve 1976 yılında hazırlanan iki programda da genel olarak itikat, ibadet ve ahlak konularına yer verilmiştir. Programlarda genel kültürü artırıcı konuların da yer aldığı görülmüştür.

4- Lise ve Dengi Okullarda Din Bilgisi Dersi Öğretmeni

Eğitim ve öğretimin temel unsurlarından birisi de öğretmendir. Bir eğitim sisteminin kalitesi, büyük oranda öğretmenlerin yetişme seviyesine bağlıdır.⁸⁴ Din öğretimi etkinliğinin en verimli ve başarılı biçimde gerçekleştirilebilmesi, her şeyden önce kaliteli öğretmenlerin bulunmasını gerektirmektedir. Çünkü Din dersi programını etkin hale getiren ve onu bir takım maddeler olmaktan çıkarıp hayatiyete kavuşturan dersin öğretmenidir. Diğer bütün öğretmenler gibi Din Bilgisi öğretmenin de öğretmenlik mesleğine hazır sayılabilmesi için, zengin bir alan bilgisine, yeterince genel kültüre ve iyi bir pedagojik formasyona sahip olması gerekmektedir.

Din bilgisi dersi öğretmeni, öğrencileri karşısında başta mesleki bilgi birikimiyle doyurucu ve ikaz edici ya da düşündürücü olamıyorsa, onun kaliteli bir öğretmen olması mümkün değildir. Din Bilgisi dersi öğretmenin mesleki bilgisinin çok zengin olması yetmez; aynı zamanda genel kültürünün de geniş olması lazımdır. Din bilgisi öğretmeni, aynı zamanda sahip olduğu bilgileri nasıl öğreteceğini de bilmelidir. Yani onun öğreticilik kabiliyetinin iyice gelişmiş olması gerekir. Bu da iyi bir pedagojik formasyonu gerektirmektedir.⁸⁵

Öğretmen yetiştiren bir yüksek öğretim kurumunun programında alan bilgisi, meslek bilgisi ve genel kültür olmak üzere üç ayrı kategoride derslerin yer alması zorunludur. Öğretmen olacak kişinin bu üç kategoride de yeterli düzeyde bilgi sahibi olması gerekir. Bu konuda M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca hazırlanıp yayımlanan bir kitapta şöyle denilmektedir:

“Hangi kurum için öğretmen yetiştirme söz konusu olursa olsun, her öğretmen adayı ortak ve zorunlu öğretmenlik meslek bilgisi dersleri alacaktır. Yine her öğretmen adayı yetişeceği kuruma, onun kademe ve tipine göre zorunlu ve seçmeli dersler ile özel öğretim yöntemleri ve uygulamaları derslerini de izleyerek mesleğinde derinleşecektir. Her öğretmen adayı ortak bir genel kültüre sahip olacaktır... Bunun yanında öğretmen adayı alanının gerektirdiği genel nitelikli bilgileri de kazanmak zorundadır. Genel kültür dersleri arasında yer alacak bu nitelikteki derslerle,

⁸⁴ Hıfzı Doğan; *Türk Ortaöğretim Sisteminin Değerlendirilmesi*, M.E.Basımevi, İst.1972, s.57.

⁸⁵ Kerim Yavuz; *Günümüzde Din Eğitimi*, Ç.Ü.İ.F. Yay.:1, Adana 1998, s.24-25.

öğretmen adaylarına hem mesleklerinin hem de alanlarının gerektirdiği genel kültür sağlanacaktır.”⁸⁶

Öğretmenlerin sahip olması gereken alan bilgisi, genel kültür ve pedagojik formasyon derslerinin yüksek öğretim kurumlarının programlarında ne oranda yer aldığını bilmek, öğretmenlerin yetiştirildiği kurumların programlarının değerlendirilmesinde ve bunun sonucunda öğretmenlerin yeterlilik düzeyinin tespitinde önemli katkılar sağlayacaktır. Bu husus din bilgisi öğretmenlerinin yetiştirildiği öğretim kurumları için de geçerlidir.

Öğretmen yetiştiren kurumların programlarında, programın muhtevası ve bu muhtevanın öğretim süresince yıllara dağılım biçimi önem arz etmektedir. Buna göre ortaöğretime öğretmen yetiştiren kurumların programların da, bu üç kategorideki bilgilerin hangi ağırlıklarda yer alacağı hakkında bir standart getirilmiştir. Buna göre, alan bilgisine sekizde beş (%62.5), öğretmenlik meslek bilgisine sekizde iki (%25) genel kültüre sekizde bir (%12.5) yer verilecektir.⁸⁷ Bu oranlar aynı zamanda Onbirinci Milli Eğitim Şurası’nda da benimsenmiştir.⁸⁸

1953- 1982 yıllarında lise ve dengi okullara din bilgisi dersi öğretmeni yetiştiren kurumların programlarını da bu çerçevede değerlendirmek gerekmektedir.

1949 yılında ilkokulların programlarına din dersi konulunca bu dersi okutacak öğretmenler yetiştirilmesi amacıyla 1953 yılında ilköğretmen okullarının II. devre I. ve II. sınıflarına da birer saat zorunlu din bilgisi dersi konulmuştur.

Din eğitimi konusunun ilk defa ele alındığı şura olan Beşinci Milli Eğitim Şurası’nda öğretmen okulları programı üzerinde de durulmuş komisyon tarafından hazırlanan raporda öğretmen okullarında “Din Bilgisi” dersine de yer verilmiştir. Raporun “Din Bilgisi” bölümünün ikinci maddesinde öğretmen okullarında bu dersin hangi öğretmenler tarafından okutulması gerektiğiyle ilgili şu temennide bulunulmuştur:

“Bu dersle vazifelendirilecek öğretmenlerin de yüksek din tahsili görmüş geniş kültürlü elemanlar arasından seçilmesine ihtiyaç vardır” .⁸⁹

⁸⁶ M.E.B. ; **Öğretmen Yetiştirmede Koordinasyon**, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yay., Ank. 1992, s.45.

⁸⁷ Suat Cebeci; **a.g.e.**, s.45.

⁸⁸ M.E.B.; **Onbirinci Milli Eğitim Şurası (8-11 Haziran 1982)**, M.E.Basımevi, İst.1991, s.77.

⁸⁹ M.E.B.; **Beşinci Milli Eğitim Şurası, (5-14 Şubat 1953)**, M.E.Basımevi, İstanbul 1991, s.583.

İlköğretmen okullarındaki din bilgisi dersinin etkenlikle yürütülebilmesi için yukarıda ifade edildiği gibi yüksek din tahsili görmüş geniş kültürlü öğretmenlere ihtiyaç vardı.

“Bu nitelikte öğretmen bulmak ise, o yıllarda mümkün değildi; çünkü bu eleman yetiştirilmemişti. Bu elemanı yetiştirecek İlahiyat Fakültesi 1933’te kapanmıştı. 1949’da açılan İlahiyat Fakültesi ise, ilk mezunlarını 1953’te verdi ve sayıları son derece azdı. Bu yüzden bu okullardaki ihtiyacı yeterince karşılaması mümkün değildi. Yıllar sonra, İlahiyat Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunlarının sayısı arttıkça bu okullardaki din bilgisi dersinin iyiye doğru gittiği görülmektedir. Ancak bu iyiye gidiş de geçmişe nazaran bir iyiye gidiştir, izafidir; zira bu kurumlardan ilk yıllardaki mezun olanlar, en azından pedagojik formasyon itibariyle yetersizdirler. Üstelik bunlar sadece alan bilgisi verecek durumda idiler; bu konuların nasıl öğretime müsait hale getirileceği konusunda yeterlilikleri tartışma götürür.”⁹⁰

1967 yılında lise ve dengi okulların I. ve II. sınıflarına Din Bilgisi dersi konulmasıyla birlikte bu dersleri kimlerin okutabileceği hususu Talim ve Terbiye Kurulu’nun 7-10-1967 tarih ve 4316/7 sayılı kararı ile valiliklere gönderilen genelgede şöyle belirtilmiştir:

“Din Bilgisi dersi mümkün olan hallerde İlahiyat Fakültesi ve Yüksek İslâm Enstitüsü mezunları, bunlar bulunmadığı takdirde orta okullarda olduğu gibi, şimdilik konuya ilgi duyacak yakın branş öğretmenleri tarafından okutulacaktır.”⁹¹

Bakanlığın genelgesi de gösteriyor ki, lise ve dengi okullarda din bilgisi derslerini okutabilecek yeterli eleman bulunmamaktadır. Bunun için de bu okullarda görev yapan konuya ilgili branş öğretmenlerinin bu dersleri okutabilecekleri belirtilmektedir. Ancak bu öğretmenlerin de branşlarına ait okudukları okullarda din öğretimine ilişkin bir ders bulunmamaktadır. Haliyle bu öğretmenler öğretmen olmaları nedeniyle az da olsa genel kültür ve pedagojik formasyona sahip olsalar bile alan bilgisi yönüyle yeterli oldukları söylenememektedir.

Darülfünun İlahiyat Fakültesi’nin 1933 yılında kapatılmasından 16 yıl sonra 4 Haziran 1949 tarihinde kabul edilen 5424 sayılı kanunla kurulan İlahiyat Fakültesi⁹² 21 Kasım

⁹⁰ M.Şevki Aydın; a.g.e., s.59.

⁹¹ M.E.B.; 23 Ekim 1967 Tarih ve 1475 Sayılı Tebliğler Dergisi.

⁹² Halis Ayhan, “İlahiyat Fakültesi”, D.E.A.D., M.Ü.İ.F. Yay., Sayı 6, İst. 1999, s.262.

1949'da Ankara Üniversitesi'ne bağlı olarak yeniden açılmıştır.⁹³ Bu fakültenin açılmasına ilişkin kanun tasarısının gerekçesinde, İlahiyat Fakültesi'nin kuruluş amacı şöyle ifade edilmektedir: "Din meselelerinin sağlam ve ilmi esaslara göre incelenmesini mümkün kılmak, mesleki bilgisi kuvvetli ve düşüncesinde ihatalı din adamlarının yetişebilmesi için lüzumlu şartları sağlamak maksadıyla memleketimizde de garptaki örneklerine benzer bir İlahiyat Fakültesi'nin kurulması..." Görülüyor ki, ilgili kanun gerekçesindeki İlahiyat Fakültesi'nin amaçları arasında, "Din Eğitimi Öğretmeni" yetiştirmek diye bir ifade yer almamaktadır.⁹⁴ Ancak, ileride ortaya çıkacak olan öğretmen ihtiyacı, ister istemez bu fakültelerden mezun olanların öğretmen olarak atanmasını zaruri hale getirecektir. Nitekim, öyle olmuş ve zamanla bu fakültenin programında bu doğrultuda değişiklikler yapılmıştır.⁹⁵ Tablo 2.1. de görülen A.Ü. İlahiyat Fakültesi'nin 1949-1950 öğretim yılında uygulanmaya başlanan ilk programı şöyledir.⁹⁶

Tablo 2.1. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1949-1950 Öğretim Yılı Programı

Dersin Adı	Kredi/Saat
Arapça	6
Farsça	2
Batı Dili	4
Sosyoloji	2
Mantık	4
İslam Dini ve Mezhepler Tarihi	4
İslam Sanatı Tarihi	4
Mukayeseli Dinler Tarihi	2

⁹³ İsmet Parmaksızoğlu; a.g.e., s.29; M.Şevki Aydın, "Öğretmen Yetiştiren Kurumlar Olarak İlahiyat Fakülteleri", E.Ü.S.B.E.D., Sayı:6, Kayseri 1995, s.62.

⁹⁴ M.Şevki Aydın; Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı, s.77.

⁹⁵ M.Şevki Aydın; a.g.e., s.78.

⁹⁶ M.Şevki Aydın; a.g.e., s.78.

Bu ilk İlahiyat Fakültesi programı incelendiğinde 26 saatlik haftalık ders programı içerisinde pedagojik formasyon dersleri yer almamaktadır. Fakültenin açılış amaçları arasında, din eğitimi öğretmeni yetiştirme meselesi yer almadığına göre bu durum normal karşılanabilir. Ancak kanun gerekçesinde yer alan amaçlara da bu programla ulaşılması mümkün görülmemektedir.

Yıllar geçtikçe İlahiyat Fakültesi programı belli bir gelişim göstermiştir. 1950-1951 öğretim yılında ikinci sınıfın programında Mantık ve Sosyoloji dersleri yer almazken öteki derslere ilaveten Hadis Başlangıcı, Din Psikolojisi ve Felsefesi ve İslâm İlimler Tarihi derslerine yer verilmiştir. 1953 yılına gelindiğinde programa Kur'an-ı Kerim dersi konmuş, Arapça dersinin saati artırılmıştır.⁹⁷

Din Eğitimi öğretmeni yetiştirme bakımından 1953-1954 eğitim öğretim yılı programına dördüncü sınıfta konulan iki saatlik Pedagoji dersi, uzun yıllar, bir "Genel Pedagoji" dersi bir "Terbiye Felsefesi" olarak okutulmuş, mesleki uygulama ise söz konusu olmamıştır.⁹⁸ Buna rağmen bu dersin programda yer alması olumlu bir gelişmedir. Zira ilköğretmen okullarının açılmasıyla bu okullarda görev yapacak öğretmenlerin başında İlahiyat Fakültesi mezunları gelmektedir. Böylece, bu kurum, aynı zamanda öğretmen yetiştirme işlevini de üstlenmiş oldu. 1972 yılına kadar İlahiyat Fakültesi'nin programlarında köklü olmayan yüzeysel değişiklikler yapılmıştır. 1972 yılına kadar uygulanan programların, öğrencilere pedagojik formasyon kazandıracak nitelikte olmadığı, alan bilgisiyle ilgili derslerin toplam ders saati içerisinde oldukça az bir yer işgal ettiği görülmektedir.⁹⁹

1972 yılına gelindiğinde İlahiyat Fakültesi'nin programında geçmişe kıyasla köklü sayılabilecek ilk değişiklik yapılmıştır. Özel alan derslerine biraz daha ağırlık verilerek hazırlanan ve beş yıla çıkarılan öğretim programında ilk üç yılda ağırlık, kaynak dil olan Arapça ile bir batı diline ve genel ilahiyat eğitimine verilmiştir. Son iki yıl ise, Tefsir ve Hadis, Kelam ve İslâm Felsefesi bölümleri yoluyla ihtisaslaşmaya tahsis edilmiştir. Bu yeni düzenleme, alan bilgisi lehine olumlu bir gelişmedir. 1973-1974 öğretim yılından itibaren öğretmen olmak isteyenlere öğretmenlik formasyonu kazandıracak dersler program dışı olarak okutulmaya başlanmıştır. Ayrıca öğretmenlik uygulama

⁹⁷ M.Şevki Aydın; a.g.e., s.81.

⁹⁸ B.Bilgin; Mualla Selçuk; **Din Öğretimi**, Akid Yay., Ank. 1991, s.21.

⁹⁹ M.Şevki Aydın; a.g.e., s.82.

çalışmalarına da yer verilmiştir.¹⁰⁰ Din Bilgisi Dersi Öğretmeni yetiştirme açısından meseleye bakılınca bu programın, alan bilgisi, genel kültür kazandırma bakımından daha iyi nitelikte olduğu,pedagojik formasyon kazandırma bakımından ise önceki programa nazaran çok ileri düzeyde olduğu görülmektedir.¹⁰¹

1972 yılında hazırlanan İlahiyat Fakültesi programı, dikkat çekici nitelikte olmayan bazı değişiklikler hesaba katılmazsa 1982 yılına kadar aynen uygulanmıştır.

Konunun başında verilen, programın muhteva kategorilerinin oranları kriterlerine göre, bu programda denge, alan bilgisi aleyhine bozulmuştur. Alan bilgisi derslerinin program içindeki toplam oranı %40 civarındadır. Gerçekte ise bu oranın ortaöğretime öğretmen yetiştirildiği düşünülürse en az %60 olması gerekmektedir. Bu program pedagojik formasyon bakımından muhteva kategorisi itibariyle oldukça iyi bir seviyeye ulaştığı söylenebilir. 1979-1980 öğretim yılında programdaki pedagoji dersi “Din Eğitimi”ne dönüştürülmüştür. İlahiyat Fakültesi’nin bu programı, genel kültür dersleri açısından ele alındığında, muhteva kategorileri oranına göre bu derslerin saatinin yeterli, hatta fazla olduğu görülmektedir.¹⁰²

İmam-Hatip Okulları’nın açılması ve okullara din derslerinin konulması neticesinde din dersi öğretmeni ihtiyacının da arttığı bilinmektedir. Mevcut İlahiyat Fakültesi mezunları, bu ihtiyacı karşılayamıyordu. Milli Eğitim Bakanlığı Müdürler Komisyonu’nun Talim ve Terbiye Kurulu’nun kararını da içine alan, 17.11.1959 gün ve 575 sayılı kararı ile, Yüksek İslâm Enstitüsü açılması kararlaştırılmıştır. Kararın gerekçesi şöyledir: “Orta ve muadili okullarımızla, öğretmen okullarımıza yeter derecede ehliyetli din dersi öğretmeni yetiştirmek, bu arada memleketimizin muhtaç olduğu müsbet ve hayati bilgilerle mücehhez din bilginleri yetiştirilmesine zemin hazırlamak, böylece Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde izhar buyrula gelen temennileri gerçekleştirmek gayesiyle ve bu günkü yedi yıllık İmam Hatip okulları mezunlarını kabul etmek suretiyle 4 yıllık bir Yüksek İslâm Enstitüsü’nün 1959-1960 öğretim yılı başında İstanbul’da açılmasına karar verilmiştir”¹⁰³. Kararda Yüksek İslâm Enstitülerinin asıl amacının din dersi öğretmeni yetiştirmek olduğu açıkça

¹⁰⁰ M.Şevki Aydın; a.g.e., s.84,85.

¹⁰¹ M.Şevki Aydın; “Öğretmen Yetiştiren Kurumlar Olarak İlahiyat Fakülteleri”, s.63.

¹⁰² M.Şevki Aydın; Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı, s.87.

¹⁰³ M.E.B.; 30 Kasım 1959 Tarih ve 1085 Sayılı Tebliğler Dergisi; M.E.B.; Din Eğitimi Çalışma Grubu Raporu, Ank.1981, s.63.

belirtilmektedir. Yüksek İslam Enstitüsü'nün kuruluş amaçları arasında lise ve dengi okullara din bilgisi dersi öğretmeni yetiştirmek geçmemektedir. Bunun sebebi ise, o tarihte lise ve dengi okulların programında din bilgisi dersinin yer almamış olmasıdır. Ancak 27 Ekim 1967 tarih ve 4316/7 sayılı Talim Terbiye Kurulu kararı ile bu dersleri Yüksek İslâm Enstitüsü mezunlarının okutabileceği bildirilmiştir.¹⁰⁴

1959 yılında açılan İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nden sonra, bunu Konya 1962, Kayseri 1965, İzmir 1966, Erzurum 1969, Bursa 1975, Samsun 1976 ve Yozgat 1979 Yüksek İslâm Enstitülerinin açılışları takip etmiştir.¹⁰⁵

Birden çok amacı gerçekleştirmek için kurulan Yüksek İslâm Enstitüsü'nün ilk programının,¹⁰⁶ hiçbir yönden yeterli olmadığı görülmektedir.¹⁰⁷ Böyle tek bir programla bu kadar farklı amaçların gerçekleştirilmesi ve farklı alanlara uzmanlar yetiştirilmesi mümkün gözükmemektedir. Bu ilk program ders sayısı bakımından hayli yüklü ve daha çok tarih ağırlıklıdır.¹⁰⁸ Deneme mahiyetinde kabul edilip uygulamaya konulan bu program 1972 yılına kadar ciddi anlamda değişikliğe uğramamıştır.

Bu ilk program Din Bilgisi Dersi Öğretmeni yetiştirme bakımından da son derece yetersizdir. İmam-Hatip okullarındaki çeşitli meslek dersleri , ortaokul, lise ve bunların dengi okullara Din Bilgisi dersi için öğretmeni, aynı alan bilgisi muhtevasıyla yetiştirmek uygun görülmemektedir¹⁰⁹. Bu program alan bilgisi yönünden yeterli olmadığı gibi, Din Bilgisi Dersi Öğretmeninde bulunması gereken genel kültürü kazandıracak niteliklere de sahip bulunmamaktadır. Bu program pedagojik formasyon kazandıracak nitelikten de yoksundur. Sadece III. ve IV. sınıfların programında yer verilen haftada birer saatlik dini pedagoji dersi ve buna yardımcı nitelikte olan bir de dini psikoloji dersi ile bu formasyonun kazandırılmayacağı görülmektedir.

Yüksek İslâm Enstitüleri'nin programlarının zamanla değiştirildiği görülmektedir. Yüksek İslâm Enstitülerinin programında ilk önemli değişiklik 1972 yılında gerçekleştirilmiştir. Talim ve Terbiye Kurulu'nun 14.02.1972 tarih ve 27 sayılı kararıyla yeniden hazırlanan birinci sınıf programı, Kurulun 05.02.1973 tarih ve 37

¹⁰⁴ M.E.B.; 23 Ekim 1967 Tarih ve 1475 Sayılı Tebliğler Dergisi.

¹⁰⁵ Halis Ayhan; "İlahiyat Fakültesi", D.E.A.D., M.Ü.İ.F. Yay., Sayı 6, İst. 1999, s.264.

¹⁰⁶ M.E.B.; Talim ve Terbiye Kurulunun 24 Eylül 1959 tarih ve 240 sayılı kararı.

¹⁰⁷ M.Şevki Aydın; a.g.e., s.64.

¹⁰⁸ M.Şevki Aydın; a.g.e., s.97.

¹⁰⁹ M.Şevki Aydın; a.g.e., s.97.

sayılı kararıyla da yeniden hazırlanan ikinci ve üçüncü sınıf programı kabul edilmiştir. Yüksek İslam Enstitülerinin yeniden hazırlanan bu programlarında eğitim psikolojisi, ruh sağlığı ve rehberlik, ölçme değerlendirme, eğitim sosyolojisi, öğretim bilgisi derslerine ve öğretmenlik uygulamasına yer verildiği görülmektedir. Bunların program içindeki oranı %7,8'dir.¹¹⁰ Ancak bu program da yeterince uygulanıp değerlendirmesi yapılmadan 3-2-1978 tarih ve 22 sayılı Talim ve Terbiye Kurulu kararı doğrultusunda 1979'da değiştirilmiş, üçüncü sınıftan itibaren üç bölüme yer verilmiştir. Bu bölümler; Tefsir-Hadis bölümü, Fıkıh-Kelam bölümü ile İslâm Dini ve Esasları bölümleridir.¹¹¹ Bölümleşme öğrencilere yansımış olmakla beraber pratikte bir fonksiyonu olmamıştır. Pedagojik formasyon derslerinin de yer aldığı bu program, 1982 yılına kadar uygulanmıştır.¹¹² Bu okullar 1982'de buldukları illerin üniversitelerine bağlanarak, İlahiyat Fakültesi adını almışlardır.¹¹³

Erzurum'da Atatürk Üniversitesi Senatosu'nun 12-2-1971 tarihinde aldığı kararla "İslâmi İlimler Fakültesi" adıyla yeni bir fakülte açılması kararı alınmıştır. Bu fakülte 1971-1972 eğitim öğretim yılında, ortaöğretime dayalı ve beş yıl öğretim süreli olarak açılmıştır.¹¹⁴ İslâmi ilimlere daha fazla ağırlık vereceği iddiasıyla kurulmuştur.

İslâmi İlimler Fakültesi 1982 yılında İlahiyat Fakültesi'ne dönüştürülene kadar üç ayrı program değiştirmiş, hiçbir programıyla, öğretime başlattığı öğrencilerini mezun edemediği görülmüştür. Bu fakülte üçüncü sınıftan itibaren dört bölüme ayrılmış, fakat daha sonra programda yapılan değişikliklerle bölümleşme dördüncü sınıftan başlatılmış ve bölüm sayısı da ikiye indirilmiştir.¹¹⁵ Üçüncü programda bölümleşme tamamen kaldırılmıştır.¹¹⁶

İslami İlimler Fakültesi'nde yoğunlukla tarih ağırlıklı dersler işlenmiş, programlarında genel kültür derslerine yer verilmiştir. Bazı konuların orta öğretim düzeyine ait olan konular olduğu görülmektedir.¹¹⁷

¹¹⁰ Tayip Duman; **Türkiye'de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme(Tarihi Gelişim)**, M.E.Basımevi, İst. 1991, s.182.

¹¹¹ M.E.B.;19 Şubat 1979 Tarih ve 2021 Sayılı Tebliğler Dergisi.

¹¹² M.Şevki Aydın; **a.g.e.**, s.65.

¹¹³ Y.Ö.K.; 4-11-1981 Tarih ve 2257 Sayılı Yüksek Öğretim Kurulu Kanunu.

¹¹⁴ Halis Ayhan; **a.g.e.**, s.223.

¹¹⁵ M.Şevki Aydın; **a.g.e.**, s.109.

¹¹⁶ M.Şevki Aydın; **a.g.e.**, s.109.

¹¹⁷ Şerafettin Gölcük, "Fakültelerde Din Eğitiminin Problemleri"(Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri, 23-25 Nisan 1981), İlahiyat Vakfı Yay., Ank. 1981, s.325.

Atatürk Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesinin İlk Programında “İslam Dil ve Edebiyatları Bölümü” hariç “pedagojik formasyon” dersleri bulunmaktadır. Bu dersin saatinin bölümlere göre farklılaştığı görülmektedir. Daha sonra geliştirilen iki programda ise bu derse hiç yer verilmemiştir. Ancak öğretmen olmak isteyen öğrencilerin Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nden “Pedagoji Öğrenimi Görmüştür” belgesi almaları gerektiği belirtilmiştir. Bu fakültede öğrenciler pedagojik formasyon dersleri aldıkları gibi, öğretmenlik uygulaması da yapmışlardır.¹¹⁸ 1982 yılına kadar çok amaçlı programlarıyla işlevlerini devam ettiren bu kurumların istenilen nitelikte din dersi öğretmeni yetiştirdikleri söylenememektedir.¹¹⁹

Sonuç olarak 1953-1982 yılları arasında lise ve dengi okulları din bilgisi dersi öğretmen adaylarının alan bilgisi ve genel kültür bilgileri yönüyle istenilen niteliklere sahip olabilecek şekilde yetiştirilemedikleri, yetiştirildikleri kurumların programlarında yeterince öğretmenlik bilgisi dersleri bulunmamasından dolayı da bu öğretmenlerin pedagojik formasyon yönünden istenilen nitelikte olmadıkları anlaşılmaktadır.

5- LİSE VE DENGİ OKULLARDA DİN BİLGİSİ DERSİ KİTAPLARI

Bir öğretim sürecinde bilginin aktarılmasını sağlayan kanallara, yani sembolleri ileten araçlara ihtiyaç vardır. Bu kanallardan biri de ders araç gereçleridir. Okulda iyi bir eğitim, öğretmenin iyi olmasının yanı sıra, belirli bir ortamda kullanılan araç gerece de bağlıdır. Ders araçları, öğretmenin konusunu sınıf içinde işlerken, bazı düşünceleri, olayları ya da varlıkları açıklamak ve aydınlatmak amacıyla¹²⁰ kullandığı materyallerdir. Bu araç-gereçler ilginç, çekici, zevk verici oldukları oranda eğitim ve öğretim süreci kolaylaşır ve eğlendirici olur. Gelişen teknolojiye görüntülü ve sesli ders araç gereçlerine rağmen, ders kitapları da eskimeyen ve önemini her zaman koruyan ders araçlarındandır.¹²¹ Ders kitapları ders konularına ait bilgileri, öğrencilerin kendi kendilerine okuyarak, sıralı ve doğru bir biçimde öğrenmeleri için kullanılmak üzere,

¹¹⁸ M.Şevki Aydın; a.g.e., s.110; M.Şevki Aydın; **Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları**, s.39.

¹¹⁹ M.Şevki Aydın; **Öğretmen Yetiştiren Kurumlar Olarak İlahiyat Fakültesi**, s.66.

¹²⁰ Hasip Aytuna; a.g.e., s.214.

¹²¹ Hatice Diler; **İlköğretim 4. sınıf D.K. ve A.B. Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, E.Ü.S.B.E., 2001, s.25.

öğretim programlarına uygun bir biçimde ve özel bir amaç ile hazırlanmış yazılı bir öğrenme ve öğretme aracıdır. Eğitim programının, öğelerinden olan konuların, öğrenciye aktarılmasında ders kitabı önemli bir yere sahiptir. Ders kitapları, eğitim öğretim programlarında yer almış bulunan konulara ilişkin bilgileri planlı, düzenli bir biçimde inceleyip açıklar. Ders kitapları, öğrenciler için önemli bir çalışma aracıdır. Öğretimde öğretmenin temel yardımcısı olan ders kitabı, öğreticinin gücünü daha iyi kullanabilmesine ve dersini daha sistematik işlemesine imkan verir.¹²² Konunun öğrencinin zihnine yerleşmesine katkıda bulunur. Yeniden gözden geçirmeyi mümkün kılarak, öğrenciyi aktifleştirir. Kaynaklardan yararlanma alışkanlığı kazandırır.

Dersin özü ders kitaplarında bulunur. Bu nedenle iyi bir ders kitabının bazı özellikler taşıması gereklidir. Ders kitapları içerik yönünden olduğu kadar estetik yönünden de öğrenciye hitap etmelidir. Bir taraftan bilgiler verilirken diğer taraftan da estetik yönleri geliştirilmelidir.¹²³ Ders kitapları, müfredat programları doğrultusunda, öğrenci seviyesi isabetle teşhis edilerek en uygun ifadelerle kaleme alınmalıdır. Öğrenci, kitabı kolayca anlayarak okuyabilmeli, okuduklarından zevk alarak bir şeyler öğrenebilmelidir. Kitabın formu göz zevkine hitap etmelidir. Şekil ve muhtevasıyla iyi hazırlanmış, öğretim ilkelerine uygun¹²⁴ bir kitap, öğrenci tarafından ilgi ile takip edilecek, böylece derste başarı ve verimlilik artacaktır.

Bütün bunlar, her ders kitabı için geçerli olan değerlendirmelerdir. Ancak, din eğitim öğretimi söz konusu olunca ders kitabının önemi daha da artmaktadır. Zira din dersi kitapları din gibi çok hassas, insan üzerinde etkili bir olgunun öğretilmesinde kullanılacak bir materyaldir. Bu yüzden din dersi kitaplarının konunun uzmanları tarafından, öğrenciye uygun bir biçimde yazılması biçim ve muhteva yönünden gerekli özelliklere sahip olması iyi bir din öğretiminin gerçekleştirilmesinde önemli katkılar sağlayacaktır.

1953-1982 yılları arasında Din Bilgisi derslerinde Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun kararı ile kabul edilen kitaplar okutulmuştur. Talim ve Terbiye Kurulu onayından geçerek kabul edilen bu kitaplar Tebliğler Dergilerinde

¹²² Leyla Küçükahmet; **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Gazi Büro Kitabevi, Ank.1995 , s.102.

¹²³ Hatice Diler; **a.g.e.**, s.25.

¹²⁴ Bk. Leyla Küçükahmet; **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**, Alkım Yay., Ank. 1999, s.69-114.

yayınlanmıştır. Öğretmen,devlet veya özel yayınevleri tarafından basılmış olan bu kitaplardan istediğini, seçerek okutabilmiştir.

1953 yılında ilköğretmen okullarının II. devre I. ve II. sınıflarına “Din Bilgisi” derslerinin konulmasından sonra bu derslerde okutulacak kitaplar 1973 yılına kadar İlköğretmen okullarında okutulacak Din Bilgisi dersi kitapları olarak Tebliğler Dergisi’nde yayınlanmıştır. 1973 yılında ilköğretmen okullarının öğretmen liselerine çevrilmesiyle birlikte bu okullar için ayrıca kitap yayınlanmamış, lise ve dengi okulların “Din Bilgisi” dersi kitapları ilköğretmen okullarında da okutulmaya başlanılmıştır.

1953-1973 yılları arasında ilköğretmen okullarının II. Devre I. ve II. sınıflarında okutulan Din Bilgisi ders kitapları Tablo 2.2. de görülmektedir.¹²⁵

Tablo 2.2. 1953-1973 Yıllarında İlköğretmen Okulları II. Devre I. ve II. Sınıf Din Bilgisi Ders Kitapları

Kitabın Adı	Yazarın Adı	Yayınevi
Din Dersleri	A.Hamdi Akseki	Diyanet İşleri Reisliği Yay.Ank.
Açıklamalı Din Dersleri I-II	A.Hamdi Akseki	Diyanet İşleri Reisliği Yay. Ank.
Din Bilgisi I-II	Neda Armaner	Milli Eğitim Vakfı Yayınevi
İslam Dini	A.Hamdi Akseki	Diyanet İşleri Reisliği Yay. Ank.
Din Dersleri I. Kitap	A.Şeref Güzelyazıcı	İstanbul Kitap Evi
Yavrularımıza Din Dersleri	A.Hamdi Akseki	Diyanet İşleri Reisliği Yay. Ank.

Öğretmen okullarında yukarıda okutulan din dersi kitapları dışında bir de, öğretmen adaylarına din dersini okutma becerisi kazandırabilmek için 1960 yılında, Neda Armaner ve Zeki Ökmen’in hazırladıkları “Din Eğitim ve Öğretiminde Metodik Bilgiler” isimli kitabı Milli Eğitim Bakanlığı yayınlamış ve ilköğretmen okullarının

¹²⁵ M.E.B; 12 Ağustos 1957 Tarih ve 968 Sayılı, 25 Mayıs 1959 Tarih ve 1058 sayılı, 6 Mayıs 1963 Tarih ve 1254 Sayılı, 14 Mayıs 1962 Tarih ve 1203 Sayılı, 18 Mayıs 1964 Tarih ve 1304 Sayılı, 16 Mayıs 1966 Tarih ve 1404 Sayılı, 21 Ağustos 1967 tarih ve 1416 Sayılı, 20 Mayıs 1968 Tarih ve 1502 Sayılı, 26 Mayıs 1969 Tarih ve 1556 Sayılı, 24 Mayıs 1971 Tarih ve 1658 Sayılı, 15 Mayıs 1972 Tarih ve 1698 Sayılı Tebliğler Dergileri.

ikinci devresi için tavsiye etmiştir.¹²⁶ Kırk sayfalık bu kitapta, dinin fert ve toplum hayatındaki yeri belirtildikten sonra “Din Bilgisi Öğretiminin Konuları, Amaçları,” “Din Bilgisi Öğretiminde Başlıca Prensipler”, “Öğretim Metodu ve İşleniş Tarzı”, kısa kısa açıklanmakta ve “Yetişkinler Din Eğitimi” konusuyla kitaba son verilmektedir. Bugün için oldukça yüzeysel, yetersiz sayılabilecek olan bu kitap, o günki şartlar çerçevesinde değerlendirilirse oldukça önemli bir çalışma sayılabilir.¹²⁷

1953-1982 yıllarında ilköğretmen okulları için basılmış din dersi kitapları hakkında bilgi edinebilmek ve değerlendirmeler¹²⁸ yapabilmek için bu dönemde basılmış olan iki kitap örnek olarak incelenmiştir.

İlköğretmen okulları II. Devre I. sınıf için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kabul edilen¹²⁹ kitaplardan birisi de Neda Armaner’in hazırladığı “Din Bilgisi I ” adlı kitabıdır.¹³⁰

Bu kitabın kapağı oldukça kalitelidir. Kitabın sayfaları kaliteli değildir, teksir kağıdıdır. Kitabın dilinin sade ve öğrenci tarafından kolayca anlaşılır olduğu görülmektedir. Konuların öğretmen adaylarına temel dini bilgileri kazandıracak şekilde düzenlenmiş olduğu görülmektedir. İçindekiler kısmına bakıldığında kitabın müfredat programındaki konulardan oluştuğu görülmektedir.

Konulara bakıldığında ilköğretmen okullarından mezun olup sınıf öğretmeni olacak kişilere okutacakları din derslerinin temel bilgilerinin verilerek gerekli alt yapının oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Kitapta, her bölümün sonunda, konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayabilmek için okuma parçalarına yer verilmiştir. Sayfa altı dipnotlarında konuyla ilgili açıklamalar yer almış, konular içerisinde Kur’an-ı Kerim’den ayetlere yer verilmiştir. Kitapta yabancı kaynaklardan da alıntılar yer almıştır. Bazı dini terimlerin Türkçe karşılıkları parantez içerisinde verilmiştir. Belki bu yüzden kitabın sonunda ayrıca sözlük kısmı bulunmamaktadır. Siyer ve ilmihal kitaplarındaki ayrıntılı anlatım tarzı burada görülmemekte, konular kısa ve öz, olduğu gibi ortaya konan bir tarzda işlenmektedir.

¹²⁶ M.E.B; 6 Mayıs 1963 Tarih ve 1254 Sayılı Tebliğler Dergisi.

¹²⁷ M.Şevki Aydın; a.g.e., s.60.

¹²⁸ Ders kitaplarında aranacak nitelikler için bk., M.E.B ; 21Aralık 1949 Tarih 2- 1366/20 Sayılı Genelge

¹²⁹ M.E.B.; Talim ve Terbiye Kurulu’nun 20 Kasım 1957 Tarih ve 372 Sayılı Kararı.

¹³⁰ Neda Armaner; **Din Bilgisi I**, Milli Eğitim Basımevi, 6. Baskı, İst. 1963.

Kısa ve öz bir din bilgisi vermenin amaçlandığı görülmektedir. Kitapta her bölümün sonunda değerlendirme soruları yer almaktadır. Bu da konunun anlaşılıp anlaşılmadığının sınanması ve de tekrar açısından son derece önemli gözükmektedir. Kitapta konuyu zenginleştirmek ve açıklamak için gerekli olabilecek, öğretime yardımcı unsurlardan resim ve fotoğraflara yer verilmemiştir. Konuların anlatımı sırasında ayrıntılara girilmemiştir. Kitap 80 sayfadan müteşekkil olup, kitabın sonunda ilköğretmen okullarının II. devre II. sınıf konuları “İkinci Kitabın İçindekiler” olarak verilmektedir.

İncelenen ikinci kitap, bu kitabın devamı olmak üzere yine Neda Armaner’in İlköğretmen Okulları II.devre II.sınıf için yazdığı “Din Bilgisi II” adlı kitaptır.¹³¹ Bu kitap da, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kabul edilen¹³² kitaplar arasındadır. Neda Armaner’in “Din Bilgisi I” kitabı için söylenenlerin çoğunu bu kitap için de söylemek mümkündür. Çünkü bu iki kitap aynı metodla yazılmıştır. Müfredat konuları bu kitabın içinde aynen yer almıştır. Kitabın son bölümünde pedagojik formasyona ilişkin “İlkokullarda Din Bilgisi’nin Uygulanmasına Dair Eğitsel Bilgiler” başlığı altında Din Bilgisi öğretiminin şartları, amaçları, konuları ve metotları yer almıştır. Bu başlık altında sunulan açıklamalar ülkemizdeki din öğretimi özel öğretim yöntemleri açısından önemli bir adımdır. Bu kitapta da konu ile ilgili ayet ve hadislere yer verilmekte, her bölümün sonunda okuma parçaları ve değerlendirmeye yönelik sorular yer almaktadır. Bu kitap I. kitaba göre daha hacimli olup 234 sayfadan oluşmaktadır. Kitapta namaz konusu içerisinde namazda okunan sureler ve anlamları da yer almaktadır.

1967 yılında lise ve dengi okulların I. ve II. sınıflarına haftada birer saat isteğe bağlı “Din Bilgisi” dersi konulmasıyla valiliklere gönderilen genelgenin beşinci maddesinde din bilgisi dersi kitapları ile ilgili olarak şöyle denilmektedir:¹³³

“Bu ders için kitap yazdırılıncaya kadar öğretmenler öğrenci seviyesini ve müfredat programını dikkate alarak aşağıda gösterilen kısa bibliyografyadan da istifade edebileceklerdir.”

¹³¹ Neda Armaner; **Din Bilgisi II**, Milli Eğitim Basımevi, İst. 1961.

¹³² M.E.B.; Talim ve Terbiye Kurulu’nun 25 Eylül 1959 Tarih ve 245 Sayılı Kararı.

¹³³ M.E.B.; 23 Ekim 1967 Tarih ve 1475 Sayılı Tebliğler Dergisi; Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığının 7-10-1967 Tarih ve 14316/7 Sayılı Kararı.

“Din Bilgisi” dersi kitapları yazdırılıncaya kadar lise ve dengi okulların I. ve II. sınıflarında yararlanılacak kitaplardan oluşacak bibliyografya şöyledir:¹³⁴

“BİBLİYOGRAFYA

Kur’an-ı Kerim meali için;

Kur’an-ı Hakim ve Meal-i Kerim, Hasan Basri Çantay

Hadis Mealleri için;

On Kırk Hadis, Hasan Basri Çantay,

Er-Riyazus-Salihin, Hasan Hüsnu Erdem, (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarından),

Tecrid-i Sarih Tercemesi, Ahmet Naim, (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarından),

Kırk Hadis Tercemesi, Ahmed Naim,

Kırk Hadis, K.Ed. Kürkçüoğlu (Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlarından),

Diğer Konular:

Kur’an-ı Kerim Nedir? Ömer Rıza Doğrul (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarından),

İslâm Dini, Ahmed Hamdi Akseki (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarından),

Hazret-i Muhammed hakkında konferanslar, Osman Keskiöglü (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarından),

Muhammed (A.S.)ın Peygamberliği, İsmail Ezherli - Asım Köksal (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarından),

İslâm Dini’ne Toplu Bir Bakış, K. Ed. Kürkçüoğlu (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarından),

Din ve Milliyet, K. Ed. Kürkçüoğlu (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarından),

Radyo Konuşmaları I-V, K. Ed. Kürkçüoğlu (Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarından),

İlimden Felsefeden Dine, Kemal Kuşcu (B.1-88, 99-III),

İslâm’da Devlet İdaresi, Kemal Kuşcu,

İslâm’da Devlet Nizamı, Rasim Özdenören,

İslâmlık, Ahmed Reşid,

İslâm ve Medeniyetin Problemleri, Mustafa Varlı,

Türkiye’de Maddeci ve Ruhçu Görüşün Mücadelesi, Süleyman Hayri Bolay (Lisans Tezi),

¹³⁴ M.E.B., 23 Ekim 1967 Tarih ve 1475 Sayılı Tebliğler Dergisi.

İslâm'a Giriş, Kemal Kuşçu,

İslâm Peygamberleri, Kemal Kuşçu,

Garp Materyalizmi Karşısında İslâmiyet, Meryem Cemile.”

Bibliyografyaya bakıldığında Kur'an-ı Kerim mealleri ve Hadis kitaplarının ana kaynak olarak tavsiye edildiğini ayrıca Kur'an-ı Kerim'i, İslâmiyet'i ve Hz. Peygamberin hayatını tanıtıcı kitapların yer aldığı görülmektedir. Bibliyografyadaki eserlerin genelde Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarından seçildiği görülmektedir.

1969 yılından itibaren lise ve dengi okulların I. ve II. sınıfları için de “Din Bilgisi” dersi kitapları basılmaya başlanılmıştır. 1976 yılından itibaren lise ve dengi okulların III. sınıflarına da “Din Bilgisi” dersi konulunca bu ders için I. ve II. Sınıf din dersi kitaplarından faydalanılacağı açıklaması Tebliğler Dergisi'nde yer almıştır.

1969-1982 yıllarında lise ve dengi okullarda okutulan “Din Bilgisi” dersi kitapları Tablo 2.3. de görülmektedir:¹³⁵

Tablo 2.3. 1969-1982 Yıllarında Lise ve Dengi Okullarda Okutulan “Din Bilgisi” Ders Kitapları

Kitabın Adı	Yazarın Adı	Yayınevi
Liseler İçin Din Bilgisi I-II	Ahmet Gürtaş Mustafa Uzunpostacı	İrfan Yay. İstanbul
Türk Gencinin Din Dersleri	İbrahim Beğen	Başar Kitap Kırtasiye
Lise ve Dengi Okullar İçin Din Bilgisi I-II	Ömer Okutan	Tekin Yay. Ankara
Lise ve Dengi Okullar İçin Din Dersleri I-II	İbrahim Olgun	Hız Kitap Dağıtım
Liseler ve Dengi Okullar İçin Din Bilgisi	Faik Türkmen	(Yayınevi belirtilmemiş)
Lise ve Dengi Okullar İçin Din Bilgisi I-II	Süheyla Cankat	(Yayınevi belirtilmemiş)
Din Bilgisi I-II	Abdullah Halacoğlu	(Yayınevi belirtilmemiş)

¹³⁵ M.E.B.; 20 Mayıs 1969 Tarih ve 1556 Sayılı, 24 Mayıs 1973 Tarih ve 1765 Sayılı, 31 Temmuz 1978 Tarih ve 1993 Sayılı, 25 Temmuz 1977 Tarih ve 1944 Sayılı, 23 Nisan 1979 tarih ve 2029 Sayılı, 30 Mart 1981 Tarih ve 2083 Sayılı Tebliğler Dergileri.

Din Bilgisi I-II	Mehmet Hocaoglu	Ala Kitabevi
Lise ve Dengi Okullar İçin Din Bilgisi I	İ.Duran, H.Bağcı,Y.Derin	Derya Dağıtım, İst.
Lise ve Dengi Okullar İçin Din Bilgisi II	S.Eraydın, M.Y.Kandemir	Anda Dağıtım, İst.
Din Bilgisi	Doç.Dr.S.Ateş Dr.S.H.Bolay Dr.O.Karmış	Milli Eğt.Yay.

1976 - 77 Eğitim öğretim yılında M.E.B. Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığınca tek kitap sistemine geçilmesi kararlaştırılmış, bunun için Lise I - II ve III. sınıflara birer kitap yazdırılma çalışmaları başlatılmıştır. Bu yüzden 1977 - 78 öğretim yılında Din Bilgisi kitapları Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmamıştır. 1978 yılı içerisinde bu uygulamadan vazgeçilmiş, 1978 - 79 yılından itibaren eski "Din Bilgisi" kitapları yine Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmaya devam edilmiştir. Ancak lise III. sınıf için yeni kitap yazdırılmadığı için lise I. ve II. sınıf yardımcı din dersi kitaplarından faydalanılması¹³⁶ istenilmiştir. Bu uygulama 1982 yılına kadar devam etmiştir.

1968 - 1982 yıllarında lise ve dengi okullar için basılmış olan "Din Bilgisi" dersi kitaplarının nitelikleri¹³⁷ hakkında bilgi edinebilmek ve dönemin din bilgisi dersi kitapları hakkında değerlendirmelerde bulunabilmek için bu dönemde basılmış olan bir kitaba ulaşılmış ve örnek olarak incelenmiştir. İncelenen bu kitap "Liseler İçin Din Bilgisi I-II" adıyla Ahmet Gürtaş ve Mustafa Uzunpostalcı tarafından yazılan ve Milli Eğitim Bakanlığınca lise ve dengi okullar için ders kitabı olarak kabul edilen¹³⁸ kitaptır. Bu kitapta lise I. ve II. sınıf konuları bir arada yer almıştır.

Kitabın yazarları Yüksek İslâm Enstitüsünde görevli olan öğretim üyeleridir. Kitabın bu kişiler tarafından yazılmış olması gayet olumlu bir gelişmedir. Diğer ders kitaplarında olduğu gibi bu kitapta da estetik güzellik yoktur. Kitabın Din Bilgisi I bölümü lise ve dengi okulların I.sınıf programlarında yer alan konuları içermektedir. Din Bilgisi II, bölümü ise lise ve dengi okulların II. sınıf programında yer alan konuları içermektedir.

¹³⁶ M.E.B.; 31 Temmuz 1978 Tarih ve 1993 Sayılı Tebliğler Dergisi.

¹³⁷ Ders kitaplarının hazırlanması ve incelenmesi ile ilgili usul ve esaslar için bk., M.E.B.; Talim ve Terbiye Kurulunun 269 Sayılı Kararı

¹³⁸ M.E.B.; Talim ve Terbiye Dairesinin, 21 Ekim 1968 Tarih ve 1925 Sayılı Kararı.

Kitapta bazı bölümlerin sonunda konuyu destekler mahiyette hikaye veya tarihi bir örnek tarzında okuma parçalarına yer verilmiştir. Namaz, hac, zekat, oruç gibi İslâm'ın şartları, temel ibadetler adı altında kitapta yer almış, ancak bu ibadetlerin kişi ve toplum açısından sağladığı faydalar üzerinde durulmamıştır. Kitabın dili sade ve anlaşılır olmakla birlikte konuların içinde bilinmeyen bazı kelimelerin olduğu bunların ise kitabın sonunda yer alan sözlük kısmında açıklandığı görülmektedir. Konuların içerisinde konuyla ilgili ayet ve hadislere, bölüm sonlarında ise konuyla ilgili değerlendirme sorularına yer verilmiştir. Bu soruların çoğunun bilgi düzeyinde olduğu, görülmektedir. Hac kimlere farzdır, ne zaman ve nerede yapılır?¹³⁹ sorusu bu tür sorulara örnek olarak verilebilir. Kitapta az da olsa öğrenciyi düşünmeye sevk edici, karşılaştırmalar yaparak sonucu kendisinin ulaşmasını sağlayıcı sorulara da yer verilmiştir. “ İslam dini ile ahlak arasındaki ilişkiyi açıklayınız.”¹⁴⁰ sorusu bu tür sorulara verilebilecek örneklerdendir. Bu kitapta az da olsa resim ve fotoğraf yer almıştır. Ancak genellikle bu resim ve fotoğrafların konuyla pek ilgisi olmadığı görülmektedir. Örneğin “İslâm ve Aile” konusu işlenirken bölüm sonunda bir vazo resminin yer alması gibi¹⁴¹

Bu ders kitabında öğrencilerin gelişim özelliklerinden kaynaklanabilecek sorularının pek dikkate alınmadığı ve konuların öğrencinin günlük yaşantısıyla ilişkilendirilmediği görülmektedir. Örneğin, “İslam'ın Şartlarına Toplu Bir Bakış” ünitesinde Namaz, Zekat, Hac, Kurban, Oruç konularının işlenişinde bu konulara ilmiyal bilgisi olarak yer verilirken, bu ibadetlerin hikmetlerine, ferd ve toplum hayatı açısından taşıdığı öneme değinilmemiştir.¹⁴² Bunun sebeplerinden biri de, o dönemde psikoloji ve gelişim psikolojisi ve din eğitimi alanında ülkemizde yeterli çalışmanın yapılmamasının etkisi olmuş olabilir.

Kitabın “Din Bilgisi I” bölümü 78, Din Bilgisi II bölümü 94 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın sonunda bibliyografya yer almaktadır.

Netice olarak incelenen bu dönem din bilgisi dersi kitaplarının biçim ve konuların işleniş yönünden istenilen özelliklere sahip olmadığı söylenebilir.

¹³⁹ Ahmet Gürtaş; Mustafa Uzunpostalcı; **Liseler İçin Din Bilgisi I**, İrfan Yayınevi, İst. 1979, s.60.

¹⁴⁰ Ahmet Gürtaş; Mustafa Uzunpostalcı; **Liseler İçin Din Bilgisi II**, İrfan Yayınevi, İst. 1979, s.54

¹⁴¹ Ahmet Gürtaş; Mustafa Uzunpostalcı; **a.g.e.**, s.83.

¹⁴² Ahmet Gürtaş; Mustafa Uzunpostalcı; **a.g.e.**, s.52-63.

III. BÖLÜM

1982-2002 YILLARI ARASINDA LİSE VE DENGİ OKULLARDA DİN ÖĞRETİMİ

1. Lise ve Dengi Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yasal Dayanakları

12 Eylül 1980 hareketinden sonra Türkiye’de başlayan yeni anayasa düzenlemesi çalışmaları eğitim öğretim alanında da etraflı incelemeler başlatmıştır. Bu çalışmaların din öğretimini de kapsadığı görülmektedir.¹⁴³

Devlet Başkanı Kenan Evren yurt gezilerindeki konuşmalarında din konusuna değinmekte, halkın dini duygu ve inanişından devletin güvenliğı ve milletin kalkınması açısından yararlanılabileceğı inancında olduğunu belirtmektedir. Bunun neticesi olarak da ilkokul, ortaokul ve liselere mecburi din dersi konulacağını ve 1982-1983 öğretim yılından itibaren bu derslerin okutulmaya başlanacağını ifade etmiştir.¹⁴⁴

Halk oyu ile kabul edilerek 1982 yılında yürürlüğe giren Anayasa, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin ilköğretim, lise ve dengi okullarda zorunlu olarak okutulmasını hükme bağlamıştır.¹⁴⁵

Lise ve dengi okullardaki zorunlu dersler arasında yer alan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin en önemli yasal dayanağını oluşturan, 1982 Anayasası’nın din ve vicdan hürriyetini düzenleyen 24. maddesinde din ve ahlak öğretimi hakkında şöyle denilmektedir:

¹⁴³ B. Bilgin; *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, s.76.

¹⁴⁴ B. Bilgin; *a.g.e.*, s.76-77.

¹⁴⁵ Suat Cebeci; *a.g.e.*, s.109.

“Din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlıdır.”¹⁴⁶

1982 Anayasası’nda din öğretiminin yasal dayanağı olarak yorumlanabilecek diğer maddeler şunlardır; “İnsanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamak”¹⁴⁷ ve “halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlamak devletin başta gelen ödevlerindedir”¹⁴⁸. İnsanın maddi ve bilhassa manevi varlığının gelişmesinde önemli bir unsur da dindir. İnsanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamak görevinin gereği olarak din öğretiminin de devletin görevleri arasında olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca eğitim ve öğretim ihtiyaçlarından birisi de şüphesiz ki din öğretimidir. Bu bağlamda eğitim öğretim ihtiyacını sağlamak devletin görevi olduğu gibi, din öğretimi ihtiyacının karşılanmasının da devletin görevleri arasında olduğu anlaşılmaktadır.

Din öğretiminin zorunlu olmasıyla birlikte 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 12. maddesi 1983 yılında bu yönde değiştirilmiştir. Bu madde de şöyle denilmektedir:

“Türk Milli Eğitimi’nde laiklik esastır. Din Kültürü ve Ahlak Öğretimi, ilkokul ve ortaokullar ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.”¹⁴⁹

3797 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri hakkındaki kanunun 17. maddesi de lise ve dengi okullardaki din derslerini ilgilendiren hukuki dayanaklar arasında yer almaktadır. Din Öğretimi Genel Müdürlüğü’nün görevlerini belirleyen kanun maddesi şöyledir:

“İlköğretim, Ortaöğretim ve Bakanlığa bağlı yaygın eğitim kurumlarında okutulan Din Kültürü ve Ahlak Öğrenimine ait programlar ile ders kitaplarını hazırlamak, Talim ve Terbiye Kuruluna sunmak”¹⁵⁰

Daha önce üzerinde ayrıntılı olarak durulan uluslararası antlaşmalar da lise ve dengi okullardaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin yasal dayanağını teşkil

¹⁴⁶ T.C. 1982 Anayasası Madde 24.

¹⁴⁷ T.C. 1982 Anayasası Madde 10.

¹⁴⁸ T.C. 1982 Anayasası Madde 50.

¹⁴⁹ Milli Eğitim Temel Kanunu Madde 12.

¹⁵⁰ Suat Cebeci; a.g.e., s.112.

etmektedir.¹⁵¹ T.C. Devleti tarafından da benimsenmiş olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 18. Maddesi, herkesin düşünce vicdan ve din özgürlüğünü güvence altına aldığı gibi, din öğretimini de bu hak ve özgürlükler arasında saymaktadır.¹⁵²

Avrupa Konseyi Parlamenterler toplantısının 12/4572/1202/1993 sayılı tavsiye kararında ise din öğretimi ile ilgili olarak söylenenlerden bazıları şunlardır:

“Din ve ahlak derslerinin genel okul dersleri içerisinde yer almasını ve okul kitaplarında farklı boyutlardan dinin özenle tasvir edilmesini temin etmek.”

“Kendi dini ve ahlaki değerleri hakkında temel bilgilere sahip olmanın gerçek tolerans için şart olduğu bireyi umursamazlıktan koruduğu özellikle vurgulanmalıdır.”¹⁵³ Bu maddeler tüm öğretim kurumlarında olduğu gibi lise ve dengi okullarda da din derslerine yasal bir dayanak teşkil etmiş olmaktadır.

2- Lise ve Dengi Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Programı

Din ve ahlak öğretiminin 1982 Anayasası'nın 24. maddesi ile zorunlu dersler arasında yer almasından önce Talim ve Terbiye Kurulu'nun 8.12.1981 tarih ve 213 sayılı kararıyla temel eğitim ve ortaöğretimde din bilgisi dersi müfredatı yeniden düzenlenmiş eski “Din Bilgisi” dersi programları yürürlükten kaldırılmıştır.¹⁵⁴ Daha sonra “Ahlak Dersi” Talim ve Terbiye Kurulunun 18.02.1982 tarih ve 30 sayılı kararı ile isteğe bağlı okutulan “Din Bilgisi” dersi ile bir program bütünlüğü içinde birleştirilerek, din dersleri “Din ve Ahlak Bilgisi” dersi adını almıştır. Talim ve Terbiye Kurulu'nun bu dersleri birleştirme kararı şöyledir:¹⁵⁵

“Kurulumuzun 8-12-1981 gün ve 213 sayılı kararı ile kabul edilen temel eğitim ve ortaöğretim “Din Bilgisi” ders programı yürürlükten kaldırılmış; mevcut “Din Bilgisi” ve “Ahlak Dersleri”nin “Din ve Ahlak Bilgisi” dersi adı ile bir program bütünlüğü

¹⁵¹ Bk., s.17,18.

¹⁵² İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi Madde 18; Ali Fuat Başgil; *Din ve Laiklik*, Yağmur Yay.:94, İst.1996, s.13.

¹⁵³ Cemal Tosun; *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegem A Yay., Ank. 2001, s.112.

¹⁵⁴ M.E.B.; Talim ve Terbiye Kurulunun 8 Aralık 1981 tarih ve 213 sayılı kararı.

¹⁵⁵ M.E.B.; Talim ve Terbiye Kurulu'nun 18 Şubat 1982 tarih ve 30 sayılı kararı; M.E.B.; 29 Mart 1982 tarih ve 2109 sayılı Tebliğler Dergisi.

içinde birleştirilmesi ve buna göre yeniden hazırlanan programın bakanlık onayına sunulması kararlaştırılmıştır.”

Kurulun bu kararı 18.2.1982 tarihinde Bakan Hasan Sağlam tarafından onaylanmıştır.¹⁵⁶ Yeni program 1982-1983 öğretim yılı başından itibaren uygulamaya konulmuştur. Talim ve Terbiye Kurulu'nun 21-10-1982 tarih ve 139 Sayılı kararı ile de dersin adı “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” olmuştur.¹⁵⁷ Halen bu dersler lise ve dengi okulların bütün sınıflarında haftada birer saat mecburi olarak okutulmaktadır.

Din ve Ahlak Bilgisi derslerinin genel amaçları, temel ilkeleri, müfredat programları ve sınıflara göre konuların amaçları Anayasa'nın ilgili maddesi doğrultusunda Eğitim Öğretim Yüksek Kurulu tarafından hazırlanmış Talim ve Terbiye Kurulu'nun kararıyla¹⁵⁸ kabul edilmiş ve Tebliğler Dergisi'nde¹⁵⁹ yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Türk Milli Eğitim sistemindeki ilk ve ortaöğretim kurumlarının zorunlu dersleri arasında yer alan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin genel amacı şöyledir:

“İlköğretim ve ortaöğretimde öğrenciye, Türk Milli Eğitim Politikası doğrultusunda genel amaçlarına, ilkelerine ve Atatürk'ün laiklik ilkesine uygun din, İslâm dini ve Ahlak bilgisi ile ilgili yeterli temel bilgi kazandırmak; böylece Atatürkçülüğün Milli birlik ve beraberliğin, insan sevgisinin dini ve ahlaki yönden pekiştirilmesini sağlamak, iyi ahlaklı ve faziletli insanlar yetiştirmektir.”¹⁶⁰

Lise ve dengi okullarındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretiminin amaçları da şöyledir:¹⁶¹

1. Kişinin ve toplumun dine olan ihtiyacını, insan-Allah ilişkisini kavramak.
2. Genel anlamda “din” ve dinler hakkında bilgi edinmek.
3. İslâm dininin iman, ibadet ve özellikle ahlak esaslarını fikir düzeyinde öğrenmek ve bunların diğer derslerde öğrendikleri ile ilişkisini kurabilmek.

¹⁵⁶ M.E.B.; 24 Mayıs 1982 tarih ve 2113 Sayılı Tebliğler Dergisi.

¹⁵⁷ M.E.B.; Talim ve Terbiye Kurulunun 21 Ekim 1982 Tarih ve 139 Sayılı Kararı.

¹⁵⁸ M.E.B.; Talim ve Terbiye Kurulunun 18 Şubat 1982 Tarih ve 30 Sayılı Kararı.

¹⁵⁹ M.E.B.; 29 Mart 1982 Tarih ve 2113 Sayılı Tebliğler Dergisi; M.E.B.; Talim ve Terbiye Kurulunun 29 Ocak 1982 Tarih ve 18 Sayılı Kararı.

¹⁶⁰ M.E.B.; 13 Nisan 1992 Tarih ve 2356 Sayılı Tebliğler Dergisi.

¹⁶¹ M.E.B.; 13 Nisan 1992 Tarih ve 2356 Sayılı Tebliğler Dergisi.

4. Milli birlik ve beraberliği sağlayıcı, sevgi, saygı, kardeşlik, arkadaşlık ve dostluk bağlarını g¼clendirici, vatan, millet, şehit, gazi, bayrak, sancak gibi y¼ce kavramları anlamak ve benimsemek.
5. Kendi i¼ d¼nyasını d¼zenlemek, ¼evreyle, toplumla, ayrı dinden olanlarla, ilim, san'at ve uygarlık d¼nyası ile sağlıklı ilişkiler kurmak, okul dışındaki ¼eřitli kaynaklardan alınması muhtemel batıl inan¼ ve fikirlerden uzak, uygun, saygılı bir g¼r¼ř ve tutum kazanmak.
6. Başkasının inancına, d¼ř¼ncesine, canına, malına, diğer haklarına saygı g¼steren bir hořg¼r¼ kazanmak; dini, inan¼ ve duygularını şahsi ¼ıkarlarına alet etmemek.
7. İnsanın yaratılmışların en ¼st¼n¼ olduğunu ve b¼t¼n varlıklara karşı y¼klendiđi sorumluluğunu bilmek.
8. İřl¼m dininin ilme ve akla ¼nem verdiğini, ilmi teşvik ettiğini, bunu ibadet saydığını, en son ve en gelişmiş din olduğunu bilmek.
9. Tarih boyunca T¼rklerin İřl¼m'a hizmetlerini bilmek, vatan savunmasında ve milli konularda T¼rklerin tarih boyunca geliştirip olgunlaştırdığı hamaset duygusunu benimsemek.
10. ¼rnek bir insan olarak Hz. Muhammed'in g¼zel ahlakını, yaşayışını ¼eřitli alanlardaki ¼đ¼t, g¼r¼ř ve d¼ř¼ncelerini bilmek.
11. Milli benliğimize ve dinimizin ana kaynaklarına dayalı din ve millet şuurunu kavramak, bunu Atat¼rk¼l¼kle b¼t¼nleřtirmek, vatandaşlarına, din kardeşlerine, insanlığa ve b¼t¼n varlıklara karşı saygı, sevgi ve şefkat duymak."

1982 yılında lise ve dengi okullarda ve diğer ¼đretim kurumlarında din derslerinin Anayasa'nın 24. maddesi ile zorunlu olmasından sonra hazırlanan programın amacına ulaşabilmesi i¼in bazı ilkeler belirlenmiş ve bu ilkelere g¼re din derslerinin işleneceği belirtilmiştir.

Lise ve dengi okullarda genel amaca ulaşabilmek i¼in uyulacak ilkeler şoyledir:

Din K¼lt¼r¼ ve Ahlak Bilgisi ¼đretiminin genel ilkeleri:¹⁶²

- “1. Devletimizin laiklik ilkesi daima g¼z ¼n¼nde bulundurulacak, bu ilke her zaman titizlikle korunacaktır.
2. Hi¼bir zaman vicdan ve d¼ř¼nce ¼zg¼rl¼đ¼ zedelenmeyecektir.

¹⁶² M.E.B.; 29 Mart 1982 tarih ve 2109 Sayılı Tebliğler Dergisi.

3. Mutlaka dini aynı olan milletlerle her zaman iyi ilişkiler içinde bulunulamayacağı, buna rağmen dini ayrı olan milletlerle de iyi niyet ve dostluk ilişkileri içinde bulunulabileceği zihniyeti kazandırılacaktır.
4. Dini bilgiler yanında Milli birlik ve beraberliği kazandırıcı, sevgi, saygı, kardeşlik, arkadaşlık ve dostluk bağlarını güçlendirici, vatan, millet, bayrak, sancak, şehit, gazi gibi milli değerler kazandırıcı yüce kavramların öğrencilerin zihinlerinde yer etmesine özen gösterilecektir.
5. Örf, adet ve geleneklerimizle milli değerlerimiz daima göz önünde tutulacak ve dinin milleti oluşturan önemli unsurlardan biri olduğu benimsetilecektir.
6. Ders konuları daima Atatürk ilkeleri ile bütünleştirilecektir.
7. Bu ders, "Özel öğretim ilkeleri"ne uygun olarak ve sevdirilerek işlenecektir.
8. Konular işlenirken yeri geldikçe, işlenen konular ile öğrencilerin diğer derslerde kazandıkları bilgiler arasında bağlantı kurulacaktır.
9. Konular sınıf seviyelerine göre, öğrencilerin genel kültür ve pedagojik gelişmeleri göz önünde bulundurulmak suretiyle, onların kültür düzeylerini aşmadan sevdirilerek, düşündürücü ve ikna edici bir şekilde işlenecektir.
10. Yeri geldikçe öğrenmenin, çalışıp ilerlemenin, bilmenin de bir ibadet olduğu öğrencilere açıklanacaktır.
11. Kimse dini uygulamalara zorlanmayacaktır.
12. Haksızlık, yalancılık, riyakarlık, sahtekarlık, bencillik, tembellik ve bunun gibi davranışları İslâm Dininin reddettiği ve günah saydığı, her müslümanın faziletli olması gerektiği belirtilecektir.
13. İbadetlerin Allah'a karşı saygı, sevgi, şükran duygularının ifadesi olmasının yanında, kişinin sağlığına, toplum fertlerinin birbirine sevgi ve saygı ile bağlanmalarına, yardımlaşmalarına, dayanışmalarına, fert ve toplum ilişkilerinin iyi ve düzenli bir şekilde yürütülmesine yarayan, insanı fazilete (erdeme) ve mutluluğa sevkeden davranışlar da kazandırdığı özellikle belirtilecektir.
14. Her türlü ibadet ve dış temizlik gibi, kalbi arıtıp ruhu yücelten güzel ahlakın da insan için vazgeçilmez bir unsur olduğu gerçeği benimsetilecektir.
15. İnanç ve davranış bütünlüğünün önemi üzerinde durulacaktır.
16. İbadetin insan tabiatına uygun ve gerekli olduğu duygusu öğrencilere kavratılacaktır.

17. Hz. Muhammed'in hayatı ile ilgili konular işlenirken, daima O'nun örnek ve üstün şahsiyeti esas olarak alınacak, bunu belgeleyen olaylardan örnekler verilecektir.
18. Her konuda mümkün olduğu ölçüde öğrencinin günlük hayatı ve gözlemleri ile ilişki kurulacak, hatta, günlük hayattan ve gözlemlerden hareket edilerek konuların öğretilmesine gidilecektir.
19. Konular yeri geldikçe ayet ve hadislerle dayalı olarak ele alınacaktır.
20. Öğrencilerin okul dışından getirdiği yanlış bilgi ve telkinler, onları kırmadan, bilimsel bir yaklaşımla düzeltilecektir.
21. Müslümanlığın hurafeden uzak, akılcı ve çağdaş bir din olduğu çeşitli örneklerle kavratılacaktır.
22. Her konuya, iyi bir şekilde seçilmiş, uygun ayet, hadis mealleri, okuma parçaları ve hikayelerle açıklık ve kavrayış kolaylığı getirilecektir.
23. Konular sınıf ve yaş düzeyine göre düzenlenmiş, hikaye, fıkra, kıssa, hatıra vb. metinler ve resimler yolu ile beslenecek, hatta konulara, günlük hayata ait gözlemlerin yanı sıra bu metinlerden, resimlerden hareket ederek uygun bir yaklaşım sağlanacaktır.
24. Konuların işlenmesinde Müslümanlığın kuru bilgilerden ibaret belli kalıplar ve belli davranışlar olmadığı açıklanacak, sürekli canlılık ve ilerleme isteyen (aktif) bir din olduğu gerçeği hiçbir zaman gözden uzak tutulmayacaktır.
25. Namaz sure ve duaları eski harflerle okutulmayacak ve yazdırılmayacaktır.
26. Verilecek ödevler, daha çok, öğrencilerin bu ders ile ilgili Bakanlığımızca tavsiye edilmiş Kur'an-ı Kerim meali, hadis tercümeleleri, ilmihal gibi ana kaynakları tanımalarına ve yaşanan dini hayatı (ibadet, ölüm, dini bayram, isim koyma) görüp idrak etmelerine imkan verecek şekilde olacaktır."

Lise ve dengi okullarda din eğitim ve öğretiminin zorunlu olmasından sonra hazırlanan "Din ve Ahlak Bilgisi" dersi programı şöyledir:¹⁶³

¹⁶³ M.E.B.; 29 Mart 1982 Tarih ve 2109 Sayılı Tebliğler Dergisi.

“Din ve Ahlak Bilgisi Ders Programı:

Konular:

Ortaöğretim 1. Sınıf

Haftada 1 Saat

Ünite I. Din:

1. Din’in tanımı (genel).
2. Din ve İnsanlık.
3. İslâm dini açısından dinin gelişmesi.

Ünite II. Dinler ve Özellikleri:

1. İlkel dinler.
2. Çin dinleri.
3. Hint dinleri
4. Musevilik
5. Hıristiyanlık
6. Türklerin İslâm’dan önceki dinsel inançları
7. Son Din Müslümanlık
 - a. Doğuşu ve doğduğu çevredeki inançlar
 - b. İlk Müslümanlar
 - c. Hz. Peygamberin aile çevresi (ehlibeyt)
 - d. Türklerde ehlibeyt sevgisi.
8. Semavi Dinlerdeki Ortak Yönler:
 - a. Allah inancı açısından
 - b. Ahlak açısından
 - c. İnsan anlayışı açısından

9. İslâm'ın Allah İnancı

Ünite III. Din ve Ahlak:

1. Ahlakın Din ile ilişkisi.
2. Toplumsal hayatta din ve ahlak bütünleşmesi
3. Atatürk'ün ahlaka ilişkin görüşleri.
4. Örf ve adetlerin ahlakla ilişkileri
5. Ahlakın değişmezliği
6. Örf ve adetlerin millet hayatındaki yeri
7. "Milli Seciye" kavramı ve Atatürk

Ünite IV. Ahlak ve Sorumluluk:

1. Ahlaki davranışların nitelikleri
2. Davranışlarımızın sonucu olan sorumluluk
3. Konu ile ilgili ayet ve hadislerden seçmeler

Ünite V. Devlete Karşı Görevlerimiz:

1. Kanunlara saygı.
2. Vergi verme ve kutsallığı
3. Askere gitmek
4. Seçimlere katılmak
5. Atatürk'ün konu ile ilgili görüşleri
6. Konu ile ilgili ayet ve hadisler.

Ünite VI. Temizlik ve Doğruluk :

1. Temiz olmanın birey ve toplum açısından yararları.
2. Doğruluk:
 - a. Konuşmada,
 - b. Düşünmede,

- c. Davranışlarda.
- 3. Rüşvet ve rüşvetin toplumsal hayata olumsuz etkileri.
- 4. Konu ile ilgili ayet ve hadisler.

Ünite VII. Savurganlık :

- 1. Savurganlık.
- 2. Savurganlığın zararları nelerdir?
- 3. Konu ile ilgili ayet ve hadislerden seçmeler.

Ortaöğretim 2. Sınıf

Haftada 1 Saat

Ünite I. İslâm Güzel Ahlaktır:

- 1. “İslâm” kavramı.
- 2. İslâm’da inanç esasları
- 3. İslâm’da ibadet anlayışı
 - a. İbadetin inanca etkileri
 - b. İnancın ibadete etkileri
- 4. İslâm’ın Ahlaka verdiği Önem:
 - a. İslâm ve ahlak kavramları,
 - b. İyi huylu olmak,
 - c. Ahlak-vicdan ilişkisi.
- 5. İslâm’da emir ve yasaklar.
- 6. Aile düzeni:
 - a. Ana hakkı,
 - b. Baba hakkı,
 - c. Kardeş hakkı,
 - d. Akraba hakkı,

- e. Arkadaş hakkı,
- f. Komşu hakkı,
7. Konu ile ilgili ayet ve hadisler.

Ünite II. Milli Birlik ve Beraberlik:

1. Vatanın bölünmezliği.
2. Devlet ve bölünmezliği.
3. Devlet ve Millet bütünleşmesi.
4. Konu ile ilgili ayet ve hadisler.

Ünite III. Örf-Adet :

1. Örf ve adet kavramları
2. Örf ve adetlere bağlılık
3. Örf ve adetlerin ahlak ile ilişkisi
4. Örf ve adetlerin millet hayatındaki yeri
5. Milli ahlak ve milli terbiye
6. Faziletli ve hoşgörülü olmak
7. Atatürk'ün konu ile ilgili görüşleri.
8. Konu ile ilgili ayet ve hadisler.

Ünite IV. Kötülüklerden Kaçınma ve Kötülükleri Önleme :

1. Hırsızlık
2. Yalan söylemek
3. Zina
4. Cana kıymak
5. Kaçakçılık yapmak
6. Devlet malını kötüye kullanmak
7. Yağmacılık ve adaletsizlik

8. İçki ve Kumar
9. Konu ile ilgili ayet ve hadisler.

Ünite V. Çalışmak ve Üretici Olmak :

1. Çalışmanın yararları
2. Yapıcı ve üretici olmanın yararları
3. Hz. Muhammed'in çalışma ile ilgili güzel sözleri
4. Başkalarının emeğine saygı duymak
5. Başkalarının sırtından geçinmemek
6. Türk geleneğinde iş ve ticaret ahlakı
7. Atatürk'ün çalışma ile ilgili güzel sözleri
8. Konu ile ilgili ayet ve hadisler.

Ünite VI. Mutluluk:

1. Mutluluk
2. Mutluluğa nasıl ulaşılır?
3. Konu ile ilgili ayet ve hadisler.

Ünite VII. Öğretmenlik:

1. Öğretmenin değeri ve önemi
2. Öğrenci ve öğretmen ilişkisi
3. Öğretmen hakkı
4. Konu ile ilgili ayet ve hadisler.

Ortaöğretim 3. Sınıf

Haftada 1 Saat

Ünite I. İslâm ve Evren:

1. Evrenin yaratılışı
2. a. Allah'ın yaratma sıfatı,

- b. Kur'an'a göre dünyamız
3. İnsanın yaratılışı.
 - a. İnsan nasıl yaratıldı?
 - b. Üstün varlık; İnsan.
 - c. İnsan ve toplum.

Ünite II. Evrensel Bir Din Olarak İslâm:

1. İslâmi bilgilerin dört ana kaynağı (Kitap, Sünnet-İcma, Kıyas)
2. Allah alemlerin Rabbidir.
3. Peygamberimiz bütün insanlığa gönderilmiştir.
4. İslâm bütün zaman ve mekana hitab eder.
5. İslâm akıl ve ilim dinidir.
6. İslâm insan haysiyetini korur.
7. İslâm dünya ve ahiret dinidir.
8. İslâm düşünce ve vicdan özgürlüğünü korur.
9. İslâm'da sınıf ve ırk ayrımı yoktur.
10. İslâm'da ruhbanlık yoktur.

Ünite III. Yeryüzündeki Dinler ve İslâm Dini:

1. Yeryüzündeki dinler ve coğrafi dağılımı.
2. Yeryüzündeki Müslümanlar.
3. Müslüman ülkeler.
4. Müslüman ülkelerle olan ilişkilerimiz.

Ünite IV. Türk-İslâm Kültür ve Uygarlığı:

1. İslâm'da doğan ve gelişen bilim dalları
2. Müslümanların pozitif bilim alanındaki hizmetleri ve buluşları
3. İslâm'da din bilimleri ve Türk bilginleri

4. Müslüman Türklerde sanat ve edebiyat
5. İslâm düşüncesi ve tasavvuf
6. İslâm kültür ve uygarlığının batı dünyasına etkisi.
7. Batılı bilginlerin İslâm'a bakışı.

Ünite V. Atatürk ve Dinimiz :

1. Atatürk'ün dinimiz ve laiklikle ilgili görüşleri
2. Laiklik nedir?
3. Atatürk'ün laiklik anlayışı
4. Atatürk'ün dinimizle ilgili görüşleri

Ünite VI. Ahlaki Görevlerimiz:

1. Düzenli yaşamak
2. Başkaları ile iyi ilişkiler kurmak
3. İyilik ve yardımsever olmak

Ünite VII. Adalet, Ahlak ve Din:

1. Adalet tarzları ve çeşitleri.
2. Adalet, din ve ahlak arasındaki ilişkiler.
3. Sosyal adalet ve ahlak kuralları
4. Sosyal bir varlık olarak insanın ödevi, İslâm ahlakı.
5. Hz. Muhammed'in adalet konusundaki güzel sözleri.
6. Atatürk'ün adalet ve ahlak konusundaki sözleri."

Din derslerinin 1967 yılında lise ve dengi okulların I. ve II. sınıflarına, 1976 yılında ise III. sınıflarına da isteğe bağlı olarak, 1982 yılında I. II. ve III. sınıfa zorunlu olarak konulmasından sonra her bir aşamada hazırlanan programlar sürekli bir gelişme göstermiştir. İleride yer verileceği şekilde 13 Nisan 1992 tarih ve 2356 sayılı tebliğler dergisinde günümüzdeki son şeklini almıştır.

1976 yılında lise ve dengi okulların III. sınıflarına da bir saat isteğe bağlı olarak “Din Bilgisi” dersinin konulmasıyla yeniden düzenlenen lise I.II. ve III. sınıf “Din Bilgisi” dersi müfredat programı¹⁶⁴ ile, 1982 yılında hazırlanan “Din ve Ahlak Bilgisi” programı arasında programın amaçları, programla ilgili açıklamalar ve konular yönünden bazı farklılıklar görülmektedir.

3. 1976 Din Bilgisi Dersi İle 1982 Din ve Ahlak Bilgisi Dersi Programlarının Mukayesesi

3.a. Amaçlar Yönünden

a. 1982 programında ilk ve ortaöğretimdeki din dersleri için genel amaç, programda yer alırken 1976’da bu genel amaca programda yer verilmemiştir.

b. 1982 programında lise ve dengi okullardaki din derslerinin amaçları, 1976’ya göre daha ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir. 1976 programında dersin özel amaçlarının sayısı 6 iken 1982’de bu sayı 11’e çıkmıştır.

c. 1982 programında bazı konular öğretilirken bunların “diğer derslerde öğrenilenlerle ilişkisini kurabilmek” amacı yer alırken, bu amaç 1976 programında yer almamaktadır. Bu ise 1976 programında programlar arası bütünlük ilkesinin göz önüne alınmadığını göstermektedir.

d. 1976 programında yer alan amaçların hepsi madde numaralarında ve ifadelerinde yapılan bazı değişikliklerle 1982 programında da yer almıştır. Bu değişiklikler şunlardır:

1. 1976 Programında birinci amaç olarak yer alan “İslam dininin, iman, ibadet ve ahlak esaslarını (ilmihali) öğretmek ve onların bu esasları hissedip yaşamalarına imkan hazırlamak” amacı 1982 programında “İslam dininin iman, ibadet ve özellikle ahlak esaslarını fikir düzeyinde öğrenmek ve bunların diğer derslerde öğrendikleri ile ilişkisini kurabilmek” şeklinde 3 numaralı amaç olarak yer almıştır.

¹⁶⁴ M.E.B.; 27 Eylül 1976 Tarih ve 1900 Sayılı Tebliğler Dergisi.

2. 1976 programında ikinci amaç olarak yer alan “Vatan savunmasında ve milli konularda Türk-İslam ruhunun tarih boyunca geliştirip, kıvamlaştırdığı hamaset duygusunu ve özlenen milli kişiliği vermek” amacı 1982 programında “Tarih boyunca Türklerin İslam’a hizmetlerini bilmek vatan savunmasında ve milli konularda Türklerin tarih boyunca geliştirip olgunlaştırdığı hamaset duygusunu benimsemek” şeklinde dokuzuncu amaç olarak yer almıştır.

3. 1976 programında üçüncü ve dördüncü amaçlar olarak yer alan “Kendi iç dünyalarını düzenlemelerine toplumda ilim ve medeniyet alemi ile ilişkilerini ayarlamalarına dini yönden yardımcı olmak” “dini konularda ailelerinden, çevrelerinden ve okul dışındaki çeşitli kaynaklardan alınması muhtemel ilkel inanç ve fikirden uzak, dini konularda ilme uygun, saygılı bir görüş ve tutum kazandırmak” amaçları 1982 programında “kendi iç dünyasını düzenlemek, çevreyle, toplumla, ayrı dinden olanlarla, ilim, sanat ve uygarlık dünyası ile sağlıklı ilişkiler kurmak, okul dışındaki çeşitli kaynaklardan alınması muhtemel batıl inanç ve fikirlerden uzak, uygun, saygılı bir görüş ve tutum kazanmak” şeklinde beşinci amaç içinde yer almışlardır.

4. 1976 Programında altıncı amaç olarak yer alan “ milli benliğimize dayalı din ve millet şuuru vermektir” amacı 1982 programında yapılan ekleme ile “milli benliğimize ve dinimizin ana kaynaklarına dayalı din ve millet şuurunu kavramak, bunu Atatürkçülükle birleştirmek, vatandaşlarına, din kardeşlerine, insanlığa ve bütün varlıklara karşı saygı, sevgi ve şefkat duymak” şeklinde on birinci amaç olarak yer almıştır.

e. 1976 programında yer almayıp 1982 programında yer alan amaçlar şunlardır:

“Kişinin ve toplumun dine olan ihtiyacını, insan Allah ilişkisini kavramak”

“Genel anlamda din ve dinler hakkında bilgi edinmek”

“Milli birlik ve beraberliği sağlayıcı, sevgi, saygı, kardeşlik, arkadaşlık ve dostluk bağlarını güçlendirici, vatan, millet, şehit, gazi, bayrak, sancak gibi yüce kavramları anlamak ve benimsemek”

“İnsanın yaratılmışların en üstünü olduğunu ve bütün varlıklara karşı yüklendiği sorumluluğu bilmek”

“İslam dininin ilme ve akla önem verdiğini, ilmi teşvik ettiğini, bunu ibadet saydığını, en son ve en gelişmiş din olduğunu bilmek”

3.b. İlkeler Yönünden

a. 1976 programında din dersinin işlenişi sırasında dikkat edilecek hususlar “açıklamalar” olarak ifade edilirken, 1982 programında “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretiminin genel ilkeleri” olarak ifade edilmiştir.

b. 1982 programında yer alan genel ilkelerin 1976 programındaki açıklamalara göre daha ayrıntılı olduğu görülmektedir.

c. 1976 programında yer alan açıklamaların hepsi madde numaralarındaki bazı değişikliklerle 1982 programının genel ilkeleri içerisinde yer almıştır.

d. 1982 programında yer alan ilkeler hazırlanırken 1976 programına göre öğrencinin ilgi ihtiyaç ve kabiliyetleri daha çok dikkate alınmış, günlük hayat ve gözlemlere dersin işlenişinde yer verilmesinin önemi üzerinde durulmuştur.

3.c. Konular Yönünden

a. 1976 programında lise ve dengi okulların I. sınıf II. ünitesinde yer alan “iman esasları” konusu 1982 programında lise II. sınıf I. ünite de “inanç esasları” adıyla yer almıştır.

b. 1976 programında lise ve dengi okulların I. sınıf III. ünitesi olan “Tevhit İnançının Lüzum ve Faydaları” ünitesi 1982 programında lise I. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi programından çıkarılmış Lise II. sınıf I. ünite de yer alan “İslâm’da İnanç Esasları” başlığı altında “Allah İnanç” konusu içerisinde yer almıştır.

c. Lise ve dengi okulların I. sınıf IV. ünitesi olan “İslâm’ın Şartlarına Kısa Bir Bakış” ünitesi 1982 programında lise I. sınıf programından çıkarılmış diğer sınıflarda da hiçbir başlık altında yer almamıştır.

d. 1976'da lise I. sınıf V. üniteye yer alan "Din ve Ahlak" konusunun 1982 yılında aynı sınıfın II. ünitesinde daha geniş olarak ele alındığı görülmektedir. Bunun sebebi, ayrı okutulan "Din Bilgisi" ve "Ahlak" derslerinin birleştirilerek aynı müfredat programı içine alınması olabilir.

e. 1976 programında lise I. sınıf VI. ünitesi olan "İslâm'da Sosyal Yardımlaşma" ünitesi 1982, lise I. sınıf programında görülmediği gibi diğer sınıflarda da hiçbir başlık altında yer almamıştır.

f. 1976'da lise I. sınıf VIII. üniteye yer alan "Türklerin Tarih Boyunca İslâmiyet'e Hizmetleri" konusu başlıklarda yapılan bazı değişikliklerle ve daha dar kapsamlı olarak 1982 programında lise III. sınıf IV. üniteye yer almıştır. Ayrıca bu konu 1982 ilköğretim II. Kademe II. sınıf VII. üniteye "Türkler ve Müslümanlık" adıyla bazı değişikliklerle yer almıştır.

g. 1976'da lise II. sınıf I. ünitesi olan "En Büyük İnsan ve En Son Peygamber Olarak Hz.Muhammed" ünitesi lise II. Sınıf programından çıkarılmış 1982 programında lise III. sınıfın II. ünitesi olan "Evrensel Bir Din Olarak İslamlık" ünitesinin içerisinde "Peygamberimiz Bütün İnsanlığa Gönderilmiştir" başlığı altında yer almıştır.

ğ. 1976 programında lise II. Sınıf II. ve III. üniteleri olan "Hz. Muhammed ve Kur'an-ı Kerim" "Kur'an-ı Kerim'in Her Dile Olduğu Gibi Türkçe'ye de Çevrilebileceği ve Çevrilemeyeceği" üniteleri 1982 programında lise II sınıf programında yer almadığı gibi lise ve dengi okulların diğer sınıflarının programında da hiçbir başlık altında yer almamıştır. Ancak 1982 programında ilköğretim II. Kademe III. sınıfta "Son Peygamber Hz. Muhammed" konusu yer almaktadır. Ayrıca "Kur'an ve Hz.Muhammed" konusuna ilköğretim II. Kademe II. sınıfta yer verilmiştir.

h. 1976 da lise I. sınıfın IX. ünitesi olan "Vatan Sevgisi" ünitesi "Vatan ve Millet Sevgisi" adıyla 1982 programında ilköğretim II. kademe III. sınıf VI. üniteye yer almıştır.

ı. 1976'da lise II.sınıfın IV. ünitesi olan "İslâm Dininin Kaynakları" ünitesinin konuları 1982'de lise III. sınıf II. Üniteye "Evrensel Bir Din Olarak İslâmlık" başlığı altında yer almıştır.

i. 1976 programında lise III. sınıfta yer alan “Din ve Fert İlişkileri” “Din ve Toplum İlişkileri” üniteleri 1982 de programdan çıkarılmış yeni programda hiçbir başlık altında yer almamıştır.

j. 1982 programında dikkat çeken bir başka hususta programa yeni konuların eklenmiş olmasıdır. 1976 programında yer almayan “Mutluluk” ve “Öğretmenlik” üniteleri 1982 programında lise II. sınıfta VI. ve VII. üniteler olarak yer almıştır.

k. 1976 programında lise ve dengi okulların I. ve II. sınıflarında konu ile ilgili ayet ve hadislerle yer verilmezken, 1982 programında I. sınıfta IV. üniteden itibaren, II. sınıfta ise ünitelerin hepsinde müstakil bir başlık altında yer verilmiştir.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 18-02-1982 tarih ve 30 sayılı kararıyla kabul edilen “Din ve Ahlak Bilgisi” dersi programının genel ilkelerinden bazıları sınıflarda az sayıda da olsa Musevilik, Hıristiyanlık ve diğer dinlere mensup öğrencilerin de bulunabileceği dikkate alınarak yeniden düzenlenmiş 20-10-1986 tarih ve 2219 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır.

1986 yılında okulların bazı sınıflarında Müslüman olmayan, başka dinlere mensup öğrencilerin de bulunabileceği göz önüne alınarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın teklifi üzerine Talim ve Terbiye Kurulu'nun 23.09.1986 tarih ve 187 sayılı kararıyla yeniden düzenlenen ve Eğitim Öğretim Yüksek Kurulu'nun 03.10.1986 tarih ve 28 sayılı kararıyla kabul edilen bir ilke, genel ilkelerin arasına 4 nolu ilke olarak girmiştir. 20.10.1986 tarih ve 2219 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yer alan bu ilke şöyledir:¹⁶⁵

“Azınlık okulları dışındaki okullarımızda öğrenim gören T.C. uyruklu Hıristiyanlık ve Musevilik dinlerine mensup öğrencilere; Kelime-i Şehadet, Kelime-i Tevhid, Besmele, Amentü, Ayet, Sure ve Namaz duaları ezberletilmeyecek; namaz, oruç, zekat ve hacca ait uygulamaya yönelik bilgiler öğretilmeyecektir. Dolayısıyla söz konusu öğrenciler aynı konulardan ölçme ve değerlendirme açısından sorumlu tutulmayacaktır.”

“Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersinin genel ilkeleri arasına eklenen bu maddeye göre adı geçen öğrenciler, ilkede yer alan konulardan sorumlu olmayıp diğer konulardan sorumludur. Üçüncü ilkede bu öğrencilerin sorumlu oldukları konulara açıklık getirilerek şöyle denilmektedir:

¹⁶⁵ M.E.B.; 20 Ekim 1986 Tarih ve 2219 Sayılı Tebliğler Dergisi.

“İyi vatandaş yetiştirmek ve öğrencilerin ileride toplumumuza daha rahat uyum sağlamalarına yardımcı olmak için milli ahlakımızla ilgili konuların öğretiminde din ayrımı gözetilmeyecektir.”¹⁶⁶

Avni Akyol’un Milli Eğitim Bakanlığı döneminde alınan bir karar ile bu konumdaki öğrenciler, tümüyle bu dersten muaf tutulmuşlardır.¹⁶⁷

Genel ilkelerin yeniden düzenlenmesinden sonra lise ve dengi okulları Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi programı da buna bağlı olarak değişikliğe uğramıştır. Konuyla ilgili olarak şöyle denilmektedir:

“Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı Anayasamız ile Milli Eğitim Temel Kanunu hükümlerine uygun olarak hazırlanmıştır. Bu programın hazırlanmasında, okullarımızın bazı sınıflarında az sayıda da olsa Musevilik, Hıristiyanlık ve diğer dinlere mensup öğrencilerin bulunabileceği hususu da dikkate alınmıştır. Böylece milli kültür unsurlarını ve genel kültürü destekleyici nitelikte olmak üzere bu programdaki konuların detaylandırılması sırasına göre İslâmiyet, Musevilik, Hıristiyanlık ve diğer dinler hakkındaki bilgilere de yer verilmiştir. Hiç şüphesiz bu bilgiler öğrencilerin inanç ve kültür dünyalarına genişlik kazandıracak ve başka dinden olanlara karşı daha toleranslı ve anlayışlı davranmalarını sağlayacaktır. Bu programda %99’u Müslüman olan ülkemizde İslâm dinine ait bilgilere daha fazla yer verilmiş olması, hem öğrencilerin bu konudaki ihtiyaçlarının karşılanması bakımından hem de tarihimizi, edebiyatımızı, musikimizi ve diğer sanat varlıklarımızı tanıtmak, benimsetmek, sevdirmek ve kısaca onları milli kültürümüzün bir üyesi yapmak açısından büyük önem taşımaktadır.”¹⁶⁸

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin genel ilkelerinin 1986 yılında yeniden düzenlenmesinden sonra dersin programı üzerindeki en son değişiklik 1992 yılında yapılmıştır. Günümüzde de halen uygulanmakta olan lise ve dengi okulların Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi programı şöyledir:¹⁶⁹

¹⁶⁶ M.E.B.; 20 Ekim 1986 tarih ve 2219 sayılı Tebliğler Dergisi.

¹⁶⁷ İlyas Çelebi; a.g.e., s.279.

¹⁶⁸ M.E.B.; 13 Nisan 1992 tarih ve 2356 Sayılı Tebliğler Dergisi.

¹⁶⁹ M.E.B.; 13 Nisan 1992 tarih ve 2356 Sayılı Tebliğler Dergisi.

“KONULAR**ORTAÖĞRETİM 1. SINIF Haftada 1 Saat****Ünite I. Din:**

1. Din'in tanımı (genel)
2. Din ve insanlık
3. İslâm dini açısından dinin gelişmesi

Ünite II. Dinler ve Özellikleri:

1. İlkel dinler
2. Çin dinleri
3. Hint dinleri
4. Musevilik
5. Hıristiyanlık
6. Türklerin İslâm'dan önceki dinsel inançları
7. Son din Müslümanlık
 - a. Doğuşu ve doğduğu çevredeki inançlar
 - b. İlk Müslümanlar
 - c. Hz. Peygamberin aile çevresi (Ehlibeyt)
 - d. Türklerde “Ehlibeyt” sevgisi
8. Semavi dinlerdeki ortak yönler
 - a. Allah inancı açısından,
 - b. Ahlak açısından,
 - c. İnsan anlayışı açısından
9. İslâm'ın Allah inancı

Ünite III. Din ve Ahlak:

1. Ahlakın din ile ilişkisi
2. Toplumsal hayatta din ve ahlak bütünleşmesi
3. Atatürk'ün ahlaka ilişkin görüşleri
4. Örf ve adetlerin ahlakla ilişkileri
5. Ahlakın değişmezliği
6. Örf ve adetlerin millet hayatındaki yeri
7. "Milli seciye" kavramı ve Atatürk

Ünite IV. Devlete Karşı Görevlerimiz:

1. Kanunlara saygı
2. Vergi vermek ve kutsallığı
3. Askere gitmek
4. Seçimlere katılmak
5. Atatürk'ün konu ile ilgili görüşleri
6. Konu ile ilgili ayet ve hadisler

Ünite V. Temizlik ve Doğruluk:

1. Temiz olmanın birey ve toplum açısından yararları
2. Doğruluk
 - a. Konuşmada
 - b. Düşünmede
 - c. Davranışlarda
3. Rüşvet ve rüşvetin toplumsal hayata olumsuz etkileri
4. Konu ile ilgili ayet ve hadisler

Ünite VI. Savurganlık:

1. Savurganlık
2. Savurganlığın zararları nelerdir?
3. Konu ile ilgili ayet ve hadislerden seçmeler.

ORTAÖĞRETİM 2. SINIF Haftada 1 Saat**Ünite I. İslâm Güzeli Ahldır:**

1. "İslâm" kavramı
2. İslâm'da inanç esasları
3. İslâm'da ibadet anlayışı
 - a. İbadetin inanca etkileri
 - b. İnancın ibadete etkileri
4. İslâm'ın ahlaka verdiği önem
 - a. İslâm ve ahlak kavramları
 - b. İyi huylu olmak
 - c. Ahlak-vicdan ilişkisi
5. İslâm'da emir ve yasaklar
6. Aile düzeni
 - a. Ana hakkı
 - b. Baba hakkı
 - c. Kardeş hakkı
 - d. Akraba hakkı
 - e. Arkadaş hakkı
 - f. Komşu hakkı
7. Konu ile ilgili ayet ve hadisler.

Ünite II. Milli Birlik ve Beraberlik:

1. Vatanın bölünmezliği
2. Devlet ve Bölünmezliği
3. Devlet ve millet bütünleşmesi
4. Konu ile ilgili ayet ve hadisler

Ünite III. Örf-Adet:

1. Örf ve adet kavramları
2. Örf ve adetlere bağlılık
3. Örf ve adetlerin ahlak ile ilişkisi
4. Örf ve adetlerin millet hayatındaki yeri
5. Milli ahlak ve milli terbiye
6. Faziletli ve hoşgörölü olmak
7. Atatürk'ün konu ile ilgili görüşleri
8. Konu ile ilgili ayet ve hadisler

Ünite IV. Kötölüklerden Kaçınma ve Kötölükleri Önleme:

1. Hırsızlık
2. Yalan söylemek
3. Zina
4. Cana kıymak
5. Kaçakçılık yapmak
6. Devlet malını kötüye kullanmak
7. Yağmacılık ve adaletsizlik
8. İçki ve kumar
9. Konu ile ilgili ayet ve hadisler

Ünite V. Çalışmak ve Üretici Olmak:

1. Çalışmanın yararları
2. Yapıcı ve üretici olmanın yararları
3. Hz. Muhammed'in çalışma ile ilgili güzel sözleri
4. Başkalarının emeğine saygı duymak
5. Başkalarının sırtından geçinmemek
6. Türk geleneğinde iş ve ticaret ahlakı
7. Atatürk'ün çalışma ile ilgili güzel sözleri
8. Konu ile ilgili ayet ve hadisler

Ünite VI. Öğretmenlik:

1. Öğretmenin değeri ve önemi
2. Öğrenci ve öğretmen ilişkisi
3. Öğretmen hakkı
4. Konu ile ilgili ayet ve hadisler.

ORTAÖĞRETİM 3. SINIF Haftada 1 Saat**Ünite I. İslâm ve Evren:**

1. Evrenin yaratılışı
2. a. Allah'ın yaratma sıfatı
- b. Kur'an'a göre dünyamız
3. İnsanın yaratılışı
- a. İnsan nasıl yaratıldı?
- b. Üstün varlık: insan
- c. İnsan ve toplum

Ünite II. Evrensel Bir Din Olarak İslâmlık:

1. İslâmi bilgilerin dört ana kaynağı (Kitap, Sünnet, İcma, Kıyas)

2. Allah alemlerin Rabbidir.
3. Peygamberimiz bütün insanlığa gönderilmiştir
4. İslâm bütün zaman ve mekana hitabeder
5. İslâm akıl ve ilim dinidir
6. İslâm insan haysiyetini korur
7. İslâm dünya ve ahiret dinidir
8. İslâm düşünce ve vicdan özgürlüğünü korur
9. İslâm'da sınıf ve ırk ayrımı yoktur
10. İslâm'da ruhbanlık yoktur

Ünite III. Türk-İslâm Kültür ve Uygarlığı:

1. İslâm'da doğan ve gelişen bilim dalları
2. Müslümanların pozitif bilim alanındaki hizmetleri ve buluşları
3. İslâm'da din bilimleri ve Türk bilginleri
4. Müslüman Türklerde sanat ve edebiyat
5. İslâm düşüncesi ve tasavvuf
6. İslâm kültür ve uygarlığının batı dünyasına etkisi
7. Batılı bilginlerin İslâm'a bakışı

Ünite IV. Atatürk ve Dinimiz:

1. Atatürk'ün dinimiz ve laiklikle ilgili görüşleri
2. Laiklik nedir?
3. Atatürk'ün laiklik anlayışı
4. Atatürk'ün dinimizle ilgili görüşleri

Ünite V. Ahlaki Görevlerimiz:

1. Düzenli yaşamak
2. Başkaları ile iyi ilişkiler kurmak

3. İyilik ve yardımsever olmak

Ünite VI. Adalet, Ahlak ve Din:

1. Adalet tarzları ve çeşitleri
2. Adalet, din ve ahlak arasındaki ilişkiler
3. Sosyal adalet ve ahlak kuralları
4. Sosyal bir varlık olarak insanın ödevi, İslâm ahlakı
5. Hz. Muhammed'in adalet konusundaki güzel sözleri
6. Atatürk'ün adalet ve ahlak konusundaki sözleri"

Lise ve dengi okulların her sınıfında haftada birer kredi/saat olarak okutulan “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersi halen bu şekilde okutulmaya devam edilmektedir. Ancak 1991-1992 öğretim yılından itibaren lise ve dengi okullarda Ders Geçme ve Kredi Sistemine geçilince Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi 3 dönem halinde ve 2 kredi/saat olarak okutulmaya başlanılmıştır. Böylece lise ve dengi okulların ilk üç döneminde bu ders okutulmuş; son üç döneminde ise programdan çıkarılmıştır. 1996 yılında Ders Geçme ve Kredi Sistemine son verilerek eski uygulamaya dönmüştür.¹⁷⁰

4. 1982 -1992 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Programlarının Mukayesesi

4.a. Amaçlar Yönünden

a. 29 Mart 1982 tarih ve 2109 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yer alan “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersinin genel amacı, 13 Nisan 1992 tarih ve 2356 sayılı Tebliğler Dergisi'nde de değişikliğe uğramadan aynen yer almıştır.

b. Lise ve dengi okullarda din öğretiminin amaçları açısından 29 Mart 1982 tarih ve 2219 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanan amaçlarla, 13 Nisan 1992 tarih ve 2356 sayılı Tebliğler Dergisi'ndeki amaçlar arasında hiçbir farklılığın olmadığı görülmektedir.

¹⁷⁰ M.Şevki Aydın; a.g.e., s.124.

4.b. İlkeler Yönünden

1986 yılında yeniden düzenlenen “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersinin genel ilkelerinde 4 nolu maddenin eklenmesiyle yapılan değişiklik dışında bazı düzenlemeler de yapılmıştır. 1982 yılındaki genel ilkelerden 2. ve 11. ilke 1986 yılındaki düzenlemede 1. ilke içine alınmış, bazı maddelerin başlarındaki rakamlar değiştirilmiştir. 4. maddenin genel ilkeler arasına girmesiyle 1982’de 4. madde de yer alan genel ilke 5. maddeye kaydırılmıştır. 3. ilke yeni düzenlemede ikinci ilke olarak yer almıştır. Üçüncü ilke olarak yeni bir ilke genel ilkeler arasına girmiştir.

Bu ilkeler günümüzde de lise ve dengi okullardaki “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersinin genel ilkeleri olarak geçerliliğini korumaktadır.

4.c. Konular Yönünden

a. 1982 programında lise ve dengi okulların I. sınıfında IV. ünite de yer alan “Ahlak ve Sorumluluk” konusu 1992 programında lise ve dengi okulların II. sınıflarının birinci ünitesi olan “İslam Güzel Ahlaktır” ünitesinde “Ahlak-Vicdan İlişkisi” başlığı altında yer almıştır.

b. 1982 programında lise ve dengi okulların II. sınıf VI. ünitesi olan “Mutluluk” ünitesi 1982 programında da alt başlıklarında yapılan bazı değişikliklerle ilköğretim II. kademe I. sınıf II. ünite de yer almıştır. 1992 programında ise “Mutluluk” ünitesi lise ve dengi okulların II. sınıf programında yer almadığı gibi diğer sınıflarda da hiçbir başlık altında yer almamıştır. İlköğretim II. kademe I. sınıfta ise olduğu gibi kalmıştır.

c. 1982 programında lise ve dengi okulları III. sınıf III. ünitesi olan “Yeryüzündeki Dinler ve İslâm Dini” ünitesi 1992 programında Lise III. sınıf programında yer almamış Lise I. Sınıf II. Ünitesi olan “Dinler ve Özellikleri” ünitesinde bu ünitenin konularına kısmen yer verilmiştir.

d. 1982’de lisenin her sınıfında 7 olan ünite sayısı 1992’de 6’ya düşmüştür.

5- Lise ve Dengi Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni

1982 yılına gelinceye kadar lise ve dengi okullardaki “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” derslerini, İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslâm Enstitüsü, İslâmi İlimler Fakültesi mezunlarının okuttukları görülmektedir. Ancak 4 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kurulu Kanunu doğrultusunda çıkarılan 20 Temmuz 1982 tarih ve 41 sayılı kanun hükmünde kararname ile Yüksek İslâm Enstitüleri İlahiyat Fakültelerine dönüştürülerek buldukları illerin üniversitelerine bağlanmışlardır. Bundan sonra İlahiyat Fakülteleri bir yılı hazırlık olmak üzere beş yıllık müşterek bir programla eğitim öğretim yapmaya başlamışlardır.¹⁷¹ Artık Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin bu fakültelerden yetiştirildikleri görülmektedir.

İlahiyat Fakültelerine, üniversite giriş sınavlarında yeterli puan alabilen bütün genel ve mesleki lise mezunları girebilmektedir. Öğretim yılı başında düzenlenen muafiyet sınavında başarılı olanlar, hazırlık sınıfını aşarak doğrudan birinci sınıfa başlamaktadırlar.¹⁷² İlahiyat Fakülteleri, 1989 yılında çıkarılan 3580 sayılı kanunla öğretmen yetiştiren kurumlardan sayılmıştır.¹⁷³

İlahiyat Fakültelerinin amaçları, bu ad altında birleştirilmeden önceki Yüksek Din Öğretimi veren kurumların amaçlarıyla aynıdır. Çünkü İlahiyat Fakülteleri, bu kurumların birleştirilmesiyle kurulmuş olduklarına göre, o kurumların amaçlarını gerçekleştirmekle yükümlüdürler.¹⁷⁴ Buna göre İlahiyat Fakültelerinin amaçları şöyledir:

“İlahiyat alanı için akademisyen, Diyanet İşleri Başkanlığı için din görevlileri, ilk ve orta dereceli okullar için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni, İmam Hatip liseleri için meslek dersi öğretmenleri yetiştirmek”¹⁷⁵

1982-1983 öğretim yılından itibaren İlahiyat Fakültelerinin ders programı gelişmeler göstermiştir. 1982-98 yıllarında İlahiyat Fakültelerinin programlarında sık sık değişiklikler yapılmış; ama bunların esasa taalluk etmeyen yüzeysel değişiklikler

¹⁷¹ Suat Cebeci; a.g.e., s.167.

¹⁷² M. Şevki Aydın; Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı, s.129.

¹⁷³ Suat Cebeci; a.g.e., s.180.

¹⁷⁴ M. Şevki Aydın; a.g.e., s.134.

¹⁷⁵ M. Şevki Aydın; a.g.e., s.134.

olduğu görülmüştür.¹⁷⁶ 1998-1999 öğretim yılından itibaren İlahiyat Fakültelerinde hazırlık sınıfı kaldırılarak yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu düzenlemeden önceki en son şekliyle İlahiyat Fakültesinin programı Tablo 3.1. de görülmektedir.¹⁷⁷

Tablo 3.1. E.Ü. İlahiyat Fakültesi 1995-96 Öğretim Yılı Ders Programı

Kodu	I. Yarıyıl Dersleri	Kredi	Kodu	I. Yarıyıl Dersleri	Kredi
111	KUR'AN-I KERİM I	2	211	KUR'AN-I KERİM II	2
112	ARAPÇA I	4	212	ARAPÇA II	4
113	İSLÂM TARİHİ I	4	213	İSLÂM TARİHİ II	4
114	TEFSİR USULÜ VE TARİHİ	3	214	TEFSİR I	4
115	HADİS USULÜ VE TARİHİ	3	215	HADİS I	4
116	MANTIK	2	221	TÜRK İSLÂM SANATLARI TARİHİ	2
125	İSLÂM AHLAKI	2	281	ATATÜRK İLK. VE İNK. TARİHİ	2
181	ATATÜRK İLK.VE İNK.TARİHİ	3	282	TÜRK DİLİ	3
182	TÜRK DİLİ	2	283	İNGİLİZCE	4
183	İNGİLİZCE	4	284	ALMANCA	"
184	ALMANCA	"	285	FRANSIZCA	"
185	FRANSIZCA	"			

¹⁷⁶ M.Şevki Aydın; a.g.e., s.141.

¹⁷⁷ Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1995-96 Öğretim Yılı Ders Programı.

Kodu	III. Yarıyıl Dersleri	Kredi	Kodu	IV. Yarıyıl Dersleri	Kredi
311	KUR'AN-I KERİM III	2	411	KUR'AN'I KERİM IV	2
312	ARAPÇA III	2	412	ARAPÇA IV	2
313	İSLÂM TARİHİ III	2	417	TEFSİR III	2
317	TEFSİR II	4	418	HADİS III	2
318	HADİS II	4	421	KELAM I (KELAM TARİHİ-SİST.KLM.)	4
383	İNGİLİZCE	4	419	İLK ÇAĞ FELSEFESİ TAR.	2
384	ALMANCA	"	483	İNGİLİZCE	4
385	FRANSIZCA	"	484	ALMANCA	"
391	EĞİTİM BİLİMLERİNE GİRİŞ	3	485	FRANSIZCA	"
SEÇ.	PALEOGRAFİ I	2	492	EĞİTİM SOSYOLOJİSİ	3
SEÇ.	İSLÂM AHLAKI	2	SEÇ.	PALEOGRAFİ II	2
SEÇ.	HADİS İLİMLERİ I	2	SEÇ.	HADİS İLİMLERİ II	2
SEÇ.	İSLÂM HUKUK TARİHİ I	"	SEÇ.	İSLÂM HUKUK TARİHİ II	"
SEÇ.	KLASİK HADİS USULÜ METİNLERİ	"	SEÇ.	TEFSİR EKOLLERİ	"
SEÇ.	TÜRK DİN MUSİKİSİ I	"	SEÇ.	HÜSN-Ü HAT	"
SEÇ.	SİYER İSLÂM TARİHİ KAYNAKLARI	"	SEÇ.	TÜRK KÜLTÜR TARİHİ I	"
SEÇ.	KUR'AN'DA ANA KONULAR I	"	SEÇ.	TÜRK DİN MUSİKİSİ II	"
SEÇ.	AKAİDE GİRİŞ	"	SEÇ.	MUKAYESELİ KUR'AN TARİHİ I	"
SEÇ.	ARAŞTIRMA TEKNİKLERİ	"	SEÇ.	SOSYAL PSİKOLOJİ	"
SEÇ.	TARİH USULÜ	"	SEÇ.	AHLAK PROBLEMLERİ	"
SEÇ.	HÜSN-Ü HAT	"	SEÇ.	FELSEFEYE GİRİŞ	"
			SEÇ.	KUR'AN'DA ANA KONULAR II	"

Kodu	V. Yarıyıl Dersleri	Kredi	Kodu	VI. Yarıyıl Dersleri	Kredi
521	KELAM II (KELAM TAR. SİS. KLM.)	4	621	KELAM II (KELAM TAR. SİS. KLM.)	2
523	İSLÂM HUKUK USULÜ	4	624	İSLÂM HUKUKU II	4
524	İSLÂM HUKUKU	4	626	İSLÂM FELSEFESİ TARİHİ	4
534	TÜRK İSLÂM EDEBİYATI	2	627	İSLÂM MEZHEPLERİ TARİHİ	4
593	EĞİTİM PSİKOLOJİSİ	3	694	GENEL ÖĞRETİM METODLARI	3
597	TÜRK EĞİTİM TARİHİ	3	695	ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	3
583	İNGİLİZCE (seçmeli)	4	683	İNGİLİZCE (seçmeli)	4
584	ALMANCA (seçmeli)	“	684	ALMANCA (seçmeli)	“
585	FRANSIZCA (seçmeli)	“	685	FRANSIZCA (seçmeli)	“
SEÇ.	TEFSİR METİNLERİ	2	SEÇ.	SİSTEMATİK FELSEFE	2
SEÇ.	KIRAAT BİLİMİ I	2	SEÇ.	TÜRK KÜLTÜR TARİHİ II	2
SEÇ.	HADİSİN TEŞRİİ DEĞ.	2	SEÇ.	KIRAAT BİLİMİ II	2
SEÇ.	FARŞÇA	“	SEÇ.	HADİSİN TEŞRİİ DEĞ. II	“
SEÇ.	TÜRK DİNİ TARİHİ	“	SEÇ.	KLASİK KELAM METİNLERİ	“
SEÇ.	PSİKOLOJİYE GİRİŞ	“	SEÇ.	GÜNÜMÜZ HADİS PROBLEMLERİ II	“
SEÇ.	İSL. ÜLKELERİ COĞRAFYASI	“	SEÇ.	GÜNÜMÜZ TEFSİR PROBLEMLERİ II	“
SEÇ.	GÜNÜMÜZ TEFSİR PROBLEM. I	“	SEÇ.	MUKAYESELİ DİNLER TARİHİ	“
SEÇ.	GÜNÜMÜZ FIKIH PROBLEM. I	“	SEÇ.	DİN EĞİTİM TARİHİ	“
SEÇ.	KLASİK FIKIH METİNLERİ	“	SEÇ.	SOSYOLOJİYE GİRİŞ	“

SEÇ.	OSMANLI İDARİ SİSTEMLERİ	“	SEÇ.	GÜNÜMÜZ FİKİH PROBLEMLERİ II	“
SEÇ.	GÜNÜMÜZ HADİS PROBLEM. I	“	SEÇ.	İLK MÜSLÜMAN TÜRK DEVLET. TAR.	“

VII. Yarıyıl Dersleri	Kredi	VIII. Yarıyıl Dersleri	Kredi
KELAM	4	KELAM	5
DİN EĞİTİMİ	3	DİN EĞİTİMİ	3
İSLÂM MEZHEPLERİ TAR.	4	İSLÂM FELSEFESİ TAR.	5
TASAVVUF TARİHİ	5	DİN FELSEFESİ	4
İLK ÇAĞ FELSEFESİ TAR.	3	YENİ ÇAĞ FELSEFESİ TAR.	3
YABANCI DİL (seçmeli)	4	YABANCI DİL (seçmeli)	4
DİN VE AHL.DERS.ÖZ.ÖĞ. YÖNT.	3	TÜRK EĞİTİM TARİHİ	3
LİSANS TEZİ	2	LİSANS TEZİ	2
		(DİN VE AHL.DERS.ÖZ.ÖĞ. UYGULA.)	Y. YIL

Öğretmen olacak bir kişi, pedagojik formasyon, alan bilgisi ve genel kültüre sahip olmak mecburiyetindedir.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 5-5-1980 tarih ve 62 sayılı kararı ile öğretmenlik görevine atanacakların 21 kredi/saat ve uygulama olarak pedagojik formasyona sahip olmaları gerektiği belirtilmiştir.¹⁷⁸

Öğretmen yetiştirme sorununu tek gündem maddesi olarak ele alan On birinci Milli Eğitim Şurası'nda, öğretmen yetiştirme programlarındaki muhteva kategorilerinin ağırlıkları ve düzeni konusunda bir model ortaya konmuştur. Bu modele göre, ilköğretim II. kademe ve orta dereceli okullara öğretmen yetiştirme programlarında,

¹⁷⁸ M.E.B.; 30 Haziran 1980 Tarih ve 2064 Sayılı Tebliğler Dergisi.

alan bilgisine %62,5, pedagojik formasyona %25, genel kültüre %12,5 ağırlık verilmektedir.¹⁷⁹ Yine bu modele göre alan bilgisine ait muhteva bütün yıllara eşit olarak dağılmakta, genel kültür bilgileri ilk yılda yoğun olarak başlayıp, son yıla doğru gittikçe azalmakta, öğretmenlik meslek bilgileri ise bunun aksine son yıla doğru gittikçe yoğunlaşmaktadır.

İlahiyat Fakülteleri programlarının bu modele uymadığı, alan bilgisi derslerinin ilk yıllarda yoğunlaşmakta olduğu, son yıllarda azaldığı görülmektedir. Alan bilgisinin ağırlığının hiçbir zaman %40'ın üstüne çıkmadığı görülmektedir.¹⁸⁰ İlahiyat Fakültesi programlarında genel kültür dersleri yoğunluğunu korumaktadır. Halbuki muhteva kategorilerindeki modele göre, genel kültür derslerinin yıllara göre giderek azalma göstermesi gerekmektedir.

İlahiyat Fakülteleri'nin programına pedagojik formasyon itibariyle bakıldığında iyi durumda oldukları söylenebilir. Bu fakültelerin programlarında pedagojik formasyon dersleri ve uygulama yer almıştır. Ayrıca "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Özel Öğretim Yöntemleri" adıyla bir ders programda görülmektedir. İlahiyat Fakültelerinin ilk ders programlarında öğretmenlik uygulaması üç hafta iken 1992 yılında bunun süresi bir döneme yayılmıştır.¹⁸¹

Pedagojik formasyon derslerinin Milli Eğitim Bakanlığının tespit ettiği, bir kişinin öğretmen olabilmesi için alması gereken pedagojik formasyon derslerinin toplam kredi saati olan 21 kredi/saate¹⁸² uyduğu ilk yıllardaki programlarda bu kredi/saatten de fazla olduğu görülmektedir.¹⁸³

Yüksek Öğretim Kurulu, 1998-1999 öğretim yılından itibaren öğretmen yetiştiren kurumları yeniden yapılandırma çalışmaları başlatmıştır. Bu bağlamda İlahiyat Fakültelerinin de, Eğitim Fakülteleriyle uyum içinde yeniden yapılandırılması düşünülmüştür. Bu yeniden yapılandırma çerçevesinde iki program uygulamaya

¹⁷⁹ M.E.B.; **On birinci Milli Eğitim Şurası (8-11 Haziran 1982)**, M.E.Basımevi, İst. 1991 s.76.;

M.Şevki Aydın; **a.g.e.**, s.143.

¹⁸⁰ M.Şevki Aydın; **a.g.e.**, s.144.

¹⁸¹ M. Şevki Aydın; **a.g.e.**, s.147.

¹⁸² M.E.B. 30 Haziran 1980 Tarih ve 2064 Sayılı Tebliğler Dergisi.

¹⁸³ M. Şevki Aydın; **a.g.e.**, s.147.

konulmuştur. Bunlar, 4 yıl süreli “İlahiyat Lisans Programı” ile “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği” programlarıdır.¹⁸⁴

Bu yeni düzenleme, Yüksek Öğretim Kurulu’nun, kararı¹⁸⁵ ile ortaya konulmuş ve ortaöğretime Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni yetiştirme hususunda şu düzenlemenin yapılması karar altına alınmıştır:

“Ortaöğretimin, yani liselerin müfredatındaki Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin öğretmenleri Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesince, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde kurulacak bir enstitü anabilim dalı çerçevesinde yürütülecek, üç yarı yıla eşdeğer bir süreyi kapsayan tezsiz yüksek lisans programında yetiştirileceklerdir. Bu programa 1998-1999 ders yılından itibaren merkezi sınavla öğrenci alınacaktır.”¹⁸⁶

Ayrıca İmam Hatip liselerinin meslek derslerini verecek öğretmenlerin yetiştirilmesi için de yine aynı üniversiteye bağlı Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde kurulacak Anabilim dalı çerçevesinde “İmam Hatip Liseleri Meslek Dersleri Öğretmenliği” adı ile ikinci bir tezsiz yüksek lisans programı açılacağı belirtilmektedir.¹⁸⁷

Bu yeni düzenlemenin yapıldığı sıralarda İlahiyat Fakültelerinde okumakta olan öğrencilerin mevcut programı tamamlayarak ve bu programın öngördüğü ünvanla mezun olacakları belirtilmektedir.¹⁸⁸

Yeni düzenlemeye göre oluşturulan İlahiyat Lisans programı dört yıl süreli olup bünyesinde hazırlık sınıfı yer almamaktadır. İlahiyat lisans programı Tablo 3.2. de görülmektedir.¹⁸⁹

¹⁸⁴ M. Şevki Aydın, a.g.e., s.157-158.

¹⁸⁵ Yüksek Öğretim Kurulu’nun, 11-07-1997 tarih ve 97.23.1660 Sayılı Kararı.

¹⁸⁶ M. Şevki Aydın; a.g.e., s.158.

¹⁸⁷ M. Şevki Aydın; a.g.e., s.158.

¹⁸⁸ M. Şevki Aydın; a.g.e., s.160.

¹⁸⁹ İlahiyat Fakülteleri 1998-1999 Öğretim Yılı İlahiyat Lisans Programı.

Tablo 3.2. İlahiyat Fakülteleri Lisans Programı (1998-1999 Öğretim Yılı)

I. YARIYIL	T-U-K	II. YARIYIL	T-U-K
Arapça	6-6-9	Arapça	6-6-9
Kur'an'ın Ana Konuları	2-0-2	Kur'an Okuma ve Tecvid I	1-2-2
İslâm Tarihi 1	2-0-2	Hadis Tarihi	2-0-2
Yabancı Dil	4-0-4	Yabancı Dil	4-0-4
Türk Dili 1	2-0-2	İslâm Tarihi II	2-0-2
Psikolojiye Giriş	2-0-2	Türk Dili II	2-0-2
Bilgisayar	2-2-3	Sosyolojiye Giriş	2-0-2
Atatürk İlke ve İ. Tarihi	2-0-2	Atatürk İlk.ve İ.Tarihi	2-0-2
Güzel Sanatlar/Beden Eğitimi	1-1-0		
Toplam	26		25
III. YARIYIL	T-U-K	IV. YARIYIL	T-U-K
Arapça	2-4-4	Arapça	2-4-4
Kur'an Okuma ve Tecvid II	1-2-2	Tefsir Usulü	1-2-2
Tefsir Tarihi	2-0-2	Hadis	2-0-2
Yabancı Dil	4-0-4	Yabancı Dil	4-0-4
Hadis Usulü	2-0-2	Kelam Tarihi	2-0-2
İslâm Tarihi III	2-0-2	Kur'an Okuma ve Tecvid III	2-0-2
İlkçağ Felsefesi	2-0-2	İslâm Felsefesi Tarihi	2-0-2
Türk İslâm Edebiyatı	2-0-2	İslâm Medeniyet Tarihi	2-0-2
Din Psikolojisi	2-0-2	Din Sosyolojisi	2-0-2
Mantık	2-0-2	Türk İslâm Sanatları Tarihi	2-0-2
Toplam	24		24
V. YARIYIL	T-U-K	VI. YARIYIL	T-U-K
Arapça	2-0-2	Arapça	2-0-2
Tefsir	2-0-2	İslâm Hukuk Usulü II	2-0-2
Kur'an Tercümesi Teknikleri	2-0-2	Sistemik Kelam I	2-0-2
İslâm Hukuk Usulü 1	2-0-2	İslâm Mezhepleri Tarihi I	2-0-2
Kelam Okulları	2-0-2	Dinler Tarihi II	2-0-2

Yeniçağ Felsefesi	2-0-2	Tasavvuf Tarihi ve Felsefesi	2-0-2
Dinler Tarihi 1	2-0-2	Seçmeli	2
Seçmeli	2	Seçmeli	2
Seçmeli	2	Seçmeli	2
Seçmeli	2		
Toplam	20		20
VII. YARIYIL	T-U-K	VIII. YARIYIL	T-U-K
İslâm Hukuku I	2-0-2	İslâm Hukuku II	2-0-2
Sistemantik Kelam II	2-0-2	Din Hitabet	1-2-2
İslâm Mezhepleri Tarihi II	2-0-2	Din Felsefesi II	2-0-2
Din Eğitimi	2-0-2	İslâm Ahlak Felsefesi	2-0-2
Din Felsefesi I	2-0-2	Seçmeli	2
Seçmeli	2	Seçmeli	2
Seçmeli	2	Seçmeli	2
Seçmeli	2	Seçmeli	2
Seçmeli	2	Seçmeli	2
Toplam	18		18
Seçmeli Dersler :			
V.Yarıyıl :			
Hadis Tenkidi	Güzel Kur'an Okuma(1-2-2)	Kur'an Semantiği	
Tarih Usul ve Tenkidi	İslâm Kurumları Tarihi	Sosyal İlimler Metodolojisi	
Türk Din Musikisi (1-2-2)	Farsça		
VI.Yarıyıl :			
Hadis ve Sünnette Çağdaş Yorumlar	İslâm Sanatları ve Estetiği		
Tarih Felsefesi	İslâm'da Bilim Tarihi	İslâm Eğitim Tarihi	
Türk Düşünce Tarihi	Türk Kelamcıları	Osmanlı Türkçesi	
Türk Din Musikisi (1-2-2)	Modern Biyoloji	Farsça	
Astronomi ve Uzay Bilimleri			
VII.Yarıyıl :			
Kur'an'a Çağdaş Yaklaşımlar	Mukayeseli İslâm Hukuku	Türkiye'de Dini Akımlar	
Güzel Kur'an Okuma (1-2-2)	Çağdaş İslâm Düşünürleri	Mukayeseli Halk İnançları	

Günümüz Tasavvuf Akımları	Osmanlı Türkçesi	Paleografi Epigrafi (1-2-2)
Halkla İlişkiler	Dini ve Edebi Metinler	Klasik Kelam Metinleri
Seçme Hadis Met.	Yabancı Dilde Dini Met.	Arap Dini Belağatı
VIII.Yarıyıl :		
Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk	Mukayeseli İslâm ve Batı Düşüncesi	
Günümüzde Felsefi Akımlar	Günümüzde Kelam Problemleri	
Dinler Arası Diyalog	Çağdaş İslâm Akımları	
Çağdaş Eğitim Akımları	Türk Cumhuriyetleri Tarihi	
Din Felsefesinin Problemleri	Ahlak Felsefesi	
Yabancı Dilde Dini Metinler	Çevre ve Din	
Tefsir Metinleri	İslâm Hukuku Metinleri	
İslâm, İnsan Hakları ve Demokrasi		

Not: Her Ders 2 kredi/saattir. Uygulamalı olanların kredi/saati hemen önünde belirtilmiştir.

T= Teorik Ders U= Uygulamalı Ders K= Kredi S.B.Y.A.=
Sosyal Bilimler Yan Alan T.Y.A.= Türkçe Yan Alan

Lise ve dengi okullarda “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersi öğretmeni olmak isteyenlerin, İlahiyat Lisans programını tamamladıktan sonra sadece pedagojik formasyon derslerini alacakları, üç dönemlik Tezsiz Yüksek Lisans Programı’ndan geçirilecekleri ve uygulamanın 2002-2003 eğitim-öğretim yılından itibaren başlayacağı belirtilmektedir. Bu programa kabul edilecek öğrencilerde aranılacak şartlar şöyledir:¹⁹⁰

1. “Yeni İlahiyat programından mezun olmak,
2. L.E.S. imtihanından sosyal alanda en az 45(kırk beş) puan almak,
3. Dört yıllık not ortalamasının 70 olması,
4. Yapılacak bilim ve mülakat sınavında başarılı olmak.”

¹⁹⁰ Ankara Üniversitesi Senatosu 02/04/2002 Tarih ve 640 Sayılı Kararı.

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği tezsiz yüksek lisans programı Tablo 3.3. de görülmektedir.¹⁹¹

Tablo 3.3. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı

I.Dönem (Yaz Dönemi)	Kredi
1. Öğretmenlik Mesleğine Giriş	303
2. Gelişim ve Öğrenme	303
3. Öğretimde Planlama ve Değerlendirme	324
4. Özel Öğretim Yöntemleri I	223
Toplam	11-4-13

II.Dönem (Güz Dönemi)	Kredi
1. Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme	223
2. Sınıf Yönetimi	223
3. Özel Öğretim Yöntemleri II	223
4. Okul Deneyimi I	143
5. Seçmeli I (Ayet ve Hadislerle Öğretim)	303
Toplam	10-10-15

III.Dönem (Bahar Dönemi)	Kredi
1. Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi	223
2. Rehberlik	303
3. Okul Deneyimi II	143
4. Öğretmenlik Uygulaması	265
5. Seçmeli II (Dini – Ahlaki Problemlerin Öğretime Konu Yapılması)	303
Toplam	11-12-17

¹⁹¹ Ankara Üniversitesi Senatosu 02/04/2002 Tarih ve 640 Sayılı Kararı.

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği programının uygulanmasıyla ilgili açıklamalar ise şöyledir:¹⁹²

- “1. Kredi sütunundaki sayıların ilki dersin teorik ders saat sayısını, ikincisi uygulama saat sayısını, üçüncüsü ise dersin toplam kredi saat sayısını göstermektedir. Bir dersin toplam kredi saati, teorik ders sayısının tamamı ile uygulama saat sayısının yarısının toplamından oluşur
2. Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme dersi için temel bilgisayar becerisi ön şarttır. Bu şartı karşılayamayan öğrencilere bu dersten önce lisans veya yüksek lisans düzeyinde temel bir bilgisayar dersi verilir.
3. Her iki programın seçimlik dersleri ana bilim dalı kurulu tarafından belirlenir.”

Bu yeni düzenleme öğretmen yetiştirme programlarındaki muhteva kategorileri açısından incelendiğinde, pedagojik formasyon açısından son derece iyi olduğu söylenebilir. Zira İlahiyat Lisans programını bitiren bir öğrenci tezsiz yüksek lisans programıyla üç yarıyıl pedagojik formasyon dersleri almaktadır. Alan bilgisi bakımından yeterli düzeyde olan bu yeni düzenlemede genel kültür derslerine de yeteri derecede yer verilmiştir. Ancak bu yeni İlahiyat Lisans Programının, alanında uzman problemlere çözüm üretebilen ilahiyatçılar yetiştirme bakımından yeterli niteliklere sahip olduğunu söylemenin oldukça zor olduğu, program muhtevasının buna elverişli olmadığı görülmektedir.¹⁹³

Bu son düzenleme ile din dersi öğretmeni yetiştirilmesi bakımından iyiye doğru bir gidişin olduğu görülmektedir. Bu yeni programla yetişen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin genel kültür, alan bilgisi ve pedagojik formasyon açısından yeterli düzeyde oldukları söylenebilir.

6- Lise ve Dengi Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Kitapları

1982-2002 yılları arasında diğer ders kitapları gibi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kitapları da Talim ve Terbiye Kurulu'nun kararıyla kabul edilerek, devlet veya özel yayınevleri tarafından basılmış ve her yıl bu kitapların isimleri Tebliğler Dergisi'nde yayınlanmıştır. Ders öğretmeni bu kitaplardan istediğini seçerek okutabilmiştir.

¹⁹² Ankara Üniversitesi Senatosu 02/04/2002 Tarih ve 640 Sayılı Kararı.

¹⁹³ M. Şevki Aydın; a.g.e., s.171.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 1-5-1995 tarih ve 129 sayılı kararıyla Milli Eğitim Bakanlığı ders kitapları yönetmeliği yeniden düzenlenmiş¹⁹⁴, ders kitaplarında aranacak nitelikler yeniden tespit edilmiştir. Bu yönetmeliğe göre seçilen bir ders kitabının okutulma süresi beş yıl olarak tespit edilmiştir.

1982 yılında Anayasa'nın 24. maddesi ile din dersleri zorunlu hale getirilip bir süre sonrada dersin adı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olarak değiştirilince, mevcut din dersi kitaplarının adı da Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olarak değiştirilmiştir.

1982-2002 yıllarında lise ve dengi okullarda okutulan "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" dersi kitapları Tablo 3.4. de görülmektedir.¹⁹⁵

Tablo 3.4. 1982-2002 Yıllarında Lise Ve Dengi Okullarda Okutulan "Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi" Ders Kitapları

Kitabın Adı	Yazarın Adı	Yayınevi
Türk Gençinin Din Dersleri IV.V	İbrahim Beğen	İstiklal Matbaası İzm.
Din Bilgisi Lise ve Dengi Okullar İçin I-II	Süheyla Cankat	Gül Yayınevi Ank.
Din Bilgisi Lise I	S.Eraydın-M.Y.Kandemir S.Parlatır	Damla Yayınevi İst.
Liseler İçin Din Bilgisi I-II	A.Gürtaş – M.Uzunpostalcı	İrfan Yayınevi İst.
Lise ve Dengi Okullar İçin Din Bilgisi I-II	Ömer Okutan	İnkılap ve Ahu Kitabevleri İst.
Lise ve Dengi Okullar İçin Din Dersleri I-II	İbrahim Olgun	Fil Yayınevi İst.
Din Bilgisi I-II	Abdullah Hälacoğlu	Ünlü Kitabevi İst.
Din Bilgisi I-II	Mehmet Hocaoğlu	İnkılap ve Ahu Kitabevleri İst.

¹⁹⁴ M.E.B.; 3 Temmuz 1995 Tarih ve 2434 Sayılı Tebliğler Dergisi.

¹⁹⁵ M.E.B.; 26 Nisan 1982 Tarih ve 2111 Sayılı, 5 Mayıs 1986 Tarih ve 2209 Sayılı, 13 Haziran 1988 Tarih ve 2262 Sayılı, 5 Mart 1990 Tarih ve 2307 Sayılı, 1 Nisan 1991 Tarih ve 2334 Sayılı, 24 Mayıs 1993 Tarih ve 2383 Sayılı, 9 Mayıs 1994 Tarih ve 2406 Sayılı, 5 Haziran 1995 Tarih ve 2432 Sayılı, 3 Haziran 1996 Tarih ve 2454 Sayılı, 1 Mayıs 1997 Tarih ve 2476 Sayılı, Ağustos 1998 Tarih ve 2491 Sayılı, Ağustos 1999 Tarih ve 2503 Sayılı, Haziran 2000 Tarih ve 2513 Sayılı, Haziran 2001 Tarih ve 2525 Sayılı Tebliğler Dergileri.

Lise ve Dengi Okullar İçin Din Bilgisi I-II	İ.Duran-H.Bağcı-Y.Derin M.Coşkun	Şamil Yayınevi İst.
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi I	Doç.Dr.G.Tümer-Doç. Dr. R.Ayas	M.E.Yayınları
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi II	Doç.Dr.S.H.Bolay	M.E.Yayınları
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi III	Doç. Dr. M.Aydın	M.E.Yayınları
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi I	N.Pakdil-A.S.Müftüoğlu Ü.Gündüz	Gendaş Yay. İst.
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi I-II-III	Doç.Dr.H.Algül- Yrd.Doç.Dr.M.Öcal- Doç.Dr.O.Çetin	Altın Kitap Yayınları İst.
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi I-II-III	Dr.İ.Çelebi- Dr.N.Bozkurt- Yrd.Doç.Dr.A.Bebek	Salan Yayınları İst.
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi I	Y.Taşdemir-A.Kara- M.Kuzu	Fener Kitap İst.
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi II-III	G.Kaya-N.Pakdil- A.S.Müftüoğlu	Gendaş Yay. İst.
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi I-II-III	Mustafa Ünal	Uygun Yay. İst.
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi I-II-III	Dr.A.H.Eroğlu-Yrd.Doç.Dr. M.Katar – K.Kuzucu	Beyan Mat. İst.
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi I-II-III	Prof.Dr.S.Uludağ- Prof.Dr.H.Hökelekli- Yrd.Doç.Dr.E.Uysal	Ülke Yay. İst.
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi I-II-III	Nadir Çakır	Küre Yay. Ank.
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi I-II-III	A.Arslan- R.Eryılmaz	Serhat Yay. İst.
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi II	M.Kuzucu-A.Kara- B.Kılıç- Y.Taşdemir	Bayrak Yay. İst.

Talim ve Terbiye Kurulu'nun 18-02-1982 tarih ve 30 sayılı kararı ile "Din Bilgisi" dersi programının "Ahlak Dersi" ile birleştirilip dersin adının "Din ve Ahlak Bilgisi" olarak değiştirilmiş olmasına rağmen 26 Nisan 1982 tarih ve 2111 Sayılı Tebliğler Dergisi'nde yer alan din dersi kitaplarının adı halen "Din Bilgisi"dir. Bunun sebebi zaman

darlığından dolayı yeni kitapların basılamamış olması olarak gösterilebilir. Yeni kitaplar basılınca eski programa göre okutulan “Din Bilgisi” kitapları Tebliğler Dergisi’nden çıkarılmıştır. 1969 yılından 1982’ye gelinceye kadar “Din Bilgisi” derslerinde genel olarak aynı kitapların okutulduğu görülmektedir. 1976 yılında lise ve dengi okulların III. sınıflarına da din bilgisi dersi konulmasına rağmen, 1982 yılına gelindiğinde bile halen lise III. sınıflar için din dersi kitabı yazdırılmadığı bu sınıflarda I. ve II. sınıf din dersi kitaplarından faydalanıldığı¹⁹⁶ görülmektedir. Bu da din dersi kitabı yazımına gereken ilginin gösterilmediğini ortaya koymaktadır.

Din ve Ahlak Bilgisi derslerinin adının “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” olarak değiştirilmesinden¹⁹⁷ sonra Milli Eğitim Bakanlığınca lise ve dengi okulların I. II. ve III. sınıfları için birer kitap yazdırılarak bastırılmıştır. Bu uygulama 1994 yılına kadar devam etmiş 1994 yılında özel yayınevleri tarafından basılan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitapları da Tebliğler Dergisi’nde¹⁹⁸ yayınlanmaya başlanmıştır. Her nedense 1995 yılında yine Milli Eğitim Yayınlarından birer kitap lise ve dengi okullarının I. II. ve III. sınıfları için Tebliğler Dergisi’nde yer almış, ancak 1996’da yine özel yayınevlerinin kitapları yeniden Tebliğler Dergisi’ne girmiştir. Bu dönemde okutulan “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersi kitaplarına bakıldığında, bir kitabın birden çok yazardan oluşan komisyonlar tarafından yazıldığı görülmektedir. Bu kitapların çoğunun akademik kariyeri olan unvan sahibi uzman kişilerce yazıldığı görülmektedir.

Bu dönemde yazılan “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” ders kitaplarının niteliklerinin¹⁹⁹ ortaya konulması açısından dönemin din dersi kitaplarından ulaşılabilen üç tanesi örnek olarak incelendi:

İncelenen bu kitaplardan ilki Doç.Dr.M.Rami Ayas ve Doç.Dr.Günay Tümer tarafından yazılan ve Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla²⁰⁰ kabul edilerek 1982 yılında basılan ve 1999 yılına kadar da yapılan bazı değişikliklerle okutulmaya devam edilen “Lise ve Dengi Okullar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 1” adlı ders kitabıdır.

¹⁹⁶ M.E.B.; 26 Nisan 1982 Tarih ve 2111 Sayılı Tebliğler Dergisi.

¹⁹⁷ M.E.B.; Talim ve Terbiye Kurulu’nun 21-10-1982 Tarih ve 139 Sayılı Kararı.

¹⁹⁸ M.E.B.; 9 Mayıs 1994 Tarih ve 2406 Sayılı Tebliğler Dergisi.

¹⁹⁹ Bk. M.E.B.; Ders Kitapları Yönetmeliği, 3 Temmuz 1995 Tarih ve 2434 Sayılı Tebliğler Dergisi

²⁰⁰ M.E.B.; Talim ve Terbiye Kurulununun 14-10-1982 Tarih ve 134 Sayılı Kararı.

Bu ders kitabı 1982 lise ve dengi okullar müfredat programına²⁰¹ göre hazırlanmış, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bastırılmıştır. Bu kitap lise ve dengi okulların I. sınıflarında 1994 yılına kadar okutulan tek din dersi kitabıdır. 1994 yılından itibaren özel yayınevlerinin bastıkları kitaplar da Tebliğler Dergisi'nde²⁰² yer almaya başlamıştır.

Kitabın kapağının kalitesinin²⁰³ pek de iyi olduğu söylenemez. Kapağın sağlam kartondan yapılmadığı görülmektedir. Kitabın kapak kısmının daha önceki yıllarda basılan kitaplara göre resimli ve renkli olduğu görülmektedir. Müfredat programındaki konular kitapta yer almıştır. Kitabın içinde bazı konularla ilgili siyah beyaz resim ve fotoğraflara²⁰⁴ yer verildiği görülmektedir. Bazı ünitelerin sonlarında konu ile ilgili ayet ve hadislerle okuma parçalarına yer verilmiştir. Aynı kitabın 1992²⁰⁵ baskısına baktığımızda “Ahlak ve Sorumluluk” ünitesinin bu baskıda yer almadığını görmekteyiz. Bunun sebebi ise lise ve dengi okulların din dersi programlarının 1992 yılında yeniden düzenlenmiş²⁰⁶ olmasıdır. Bunun dışında kitabın 1982 baskısıyla 1992 baskısı arasında hiçbir farklılık yoktur. Ünite sonlarında konuyla ilgili olarak, öğrenciyi düşünmeye sevk edecek ve konular arasında karşılaştırmalar yapmasını sağlayacak nitelikte sorulara²⁰⁷ yer verilmiştir. Kitabın I. Ünitesi olan “Din” ünitesindeki “İnsan için din neden gereklidir?”²⁰⁸ sorusu ile kitabın II. Ünitesi olan “Dinler ve Özellikleri” ünitesindeki “İlkel dinlerden birisi ile milli dinlerden birisini karşılaştırınız?”²⁰⁹ sorusu bu tür sorulara verilebilecek örneklerdir. Kitabın dili sade ve anlaşılır olup²¹⁰, bilinmeyen kelimeler kitabın sonundaki sözlük kısmında²¹¹ verilmiştir. Kitap 141 sayfadan oluşmaktadır.

²⁰¹ M.E.B.; 29 Mart 1982 Tarih ve 2109 Sayılı Tebliğler Dergisi.

²⁰² M.E.B.; 9 Mayıs 1994 Tarih ve 2406 Sayılı Tebliğler Dergisi.

²⁰³ Kitap tasarımıyla ilgili olarak bk., Cemal Tosun; Recai Doğan; Ayşe Korkmaz; **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu**, Nobel Yayın Dağıtım A.Ş., Ank. 2001, s. 30-32.

²⁰⁴ Kitapta görsel düzenle ilgili olarak bk., Cemal Tosun; Recai Doğan; Ayşe Korkmaz; **a.g.e.**, s.45.

²⁰⁵ M. Rami Ayas; Günay Tümer; **Lise ve Dengi Okullar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi II**, Milli Eğitim Basımevi, İst.1992.

²⁰⁶ M.E.B.; 13 Nisan 1992 Tarih ve 2356 Sayılı Tebliğler Dergisi.

²⁰⁷ Değerlendirme türleri için bk., Veysel Sönmez; **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, Anı Yay., Ank. 1999, s. 333-340.

²⁰⁸ M. Rami Ayas; Günay Tümer; **a.g.e.**, s.15.

²⁰⁹ M. Rami Ayas; Günay Tümer; **a.g.e.**, s.63.

²¹⁰ Kitaplarda dilin kullanımıyla ilgili olarak bk., Şükriye Ruhi; Ahmet Kocaman; “İlköğretim Ders Kitaplarında Dil Kullanımı” Türk- Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi No:11, Bizim Büro Basımevi, Ank 1996, s.12-17.

²¹¹ Kitaplarda kaynakça ve sözlük kısmında bulunması gereken özelliklerle ilgili olarak bk., Osman Nuri Demirel; “Ders Kitabına Konulacak Bilgilerin Belirlenmesi”, Cumhuriyet Dönemi Eğitim II TTK Başkanlığı, Ank. 1999, s.406-410.

İncelenen ikinci kitap Doç. Dr. Süleyman Hayri Bolay tarafından yazılan ve Talim ve Terbiye Kurulu kararıyla²¹² kabul edilerek Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılan “Lise ve Dengi Okullar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi II” adlı kitaptır. Bu kitap da incelenen lise I. sınıf din dersi kitabı gibi 1994 yılına kadar lise ve dengi okullarda okutulan lise II. sınıflara yönelik tek din dersi kitabıdır. 1994 yılından itibaren başka din dersi kitaplarıyla da lise ikinci sınıfta okutulmaya devam edilen bu kitap günümüzde halen Tebliğler Dergisi’nde yayımlanan kitaplar arasında yer almaktadır.

Lise I. sınıf din dersi kitabı için söylenen biçimsel özelliklerle ilgili değerlendirmelerin bu kitap için de söylenmesi mümkündür. Kitabın kapağının kalitesi, baskı cilt ve forma yapısı bakımından istenilen kalitede olmadığı görülmektedir. Müfredat programındaki konular kitapta aynen yer almıştır.

Aynı kitabın 1995²¹³ yılındaki baskısına baktığımızda biçimsel yönden pek değişiklik olmamakla birlikte içeriğin daha da zenginleştirilerek aktarıldığını söylemek mümkündür. Kitabın 1982 baskısında konular ayrıntıya girilmeden ana hatlarıyla verilirken kitabın 1995 baskısında öğrencinin gelişim özellikleri de dikkate alınarak 1982 programıyla aynı olan konuların daha geniş bir sunum içerdiği görülmektedir. Kitabın özellikle 1995 baskısında konuların günlük hayatla ilişkilendirildiği²¹⁴, inancın günlük hayata ne şekilde yansıtılacağına örneklerle açıklandığı görülmektedir. Kitabın 1982 baskısında “İslâm’da İbadet Anlayışı” konusu işlenirken ibadetin tanımı yapılarak, ibadet-iman ilişkisi konusuna geçilmiştir.²¹⁵ 1995 baskısında ise ibadetin tanımından sonra “Niçin İbadet Ediyoruz?” başlığı altında önemli bir soruya cevap verilerek bu dönem gencinin sormayı seven konuların derinliğine inmeye çalışan gelişim özelliğinin dikkate alındığı görülmektedir.²¹⁶ Kitabın 1995 baskısında “Melek İnancı ” konusu işlenirken, bilimsel açıklamalardan da yararlanıldığı görülmektedir.²¹⁷ Kitabın 1995 baskısındaki bu değişikliklerde pedagoji, gelişim psikolojisi, din eğitimi bilimi alanındaki gelişmelerin de etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca 1982’de basılan kitapta yedi ünite yer alırken, 1995’de basılan kitapta ünite sayısı altıya inmiştir. Bunun sebebi

²¹² M.E.B.; Talim ve Terbiye Kurulunun 18-11-1982 Tarih ve 155 Sayılı Kararı.

²¹³ S.Hayri Bolay; *Liseler İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi II*, Milli Eğitim Basımevi, İst.1995.

²¹⁴ Bk. Serpil Kahraman; *Lise II. Sınıfta Okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Form ve Muhteva Yönünden Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, E.Ü.S.B.E., 2003, s.87.

²¹⁵ S.Hayri Bolay; *Liseler İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi II*, Milli Eğitim Basımevi, İst.1982, s.7,8.

²¹⁶ S.Hayri Bolay; *Liseler İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi II*, Milli Eğitim Basımevi, İst.1995, s.20,21.

²¹⁷ S.Hayri Bolay; *a.g.e.*, s.8.

de lise ve dengi okullarının din dersi programlarının 1992’de²¹⁸ yeniden düzenlenmesi ve lise II. sınıflarda 1982 programında yer alan “Mutluluk” ünitesinin 1992 programında yer almamasıdır.

1982’de basılan “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi II” adlı kitabın dili sade ve anlaşılırdır²¹⁹. Kitabın sonunda sözlük kısmı bulunmaktadır. Bütün ünitelerin sonunda konuyla ilgili ayet ve hadislerle yer verilmiştir. Ünite sonlarında yine konuyla ilgili şiir ve okuma parçalarına yer verildiği²²⁰, konuyla ilgili değerlendirme sorularının yer aldığı²²¹ görülmektedir. Bu soruların çoğunun öğrenciyi düşünmeye sevk edici ve karşılaştırmalar yaparak sonuca kendisinin ulaşmasını sağlayıcı nitelikte oldukları görülmektedir. “Milli Birlik ve Beraberlik” ünitesinin sonunda yer alan “Vatan savunmasında İslam’ın rolü nedir?” Şehit ve gazi ünvanlarının bu konudaki önemini belirtiniz.” sorusu bu tür sorulara verilebilecek örneklerdendir.²²² Kitabın 1982 baskısı 73 sayfa iken 1995 baskısı 1992’de bir ünitenin çıkarılmış olmasına rağmen 112 sayfadır. Bu da kitabın konularının öğrenci lehine zenginleştirildiğini göstermektedir.

İncelenen üçüncü ve son kitap ise 1998 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından beş yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilen²²³ Prof. Dr. Süleyman Uludağ, Prof. Dr. Hayati Hökelekli ve Yrd. Doç. Dr. Enver Uysal’ın hazırladıkları “Lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 3” kitabı adıyla lise ve dengi okulların üçüncü sınıflarında okutulan din dersi kitabıdır.

Kitap biçimsel yönden eski yazılan din dersi kitaplarına göre son derece iyi durumdadır. Kitabın kapağı kaliteli, sayfaları 1. hamur kağıttandır. Kitap göz zevkine hitap etmektedir. Kitabın içinde konularla alakalı resim ve fotoğraflara yer verilmiş olup, bunların eskiye nazaran daha ilgi çekici ve daha canlı olduğu görülmektedir. Örneğin “Evrenin Yaratılışı” konusu işlenirken güneş sistemi ve yıldız kümelerinin fotoğrafları kitabda yer almıştır.²²⁴ Müfredat programındaki konuların kitapta aynen yer aldığı görülmektedir. Özellikle birinci ünitedeki konular işlenirken Kur’an-ı Kerim ayetlerinden bol bol istifade edilmiştir. Konular öğrenciyi düşündürecek tarzda işlenmiş,

²¹⁸ M.E.B.;13 Nisan 1992 Tarih ve 2356 Sayılı Tebliğler Dergisi.

²¹⁹ Bk. Serpil Kahraman; a.g.e., s.74-75.

²²⁰ Bk. Serpil Kahraman; a.g.e., s.96-97.

²²¹ Bk. Serpil Kahraman; a.g.e., s.99-100.

²²² S.Hayri Bolay; **Liseler İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi II**, Milli Eğitim Basımevi, İst.1982, s.28.

²²³ M.E.B.; Talim ve Terbiye Kurulu’nun 25-03-1998 Tarih ve 22 Sayılı Kararı.

²²⁴ Süleyman Uludağ; Hayati Hökelekli; Enver Uysal; **Lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 3**, Ülke Yayıncılık, İst.1998, s.10,11.

bilimsel verilerden de yeri geldikçe faydalanılmıştır. “Evrenin Yaratılışı” konusu işlenirken güneşle dünya arasındaki mesafenin uzunluğu ve bu uzunluğun ölçülü ve dengeli olduğu belirtilmiştir. Buradan da evrenin düzenli ve dengeli bir şekilde yaratıldığı açıklanmıştır.²²⁵ Ünite sonlarındaki soruların çoğunun öğrenciyi düşünmeye sevk edici ve karşılaştırmalar yaparak sonuca kendisinin ulaşmasını sağlayıcı nitelikte oldukları görülmektedir. “Ahlaki Görevlerimiz” ünitesinin sonundaki “İman ile iyilik yapma arasında nasıl bir ilişki vardır?” Kur’an-ı Kerim’de niçin birçok ayette iyilik yapmak, hemen imandan sonra zikredilmiştir?” soruları buna örnek olarak verilebilir.²²⁶ Ünite sonlarındaki okuma parçalarıyla konunun pekiştirilmesi ve örneklendirilmesinin amaçlandığı görülmektedir. Bu kitapta gencin gelişim dönemi özellikleri dikkate alınarak konular gencin sorularına cevap bulabileceği şekilde daha da zenginleştirilebilirdi. Dil bakımından sade ve anlaşılır bir özelliğe sahip olan kitabın sonunda sözlük kısmı ve daha önceki kitaplarda pek görmediğimiz kaynakça bölümü bulunmaktadır. Kitap toplam 128 sayfadan oluşmaktadır.

Sonuç olarak, 1982 - 2002 yılları arasında lise ve dengi okullarda okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarından incelenenlerin geçmişte yazılan din dersi kitaplarına nazaran biçim ve konuları işleyiş bakımından daha ileri düzeyde oldukları görülmüştür. Günümüze gelindikçe din dersi kitaplarının hazırlanmasında olumlu bir anlayışın geliştiği, ancak bu konuda istenilen düzeye henüz ulaşamadığı anlaşılmıştır.

²²⁵ Süleyman Uludağ; Hayati Hökelekli; Enver Uysal; a.g.e., s.13.

²²⁶ Süleyman Uludağ; Hayati Hökelekli; Enver Uysal; a.g.e., s.108.

IV.BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇLAR

A)1924-1953 Yılları Arası Lise ve Dengi Okullarda Din Öğretimine Dair Ulaşılan Sonuçlar:

a. Tevhid-i Tedrisat kanununun dördüncü maddesi ile mesleki dini eğitime ait açık bir hüküm getirilirken, lise ve dengi okullardaki din öğretimine ilişkin açık ve net bir hüküm getirilmemiştir. Ancak bu kanun lise ve dengi okullardaki din derslerini kaldırmayıp, kısmen benimsemiştir. Uygulama ise böyle olmamış, 1924'de lise ve dengi okullarda din dersi yer almamıştır. Bu uygulama 1953'de ilköğretmen okullarına din dersi konulmasına kadar devam etmiştir.

B) 1953-1982 Yılları Arası Lise ve Dengi Okullarda Din Öğretimine Dair Ulaşılan Sonuçlar:

1)Yasal Dayanaklar Açısından

a.Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu lise ve dengi okullardaki din derslerinin yasal dayanağını oluşturan kanunlardır.

b.1961 Anayasası'nın 19. maddesi lise ve dengi okullardaki isteğe bağlı din derslerinin yasal dayanağını oluşturmuştur. Bu durum, 1982 Anayasası'na kadar devam etmiştir

c. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi gibi uluslararası antlaşmalar da lise ve dengi okullardaki din derslerine yasal dayanak olabilecek antlaşmalardır.

2)Program Açısından

a. İlköğretmen Okulları dışındaki lise ve dengi okullardaki din dersleri 1967-1982 yılları arasında, program içi veya program dışı hep isteğe bağlı olarak okutulmuştur

b.1953 yılında ilköğretmen okullarına konulan din bilgisi dersi müfredatının, sınıf öğretmeni olacak kişilere okutacakları din derslerinin temel bilgilerini vermeyi amaçladığı ve bu yönde hazırlanan programın yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

c.1967 yılında lise ve dengi okulların I. ve II. sınıflarına,1976 yılında da bu okulların üçüncü sınıflarına da haftada bir saat isteğe bağlı din bilgisi dersleri konulmuştur. Lise ve dengi okulların III. sınıflarına din dersi konulunca 1967 programı değişikliğe uğramıştır.

d.1976 lise ve dengi okullarının din dersi programının ilke,amaç ve konular yönünden 1967 programına göre daha ileri düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır.

3) Öğretmen Açısından

a.1949 yılında ilkokullara din dersleri konulunca dersi okutacak sınıf öğretmenlerinin yetiştirilebilmesi için 1953 yılında ilköğretmen okullarının ikinci devre I. ve II.. sınıflarına haftada birer saat zorunlu din bilgisi dersi konulmuş, ancak bu dersi okutabilecek yeterli eleman bulunamamıştır. Bu ise dersin verimliliğini olumsuz yönde etkilemiştir.

b.1967 yılında lise ve dengi okullara din bilgisi dersi konulmasıyla birlikte, bu dersi İlahiyat Fakültesi ve Yüksek İslam Enstitüsü mezunları okutmuş, bunlar bulunmadığı

takdirde ise konuya ilgi duyacak yakın branş öğretmenleri tarafından bu ders okutulmuştur.

c. 1953-1982 yılları arasında lise ve dengi okulları din bilgisi dersi öğretmen adaylarının alan bilgisi ve genel kültür bilgileri yönüyle istenilen niteliklere sahip olabilecek şekilde yetiştirilemedikleri, yetiştirildikleri kurumların programlarında yeterince öğretmenlik bilgisi dersleri bulunmamasından dolayı da bu öğretmenlerin pedagojik formasyon yönünden istenilen nitelikte olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

d. 1953-1982 yıllarında ortaöğretim için din eğitimi öğretmeni ihtiyacının karşılanması konusunda, sayısal anlamda zamanla büyük ilerlemenin kaydedildiği, ancak sorunun nitelik boyutunun yeterince çözümlenemediği görülmüştür.

4) Kitaplar Açısından

a. 1953 -1982 yıllarında lise ve dengi okullardaki din bilgisi derslerinde Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun kararıyla kabul edilen kitaplar Tebliğler Dergisi'nde yayınlanarak okutulmuştur.

b. 1953-1973 yıllarında ilköğretmen okullarında bu okullar için basılmış din bilgisi kitapları okutulmuştur. 1973 yılında ise ilköğretmen okullarının öğretmen liselerine dönüştürülmesi ile lise ve dengi okulların din bilgisi dersi kitapları bu okullarda da okutulmaya başlanılmıştır.

c. Lise ve dengi okullarında okutulan din dersi kitaplarından incelenenlerin kapaklarının çoğunun cilt ve forma yapılarının kaliteli olmadığı söylenebilir. Kitaplarda kullanılan dilin sade ve öğrenci tarafından kolayca anlaşılır olduğu, konularda geçen bilinmeyen kelimelerin ya konu içerisinde ya da kitap sonunda yer alan sözlük kısmında açıklandığı görülmüştür.

d. Lise ve dengi okullarda okutulan din dersi kitaplarında bazı konular işlenirken hikaye ve tarihi örneklere yer verilmiş, ancak konuların öğrencinin günlük yaşantısıyla yeterince irtibatlandırılmadığı görülmüştür.

e.1953-1982 yılları arasında basılan din bilgisi dersi kitaplarında az sayıda resim ve fotoğraf yer almış, bunların çoğu ise metinle uygunluk arz etmemiştir.

f.İncelenen din dersi kitaplarında ünite sonlarında konu ile ilgili değerlendirme sorularına yer verilmiş ancak bu soruların çoğunun bilgi düzeyinde kaldığı görülmüştür.

g.Lise ve dengi okulları müfredat programındaki konuların din dersi kitaplarında aynen yer aldığı görülmüştür.

C) 1982-2002 Yılları Arası Lise ve Dengi Okullarda Din Öğretimine Dair Ulaşılan Sonuçlar:

1) Yasal Dayanaklar Açısından

a. 1982 Anayasası'nın 24. maddesi lise ve dengi okullardaki zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin yasal dayanağını oluşturmuştur. Bu durum, halen devam etmektedir.

b. Tevhid-i Tedrisat Kanunu Anayasa ile koruma altına alınan kanunlardan biri olduğu için lise ve dengi okullardaki zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin yasal dayanağı olmaya devam etmiştir.

c. Uluslararası antlaşmalar da lise ve dengi okullardaki din derslerine yasal dayanak olmaya devam etmiştir.

2)Program Açısından

a. 1982 yılında din bilgisi dersi ile ahlak dersi birleştirilerek Din ve Ahlak Bilgisi adını almış, bu ise 1976 programının yeniden düzenlenmesi sonucunu doğurmuştur. 1982-83 öğretim yılı başından itibaren yeniden hazırlanan program uygulamaya konulmuş, daha sonra da dersin adı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olarak değiştirilmiştir.

b. Lise ve Dengi Okulları Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi programında diğer din mensupları da göz önünde tutularak değişiklikler yapılmıştır. Bu yönde 1982 proramı yeniden düzenlenmiş, günümüzde de uygulanmakta olan 1992 programı yürürlüğe girmiştir.

c. 1982 ve 1992 lise ve dengi okullarının din dersi programının ilke,amaç ve konular yönünden 1976 programına göre daha ileri düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır

d. 1992 yılında hazırlanan lise ve dengi okullarının din dersi programının ilke ve amaçlarında öğrencinin gelişim dönemi özelliklerinin daha önceki programlara nazaran daha çok dikkate alındığı görülmüştür.

3) Öğretmen Açısından

a. 1982'den sonra lise ve dengi okullara din dersi öğretmeni yetiştiren kurumların programlarında zamanla olumlu gelişmeler görülmüştür. Bu dönemde yetiştirilmeleri yönüyle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin genel kültür, alan bilgileri ve pedagojik formasyon yönünden eskiye göre çok iyi oldukları görülmüştür.

b. 1998-99 öğretim yılında uygulamaya konulan yeni yapısal düzenleme, İlahiyat Fakültelerinde ilk köklü değişiklik sayılabilir. Bu yeni düzenlemede, öğrenciye yansıyan ve istihdam alanıyla bütünleşen bir branşlaşmaya yer verilmiştir. Ortaöğretime Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olmak isteyenlerin İlahiyat lisans programını tamamladıktan sonra sadece pedagojik formasyon derslerini alacakları, üç dönemlik tezsiz yüksek lisans programından geçirilecekleri belirtilmiş, bu ise öğretmen adaylarının yetiştirilmeleri açısından önemli bir adım olmuştur.

c. 1982-2002 yıllarında ortaöğretim için din eğitimi öğretmeni ihtiyacının karşılanması konusunda, sayısal anlamda büyük ilerleme kaydedildiği gibi nitelik sorunu da büyük ölçüde çözümlenmiştir.

4) Kitaplar Açısından

a. 1982 -2002 yıllarında lise ve dengi okullardaki din bilgisi derslerinde Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun kararıyla kabul edilen kitaplar Tebliğler

Dergisi'nde yayınlanarak okutulmuştur. Seçilen kitapların okutulma süresi en fazla beş yıl olarak belirlenmiştir.

b. 1982 yılından itibaren lise ve dengi okullarında okutulan din dersi kitaplarının çoğunun kapaklarının cilt ve forma yapılarının eskiden olduğu gibi kaliteli olmadığı ancak günümüze gelindikçe bu kalitenin arttığı görülmüştür. Kitaplarda kullanılan dilin sade ve öğrenci tarafından kolayca anlaşılır olduğu, konularda geçen bilinmeyen kelimelerin kitap sonunda yer alan sözlük kısmında açıklandığı görülmüştür.

c. Özellikle son yıllarda basılan din dersi kitaplarında konuyu zenginleştirmek ve açıklamak için öğretime yardımcı unsurlardan olan resim ve fotoğraflara daha fazla yer verilmiştir. 1982-2002 yıllarında basılan kitaplardaki resim ve fotoğrafların metinle uygunluk arz ettiği görülmüştür.

d. Lise ve dengi okulların din dersi kitaplarında ünite sonlarında konu ile ilgili değerlendirme sorularına yer verilmiştir. Bu soruların öğrenciyi düşündürebilecek onun analiz ve sentez yapabilme kabiliyetinin gelişmesine katkı sağlayabilecek türde oldukları görülmüştür.

e. 1982'den günümüze gelindikçe konuların işlenişinde günlük hayattan örneklerle daha çok yer verilmiş ve bu sayede öğrencinin, hayatıyla konular arasındaki ilişki kurabilmesinde kolaylık sağlanmıştır.

f. Lise ve dengi okulları müfredat programındaki konuların din dersi kitaplarında aynen yer aldığı görülmüştür.

GENEL SONUÇLAR

a. Lise ve dengi okullardaki din dersleri 1982 yılına gelinceye kadar, program içi veya program dışı hep isteğe bağlı olarak okutulmuş, 1982'den sonra ise zorunlu ders haline getirilmiştir.

b. 1967, 1976, 1982 ve 1992'de hazırlanan lise ve dengi okulları din dersi programlarının amaçlar, açıklamalar ve konular yönünden birbirinden farklı bazı yönleri görülmüş, bir sonraki programın bir önceki programdan her bakımdan ileri düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır

c. 1953 yılında ilköğretmen okullarına, 1967 yılında lise ve dengi okullara Din Bilgisi dersi konulunca bu dersi okutabilecek öğretmen yeterince bulunamamış, Yüksek İslam Enstitüsü ve İlahiyat Fakültesi mezunlarının sayısı arttıkça bu konuda büyük ölçüde çözüme ulaşılmıştır.

d. 1998 yılında İlahiyat Fakültelerinde gerçekleştirilen son düzenlemeye kadar Yüksek Din Öğretimi Kurumlarında tek programla farklı branşlara eleman yetiştirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda orta öğretime din öğretmeni yetiştirme sorunu, din görevlisi ve benzeri alanlar için uzman yetiştirme sorunu ile birlikte ele alınmıştır. Son düzenleme ile istihdam alanıyla bütünleşen bir branşlaşmaya gidilmiştir.

e. Din dersi öğretmeni yetiştiren İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüleri ve İslami İlimler Fakültesinin programlarında, genel kültür alan bilgisi ve pedagojik formasyon dersleri açısından zaman içinde değişiklikler yapılmış, gittikçe iyiye doğru adım atılmıştır. 1982'den sonra oluşturulan İlahiyat Fakültesi programlarının, öğrencilere pedagojik formasyon kazandırma bakımından öncekilere göre daha iyi nitelikte olduğu görülmüştür.

f. 1969-2002 yıllarında lise ve dengi okullarda okutulan din dersi kitaplarında biçim ve konuları işleyiş tarzı bakımlarından zaman içinde olumlu gelişmeler görülmüştür.

g. Lise ve dengi okullarda okutulan din dersi kitaplarındaki resim ve fotoğrafların metinle uygunluk arzemesi bakımından zamanla olumlu bir anlayışın geliştiği görülmüştür.

h. Lise ve dengi okullarda okutulan din dersi kitaplarındaki değerlendirme sorularının niteliğinde zaman içinde olumlu gelişmeler görülmüştür.

ÖNERİLER

A. Programla İlgili Öneriler

a. Lise ve dengi okullardaki din dersi programı, öğrencilerin kendi ferdi ve toplumsal hayatlarıyla bütünleştirilmeli, bu dersin toplumsal hayatlarında ne ifade ettiğini, ne kadar lazım olduğunu anlamalarını sağlayacak şekilde müfredatta yeni düzenlemelere

gidilmelidir. Bu yapılırken sınıf seviyesine göre konunun maksat ve faydaları da ortaya konmalıdır.

b. Lise ve dengi okulların din dersi programının, öğrenci ve onların velilerinin beklentilerini karşılayıp karşılayamadığı hususunda bilimsel araştırmalar periyodik olarak yapılmalıdır. Ayrıca lise ve dengi okullardaki din öğretimi; program, öğretmen, kitap, vb. açılardan sık sık araştırma konusu yapılmalıdır. Görülen ihtiyaçlar ve eksiklikler tespit edilerek, gerekli tedbirler alınmalıdır.

c. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin programı, lise öğrencisinin ihtiyaçlarına uygun öğrencinin derse katılımını esas alacak bir biçimde alanında uzman konuya hakim kimseler tarafından geliştirilmelidir. Bu geliştirme yapılırken öğrenci ve velinin ihtiyaç ve beklentileri dikkate alınmalıdır. Programın geliştirilmesi sırasında, eğitim uzmanları ile işbirliği yapılmalıdır.

d. Din öğretimi ile ilgili program geliştirme çalışmaları bilimsel ölçülere dayandırılmalı, bu amaçla teorik temel araştırmalar yanında alan araştırmaları da yapılmalıdır. Geliştirilip uygulamaya konulan program mutlaka değerlendirilmeli, alan araştırmalarıyla uygulama sonuçları tespit edilmelidir. Elde edilen veriler ışığında program yeniden gözden geçirilmeli ve bu işlemler sürüp gitmelidir. Bu yolla teori-uygulama etkileşimi gerçekleştirilerek, her iki alanın birbirini beslemesine imkan verilmelidir.

B. Öğretmenlerle İlgili Öneriler

a. İlahiyat fakültelerinin programı, başka yönlerden olabileceği gibi, öğretmen yetiştirme açısından da incelenmeli, program geliştirme çalışmaları yapılmalıdır. Bu çalışmalar yapılırken, uygulamadan gelen tecrübeler gözetilmeli, din eğitimi öğretimi uygulamalarına ilişkin alan araştırmalarının bulgularından ve alan öğretmenlerinin bilgilerinden faydalanılmalıdır.

b. İlahiyat fakültelerinde 1998-99 öğretim yılında uygulamaya konulan yeni düzenlemenin zaman içinde eksikleri giderilerek geliştirilmesi gerekmektedir.

c. Din dersi öğretmenleri ile bir araya gelerek alana ilişkin sorunlar tespit edilmeli sorunların çözümünde öğretmenlere yardımcı olunmalıdır.

C. Kitaplarla İlgili Öneriler

a. Lise ve dengi okullarda okutulacak din dersi kitapları, estetik olarak iyi hazırlanmalıdır. Din dersi kitaplarının cilt ve forma yapısı bakımından özen gösterilmiş olması, konuya uygun ilgiyi çekebilecek resim ve fotoğraf gibi görüntü malzemeleriyle daha çok desteklenmesi, renkli ve güzel bir baskısının yapılması suretiyle öğrenciyi kendisine çekici nitelikte olması sağlanmalıdır. Din dersi kitapları öğrencinin ilgi, istek ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde hazırlanmalıdır.

b. Din dersi kitaplarını yazma işi, inancı, bilgisi ve genel kültürü kuvvetli branş uzmanlarına verilmeli, metnin baskıdan önce, bir heyet tarafından incelenmesi ihmal edilmemelidir. Kitap yazımı aceleye getirilmemeli, din dersi öğretmeni yetiştiren yüksek öğretim kurumları ve ilgili kuruluşlarla işbirliği içerisinde olunmalıdır.

c. Ders kitaplarının istenen kalitede olabilmesi öncelikle hitab ettiği kimselere, biçim ve muhtevasıyla uygun olmasına bağlıdır. Eğer bir kitaptan öğrenciler zevk almıyor, onu okumak istemiyorsa, bu kitap iyi bir ders kitabı değildir. Bu yüzden diğer ders kitapları gibi lise ve dengi okulları için basılan din dersi kitapları da hitap edeceği kitlenin gelişim özellikleri açısından incelenmeli, bu inceleme sonuçlarına dayanılarak gençlerin zevk alacakları ellerinden bırakmayacakları kitaplar hazırlanmalıdır. Din dersi kitapları hazırlanırken, sevdirme, özendirme amaç olmalıdır. Din dersi kitabı öğrencinin okuma zevkini geliştirmeli, gencin fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden olumlu davranışlar göstermesine katkıda bulunmalıdır.

d. Din dersi kitapları pek çok konuyu kısa olarak işlemek yerine bazı konuları derinliğine işlemelidir.

e. Lise ve dengi okullarda okutulan din dersi kitapları, günlük problemleri çözücü, ilerisi için ışık tutucu ve yol gösterici mahiyette olmalıdır.

f. Din dersi kitaplarının, tasarımı, içeriği ve üretimi bilimsel araştırma sonuçlarına dayanmalı ve eğitim alanında gelişmiş ülkelerde hazırlanmış ders kitabı örneklerinden de yararlanılmalıdır. Bu kitaplar hazırlanırken ders öğretmenlerinin ve öğrencilerin de görüşlerine yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

Ankara Üniversitesi; Ankara Üniversitesi Senatosu 02/04/2002 Tarih ve 640 Sayılı Kararı.

Armamer, Neda; **Din Bilgisi I, Milli Eğitim Basımevi**, 6. Baskı, İstanbul 1963.

-----, **Din Bilgisi II**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1961.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; Cilt I-III, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1952.

Ataünal, Aydoğan; **Türkiye'de İlkokul Öğretmeni Yetiştirme sorunu (1923-1994) ve A.B.D, İngiltere, Fransa ve Almanya'da ki Çağdaş Uygulama ve Eğilimler**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.

Ayas, M.Rami; Günay Tümer; **Lise ve Dengi Okullar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi II**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1992.

Ayas, Nevzad; **Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Kuruluşlar ve Tarihçeler**, Ankara 1948.

Aydın, M. Şevki; **Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı**, İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları, Kayseri 2000.

-----, **Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları**, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1996.

-----, "Öğretmen Yetiştiren Kurumlar Olarak İlahiyat Fakülteleri", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 6,1995, s. 59-81.

Ayhan, Halis; **Türkiye'de Din Eğitimi**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1999.

-----, "Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimine Genel Bir Bakış", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Sayı 18, 2000, s.17-18.

-----, "İlahiyat Fakültesi", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Sayı 6, 1999, s.262-264.

Aytuna, Hasip; **Orta Dereceli Okullarda Öğretmenlik ve Problemleri**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1963.

Başar, Erdoğan; **Cumhuriyet Dönemi Milli Eğitim Bakanları ve İcraatlarının Değerlendirilmesi(1920-1980)**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988.

Başgil, Ali Fuat; **Din ve Laiklik**, Yağmur Yayınları:94, İstanbul 1996 .

Bilgin, Beyza; **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, Gün Yayıncılık , Ankara 2001.

-----, **Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri**, Emel Matbaacılık, Ankara 1980.

Bilgin, Beyza; Mualla Selçuk; **Din Öğretimi**, Akid Yayıncılık, Ankara 1991.

Bolay, S.Hayri; **Liseler İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi II**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1995.

Bolay, S.Hayri; Mümtaz Türköne; **Din Eğitimi Raporu**, Ankara Merkez İmam-Hatip Lisesi Öğrencileri ve Mezunları Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

Cebeci, Suat; **Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi**, Akçağ Yayınları, Ankara 1996.

Cicioğlu, Hasan; **Türkiye Cumhuriyet'inde İlk ve Ortaöğretim**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1985.

Çelebi, İlyas; "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin İlk ve Ortaöğretim Programlarına Girişi ve Bugünkü Müfredatı" Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Sayı 6, 1999, s.269-288.

Demirel, Osman Nuri; "Ders Kitabına Konulacak Bilgilerin Belirlenmesi", Cumhuriyet Dönemi Eğitim II Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara 1999, s.406-410.

Demirel, Özcan; **Eğitimde Program Geliştirme**, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2000.

Diler, Hatice; **İlköğretim 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

Doğan, Hıfzı; **Türk Ortaöğretim Sisteminin Değerlendirilmesi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1972.

Duman, Tayip; **Türkiye`de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme(Tarihi Gelişim)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1991.

Egemen, Bedii Ziya; **Terbiye İlminin Problemleri ve Terbiye Felsefesi**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1965.

Ergin, Osman Nuri; **Türk Maarif Tarihi**, Eser Matbaası, Cilt 5, İstanbul 1977.

Ergün, Mustafa; Bahattin Ergezer; **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Ocak Yayınları, Ankara 1999.

Erciyes Üniversitesi; İlahiyat Fakültesi 1995-96 Öğretim Yılı Ders Programı.

Ertan, Veli; Hasan Küçük; **Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi**, Din Müesseseleri ve Din Alimleri, İstanbul 1976.

Ertürk, Selahattin; **Eğitimde Program Geliştirme**, Meteksan A.Ş., 10. Baskı, Ankara 1998 .

Gölcük, Şerafettin; "Fakültelerde Din Eğitiminin Problemleri", (Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri 23-25 Nisan 1981), İlahiyat Vakfı Yayınları, Gelişim Matbaası, Ankara 1981, s.322-326.

Gürtaş, Ahmet; **Atatürk ve Din Eğitimi**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000.

-----, "Türkiye `de Din Eğitiminin Hukuki Dayanakları"(Milli Eğitim ve Din Eğitimi İlmi Semineri 9-10 Mayıs 1981), Ankara 1981, s.226.

Kahraman, Serpil; **Lise II. Sınıfta Okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Form ve Muhteva Yönünden Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , 2003.

Karasar, Niyazi; **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Alkım Yayınları, Ankara 1995.

Küçükahmet, Leyla; **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Gazi Büro Kitabevi, Ankara 1995.

-----, **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**, Alkım Yay., Ankara 1999.

M.E.B.; Tebliğler Dergileri, 7 Şubat 1949 tarih ve 524 Sayı.

-----, 12 Ağustos 1957 Tarih ve 968 Sayı.

-----, 25 Mayıs 1959 Tarih ve 1058 Sayı.

-----, 30 Kasım 1959 Tarih ve 1085 Sayı.

-----, 14 Mayıs 1962 Tarih ve 1203 Sayı.

-----, 6 Mayıs 1963 Tarih ve 1254 Sayı.

-----, 18 Mayıs 1964 Tarih ve 1304 Sayı.

-----, 16 Mayıs 1966 Tarih ve 1404 Sayı.

-----, 21 Ağustos 1967 tarih ve 1416 Sayı.

-----, 16 Ekim 1967 Tarih ve 1474 Sayı.

-----, 23 Ekim 1967 Tarih ve 1475 Sayı.

-----, 20 Mayıs 1968 Tarih ve 1502 Sayı.

-----, 20 Mayıs 1969 Tarih ve 1556 Sayı.

-----, 26 Mayıs 1969 Tarih ve 1556 Sayı.

-----, 24 Mayıs 1971 Tarih ve 1658 Sayı.

-----, 15 Mayıs 1972 Tarih ve 1698 Sayı.

-----, 24 Mayıs 1973 Tarih ve 1765 Sayı.

-----, 15 Temmuz 1974 Tarih ve 1797 Sayı.

- ,27 Eylül 1976 Tarih ve 1900 Sayı.
- ,25 Temmuz 1977 Tarih ve 1944 Sayı.
- ,31 Temmuz 1978 Tarih ve 1993 Sayı.
- ,19 Şubat 1979 Tarih ve 2021 Sayı.
- ,23 Nisan 1979 tarih ve2029 Sayı.
- ,30 Haziran 1980 Tarih ve 2064 Sayı.
- ,30 Mart 1981 Tarih ve 2083 Sayı.
- ,29 Mart 1982 tarih ve 2109 Sayı.
- ,26 Nisan 1982 Tarih ve 2111 Sayı.
- ,24 Mayıs 1982 tarih ve 2113 Sayı.
- ,5 Mayıs 1986 Tarih ve 2209 Sayı.
- ,20 Ekim 1986 Tarih ve 2219 Sayı.
- ,13 Haziran 1988 Tarih ve 2262 Sayı.
- ,5 Mart 1990 Tarih ve 2307 Sayı.
- ,1 Nisan 1991 Tarih ve 2334 Sayı.
- ,13 Nisan 1992 Tarih ve 2356 Sayı.
- ,24 Mayıs 1993 Tarih ve 2383 Sayı.
- ,9 Mayıs1994 Tarih ve 2406 Sayı.
- ,5 Haziran 1995 Tarih ve 2432 Sayı.
- ,3 Temmuz 1995 Tarih ve 2434 Sayı.
- ,3 Haziran 1996 Tarih ve 2454 Sayı.
- ,1 Mayıs 1997 Tarih ve 2476 Sayı.

-----,Ağustos 1998 Tarih ve 2491 Sayı.

-----,Ağustos 1999 Tarih ve 2503 Sayı.

-----,Haziran 2000 Tarih ve 2513 Sayı.

-----, Haziran 2001 Tarih ve 2525 Sayı.

M.E.B.; Talim ve Terbiye Kurulu, 20 Kasım 1957 Tarih ve 372 Sayılı Kararı

-----,24 Eylül 1959 tarih ve 240 sayılı Kararı.

-----,25 Eylül 1959 Tarih ve 245 Sayılı Kararı.

-----,7 Ekim 1967 Tarih ve 14316/7 Sayılı Kararı.

-----,21 Ekim 1968 Tarih ve 1925 Sayılı Kararı.

-----,3 Ağustos 1976 tarih ve 325 Sayılı Kararı.

-----,8 Aralık 1981 tarih ve 213 sayılı Kararı.

-----,29 Ocak 1982 Tarih ve 18 Sayılı Kararı

-----,18 Şubat 1982 tarih ve 30 sayılı kararı

-----,14 Ekim 1982 Tarih ve 134 Sayılı Kararı

-----,21 Ekim 1982 Tarih ve 139 Sayılı Kararı

-----,18 Kasım 1982 Tarih ve 155 Sayılı Kararı

-----,25 Mart 1998 Tarih ve 22 Sayılı Kararı.

M.E.B.; Talim ve Terbiye Kurulunun 269 Sayılı Kararı.

M.E.B.; 21Aralık 1949 Tarih 2- 1366/20 Sayılı Genelge

M.E.B.; **Din ile ilgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu**, Ankara 1961.

M.E.B.; **Din Eğitimi Çalışma Grubu Raporu**, Ankara 1981.

M.E.B.; **Beşinci Milli Eğitim Şurası(5-14 Şubat 1953)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1991.

M.E.B.; **On birinci Milli Eğitim Şurası (8-11Haziran 1982)**, Milli Eğitim Basımevi,İstanbul 1991.

M.E.B. ; **Öğretmen Yetiştirmede Koordinasyon**, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları, Ankara 1992.

Maarif Vekaleti Mecmuası; Sayı 1, Ankara Mart 1925, s.70.

Milli Eğitimle İlgili Kanunlar I; Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1981.

Okutan, Ömer; **Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi ve Öğretimi Öğretmeni Yetiştirme Sorunu**,Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 1980.

Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitimi Öğretiminin Problemleri; İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları, Kayseri 2000.

Özyürür, Bestami; **Lise (I-II-III) Ders Kitaplarının Öğretmen ve Öğrenci Açısından Değerlendirilmesi**, Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1991.

Parmaksızoğlu, İsmet; **Türkiye’de Din Eğitimi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1966.

Ruhi, Şükriye; Ahmet Kocaman; “ İlköğretim Ders Kitaplarında Dil Kullanımı”, Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi No:11, Bizim Büro Basımevi, Ankara 1996.

Sönmez, Veysel; **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı**, Anı Yay., Ankara 1999.

Tosun, Cemal; **Din Eğitimi Bilimine Giriş**, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2001.

Tosun, Cemal; Recai Doğan; Ayşe Korkmaz; **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu**, Nobel Yayın Dağıtım A.Ş, Ankara 2001.

Tuğ, Salih; “Hukuki Bazı Gerçekler”(Türkiye I. Din Eğitimi Semineri, 23-25 Nisan 1981), İlahiyat Vakfı Yayınları:1, Gelişim Matbaası, Ankara 1981,s.175-182.

T.C. 1982 Anayasası;Yeni Anayasa, İstanbul 1982.

Türk Grubu Yayını; **Birleşmiş Milletler İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Sağlama ve Koruma**, Ankara 1962.

Türkiye I. Din Eğitimi Semineri,(23-25Nisan 1981), İlahiyat Vakfı Yayınları:1, Gelişim Matbaası, Ankara 1981.

Uludağ, Süleyman; Hayati Hökelekli; Enver Uysal; **Lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 3**, Ülke Yayıncılık, İstanbul 1998.

Ülken, Hilmi Ziya; **Eğitim Felsefesi**, Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığı Yayınları, İstanbul 1967.

Varış, Fatma; **Eğitimde Program Geliştirme**, Alkım Kitapçılık Yayıncılık, Ankara 1996.

Yavuz, Kerim; **Günümüzde Din Eğitimi**, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları:1, Adana 1998.

Yiğit, Ali Rıza; **Atatürk Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası(1923-1938)**, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi Enstitüsü, 1996.

Yücel, Hasan Ali; **Türkiye’de Ortaöğretim**, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.

Y.Ö.K.; 4-11-1981 Tarih ve 2257 Sayılı Yüksek Öğretim Kurulu Kanunu.

-----,11-07-1997 tarih ve 97.23.1660 Sayılı Kararı.

-----, İlahiyat Fakülteleri 1998-1999 Öğretim Yılı İlahiyat Lisans Programı.

ÖZGEÇMİŞ

1974 Yılında Kayseri’de doğdu. İlkokulu Kayseri’de, ortaöğrenimini Mersin’de tamamladı. 1997 yılında T.C Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1998 yılında 261. Kısa dönem olarak vatani görevini yerine getirdi. Aralık 1998 Kasım 2001 tarihleri arasında Aksaray ili Güzelyurt ilçesine bağlı İhlara kasabasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görev yaptı. 2001 yılında Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalında yüksek lisans öğrenimine başladı. Daha sonra Kayseri ili Kocasinan ilçesindeki öğretim kurumlarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görevde bulunan Osman Cingöz halen Kayseri ili Melikgazi ilçesi Şehit Jandarma Er Ferhat Doğan İlköğretim okulunda görev yapmaktadır

Adres: Esenyurt Mahallesi Aytuğ Sitesi D Blok 5/ 9

Telefon: 0535 7798031

e posta : 4030230122 @ erciyes.edu.tr